

júl 2020

novinky z radnice

život a kultúra trnavy

foto: Matúš Koprda

mesto trnava ■ ročník XXXI ■ číslo 6 ■ nepredajné!

Pavol Tomašovič

Čas na oddych

K mojim obľúbeným spisovateľom z detstva patrili aj Jules Verne. Jeho vízie a sny prenesené do románov rozširovali obzor mojej obrazotvornosti. Mnohé, na tú dobu neuveriteľné motívy, sa po rokoch stali realitou. V tomto roku sa k tomu čiastočne priblížil aj autorov román Dva roky prázdnin.

Nie tak stroskotaním jachty, ako skôr časovým vymedzením obdobia, keď zostali deti mimo školy. Od polovice marca až do septembra nemali vyššie ročníky základných a stredných škôl bežné školské vyučovanie. Na rozdiel od detí v románe však, našťastie, neboli naše deti vystavené ani nebezpečenstvám a nástrahám divočiny, ktoré boli učivom na celý život.

Moja detská predstava o dvoch rokoch prázdnin bez povinností sa tak už po prečítaní románu naštrbila.

Ak by sme zostali pri literárnych obrazoch, možno by sme v románe Julesa Verna našli viacero paralel so súčasnosťou. Jachta s chlapcami sa na rozbúrené more dostala nečakane. I náš život, hnaný povinnosťami a predstavami, sa často dostane do vôd, ktoré už nemáme pod kontrolou a bez prípravy stojíme pred mnohými výzvami.

Ak sa k tomu pridá ničivá búrka, stroskotanie doterajších predstáv a túžob je na spadnutie. Sprevádza ho pocit frustrácie a osamelosti. Skríženie plánov na tohtoročnú dovolenku predstavovali pre mnohých aj opatrenia proti šíreniu ochorenia

Covid 19. Nejde len o plánované pobyty v zahraničí, ale aj o situáciu v rodinách, kde mnohí rodičia už nemajú dovolenky, alebo kde predchádzajúce obdobie prinieslo negatívne dôsledky na rozpočet ich domácnosti.

Viacere predstavy preto zostávajú nenaplnené.

Nemal by to však byť dôvod na to, aby sme letné obdobie nevyužili na pookriatie tela i duše. Prechádzkami v prírode, stretnutiami s priateľmi či čítaním kníh. Z nich možno často odpozorovať aj vhodné cesty do budúcnosti.

Dobry román neidealizuje a aj preto sa nevyhýba popisom konfliktov a napätí. Stroskotané deti z Verneho románu ich dokázali prekonávať aj vďaka tomu, že sa v najdôležitejších otázkach prežitia vedeli spojiť. V nečakanej situácii nepodľahli panike, nevytvorili medzi sebou tábory sporu, ale zomkli sa a spoločne začali na ostrove budovať dočasný domov.

Rôznosť detí nebola prioritne dôvodom na konflikt, ani na presadzovanie seba na úkor spoločného.

V tomto kontexte pripomenutia si vzájomného prepojenia, tak s ľuďmi, ako aj s príbehmi predchádzajúcich generácií a okolitou prírodou, je odstup od povinností bežného dňa dôležitý. Potrebuje ho každý z nás.

Pre udržanie zdravej mysle, čistého srdca i duše. Aby sme nestratili ani ľudskosť, ani snívanie.

NOVINKY Z RADNICE

Život a kultúra Trnava

Vydavateľ: Mesto Trnava

IČO: 00313114

Evidenčné číslo: EV 2899/09

ISSN 1339-8989

Náklad 5 000 ks

Šéfredaktorka: Elena Ursinyová

Redakčná rada: Dušan Vančo, Martin Jurčo,

Miroslava Kuracinová Valová

Redakcia: Mestský úrad, Trhová 3

917 71 Trnava

Číslo telefónu: 033/32 36 105

E-mail: elena.ursinyova@trnava.sk

Autor grafického dizajnu: Andrej Grossmann

Grafická úprava: Martin Hanic – Repro

Tlač: Ultra print

Pluhová 49, 831 03 Bratislava

Periodicita vychádzania:

desaťkrát do roka, august / september

a december / január ako dvojčíslo

(red), foto: Matúš Koprda

Máte chuť skočiť na hodinku do trnavského stredoveku a vyskúšať si Mocný opasok?

Tohtoročné leto ponúka Trnavčanom i návštevníkom mesta unikátnu cestu do histórie. Znie to síce neuveriteľne, ale fakty nepustia: Ako stroj času postačí cestovateľom obyčajný mobilný telefón. Treba len naukať správne heslo a hneď sa ocitnete v stredoveku pod legendárnym trnavským mestským opevnením. Ani neviete ako, a už ste aktérmi dramatického príbehu spojeného s návštevou kráľa Ľudovíta z Anjou. Už sa blíži k hradbám, ale zrazu vysvitne, že sa stratil kľúč od mesta. Ako bez kľúča vpustíme a privítame v Trnave jedného z najväčších pánov Uhorska?

Netreba sa však báť trestu, lebo dvere do súčasnosti ostanú otvorené. Príbeh s názvom Mocný opasok je totiž nová interaktívna multimedialná GPS hra, ktorú pripravilo Mesto Trnava pre malých i veľkých dobrodruhov. Ktokoľvek bude môcť pod krycím stredovekým menom hľadať stratený kľúč a stretávať sa so sochami historických postáv v životnej veľkosti. Hra je živým dejepisom, ktorý sa zapíše do pamäti jej účastníkom. Obsahuje rôzne zaujímavosti z dejín, farebné ilustrácie, hádanky, animácie a za nájdenie strateného kľúča dostanú hráči na pamiatku malý darček.

Mesto Trnava sa už dlhšie pohrávalo s myšlienkou oživiť súčasnou formou slávne trnavské hradby. Vedúci úseku kultúry Mesta Trnavy Peter Cagala oslovil minulé leto scénickú výtvarníčku Naďu Salbotovú (na fotografii)

s nápadom umiestniť na hradby sochy v životnej veľkosti, ktoré by pripomínali rôzne situácie z dejín. Tak začali vznikať prvé návrhy.

„Už vo fáze modelovania sôch sme vedeli, že to nebudú iba inštalácie. Mali sme v hlave modernú interaktívnu hru, v ktorej

sa história spojí s technológiou do jedného celku a bude zrozumiteľná aj deťom. Dnes sa tešíme, že už môžeme ponúknuť Mocný opasok, komplexné dielo, ktoré môžete v Trnave zažiť bez obmedzenia veku, je kompatibil-

né s každým smartfónom a bude na Slovensku unikátom," povedal Peter Cagala.

Na hre pracoval veľký realizačný tím. Od jesene 2019 vznikal podrobný scenár, grafika, ilustrácie, v zime nastúpilo programovanie, zvuková réžia, načítanie voice overu v anglickej aj slovenskej verzii. Účastníkov GPS hry čaká hodinová prechádzka záku-

tiami Trnavy a návšteva siedmich sôch a súsoší: požiarnikov, staviteľov, zamilovaných študentov, kurucov, žobráka Šaña, nočnej hliadky a mestského vrátnika Portaria s družinou. Vyriešiť musia sedem interaktívnych úloh a na konci ich čaká odmena. Kto radšej počúva ako číta, bude si môcť Mocný opasok aj vypočuť. Audio verziu nahovoril herec

Kamil Mikulčík, rodený Trnavčan. Zvuková podoba hry určite poteší aj rodičov s malými deťmi, ktoré ešte nevedia čítať.

K dispozícii bude aj anglická mutácia, aby mohli históriu Trnavy interaktívne objaviť zahraniční turisti. V angličtine sa hra volá The Mystery of Mighty Bell a nadsadboval ju írsky hudobník žijúci v Trnave Graeme Mark Donald-

PhDr. Lubica Malá, Knižnica Juraja Fándlyho, foto: Zuzana Mlatecová

Nová herňa pre najmenších čitateľov v Knižnici Juraja Fándlyho

Čarovná lampa, divotvorný strom a medveď strážiaci sud plný medu – to všetko čaká najmenších návštevníkov Knižnice Juraja Fándlyho v novej herni na detskom oddelení.

Herňa pre deti je súčasťou detského oddelenia knižnice už od roku 1993. Niekoľko generácií najmenších čitateľov využilo tento priestor na stretnutia so spisovateľmi, ilustrátormi a interpretmi, v rámci tvorivých dielní si tu vyskúšali svoje zručnosti, podučili sa nové techniky, dopĺňali si svoje vedomosti na rôznych vzdelávacích a náučných programoch. Cieľom všetkých aktivít, ktoré organizujú pracovníci knižnice, je zaujať deti, aby si vytvorili vzťah ku knižnici a čítanie sa stalo samozrejmom súčasťou ich života. Oblúbený priestor našich najmenších však bolo potrebné po takmer troch desaťročiach fungovania inovovať a dať mu

atraktívnejšiu tvár. Z tohto dôvodu pracovníci knižnice pripravili projekt redizajnu interiéru herne, ktorý podporil Fond na podporu umenia z verejných zdrojov sumou dvadsaťtisíc eur a Trnavský samosprávny kraj ako zriaďovateľ ho dofinancoval sumou štyritisíc dvesto eur. Knižnica Juraja Fándlyho poskytla na obnovu herne aj vlastné finančné prostriedky vo výške takmer desaťtisíc eur. Obnova interiéru herne v detskom oddelení nadväzuje na systematickú snahu vedenia knižnice postupne obnovovať a modernizovať priestory jej budovy, ktorá nesporne patrí k architektonickým klenotom historického centra Trnavy. Trnavčania iste

zaznamenali v roku 2019 obnovenú samostatnú študovňu regionálnej literatúry, obnovu pôvodnej historickej brány knižnice a vnútorných zábradlí. Cieľom týchto snáh je, aby sa návštevníci knižnice, hľadajúci poznatky či informácie, cítili v tejto inštitúcii čo najkomfortnejšie. Slávnostné otvorenie obnovenej herne sa uskutočnilo 24. júna za účasti zástupcov Trnavskej župy a riaditeľa Fondu na podporu umenia Jozefa Kovalčíka. Súčasťou podujatia bolo vystúpenie divadielka ZÁBAVKA s predstavením Snívadielko, ktoré si pozreli najmenší návštevníci v rámci projektu Maličky a mamičky v záhrade knižnice. ■

(vm)

V skratke

■ Mestský úrad už pracuje v obvyklom režime

Od 15. júna sú verejnosti sprístupnené všetky pracoviská mestského úradu na Trhovej 3 v bežných úradných hodinách. Klienti môžu vybaviť svoje požiadavky aj osobne na jednotlivých odboroch.

V súlade s aktuálnymi usmerneniami zodpovedných orgánov budú meranie telesnej teploty i dezinfekcia rúk pri vstupe dobrovoľné, vo vnútri úradu však je naďalej potrebné mať nasadené ochranné rúško.

„Po troch mesiacoch sme sa vrátili do normálneho režimu. Obdobie koronavírusu bolo náročné, ale okamžite sme zaviedli preventívne opatrenia na ochranu verejnosti i našich zamestnancov. Aj v neštandardných podmienkach sme sa snažili udržať mestský úrad v chode v maximálnej možnej miere a hľadali sme spôsoby, ako počas obmedzení vybavovať potrebnú agendu pre občanov. Ďakujeme obyvateľom nášho mesta za pochopenie a zhovievavosť,“ povedala prednostka MsÚ Katarína Koncošová.

■ Na Hlavnej ulici už platí zákaz vjazdu bicyklov a e-kolobežiek

Pešia zóna od Evanjelického domu po Pracháreň je už pre chodcov bezpečnejšia, lebo na nej platí zákaz vjazdu bicyklov. Cyklisti tadiaľ môžu prejsť len pešo a rovnaký zákaz platí aj pre elektrické kolobežky. Komu sa nechce bicykel či e-kolobežku tlačiť, môže využiť obchádzku po Vajanského, Paulínskej alebo cez Sad Antona Bernoláka.

„Presun na bicykli v meste, samozrejme, stále podporujeme, na Hlavnej ulici sa však výrazne zvýšil počet ľudí a žiaľ, nie vždy

sa dá rátať s opatrnosťou a ohľaduplnosťou jazdcov. Prišiel čas riešiť toto riziko reguláciou a dopravný inšpektorát tento návrh bez námietok schválil,“ povedal primátor Trnavy Peter Bročka.

„Na pešej zóne síce zatiaľ nedošlo k vážnejším kolíziám, spoliehať sa však aj naďalej na takéto šťastie by bolo nezodpovedné.“ Nielen rodičia malých detí, ktoré sa ľahko zaberú do hry uprostred pešej zóny a nevšímajú, čo sa deje okolo nich, si budú môcť užiť prechádzku alebo posedenie na letnej terase na Hlavnej ulici s väčším pokojom. Obozretný však treba byť aj naďalej, pretože podľa zákona o cestnej premávke je chodcom aj človek, ktorý sa pohybuje na korčuliach, kolobežke bez pomocného motorčeka, skejtborde alebo obdobnom športovom vybavení, a preto sa zákaz vjazdu na pešiu zónu na tieto osoby nevzťahuje.

Pri budove Prachárne je nainštalovaná nová dopravná značka Zákaz vjazdu cyklistom, ostatné existujúce značky na pešej zóne, ktoré vjazd bicyklov doteraz umožňovali, boli upravené.

„Mestská polícia bude tomuto úseku venovať zvýšenú pozornosť. V prípade porušenia zákazu hrozí priestupcovi pokuta v blokovom konaní do 50 eur a v správnom konaní do 100 eur. Celkom iste však začneme len napomínaním, kým si ľudia na túto zmenu zvyknú,“ povedal náčelník Mestskej polície mesta Trnava Ivan Ranuša.

■ Časť trnavskej polikliniky je pokrytá bezplatnou wifi sieťou

Mesto Trnava sa zaradilo medzi úspešných žiadateľov o grant Európskej komisie prostredníctvom Nástroja na prepájanie Európy – WiFi4EU. Vďaka grantu vo výške

15 000 eur a finančnej spoluúčasti mesta je odteraz časť priestorov mestskej polikliniky na Starohájskej ulici pokrytá novou verejnou wifi sieťou, ktorú môžu návštevníci využívať bezplatne. Stačí sa na smartfóne či tablete pripojiť na sieť s názvom WiFi4EU a pokračovať podľa inštrukcií na stránke, ktorá sa zobrazí automaticky. Žiadne prihlasovacie meno ani heslo nie sú potrebné.

„Sieť je zatiaľ dostupná vo vybraných častiach budovy. Ak bude v budúcnosti možnosť takýto grant ešte získať, prichádza do úvahy aj kompletne pokrytie polikliniky wifi signálom,“ povedal Jaroslav Otčenáš z mestskej spoločnosti TT-IT.

Pripojiť sa zatiaľ dá na prízemie v detskej časti, na 1. a 2. poschodí pri vchode do polikliniky pre dospelých, resp. pri výtahoch, na prvom, druhom a treťom poschodí v detskej časti, na treťom a štvrtom poschodí v časti pre dospelých v blízkosti výtahov.

■ Trnavčania sa môžu okúpať na kúpalisku Castiglione aj v mestskej plavárni

Trnavské kúpalisko Castiglione na Ulici Juraja Slotta je už po zdržaní spôsobenom pandémiou koronavírusu od 1. júla otvorené. Prevádzka bude fungovať v súlade s aktuálnymi usmerneniami súvisiacimi s prevenciou ochorenia COVID-19.

Už od pondelka 15. júna sa môžu Trnavčania osviežiť aj v mestskej plavárni na Zátvore. „Plaváreň býva obvykle v júli zatvorená kvôli technologickej prestávke, tú sme však tento rok presunuli na máj, aby sme mohli mať otvorené počas celého leta,“ hovorí Peter Pčolka, poverený riadením Správy kultúrnych a športových zariadení mesta Trnava. Otváracie hodiny pre verejnosť a cenník sú

zverejnené na stránke sprava.trnava.sk.

Prírodný bazén v Kamennom mlyne tento rok nebude v prevádzke, lebo z technologického hľadiska v ňom nie je možné dodržať sprísnené hygienické požiadavky na prevenciu šírenia koronavírusu. Aby kúpalisko mohlo čím skôr plynulo zabezpečiť kvalitu vody a poskytovalo návštevníkom služby na úrovni 21. storočia, mestská samospráva už pripravuje podklady na jeho rekonštrukciu.

Areál kúpaliska však bude počas leta sprístupnený. Kto si bude chcieť zašportovať alebo zorganizovať s priateľmi piknik či grilovačku, môže zavítať práve sem. Na schladenie tento rok poslúžia aspoň sprchy a v prevádzke budú aj toalety.

■ Svadby na radnici sú veselšie, vrátili sa obradníci a znova môžu prísť aj hostia

Uvoľňovanie preventívnych opatrení sa dotklo aj svadobných obradov na trnavskej radnici. Prítomnosť obradníkov už nie je zakázaná a sobáše opäť môže spetrovať hudba, spev a recitácia. Navyše, novomanželia už nie sú limitovaní počtom svadobných hostí, ktorých si smú do obradnej siene pozvať, podmienkou však ostáva nasadené ochranné rúško. Pri vstupe do miestnosti je k dispozícii dezinfekčný prostriedok na ruky, pravidelne sa dezinfikujú aj samotné priestory vrátane dotykových plôch a kľučiek.

Osoby s príznakmi akútneho respiračného ochorenia (napr. horúčka, kašeľ, nádcha, sťažené dýchanie) sú povinné zostať v domácej izolácii a telefonicky kontaktovať svojho ošetrojúceho lekára. Účastníci sobášov musia dodržiavať respiračnú etiketu (kašľať, kýchať do vreckovky, resp. do laktového ohybu) a nesmú si podávať ruky.

■ Ak nechceme žiť s potkanmi, neprikrmujeme ich odpadkami, ale ohlásme ich výskyt mestskému úradu

Celoplošná jarná deratizácia, ktorá sa uskutočňovala na základe výzvy Regionálneho úradu verejného zdravotníctva v Trnave od 24. apríla do 15. mája, síce v našom meste znížila počet potkanov, ale problémy s nimi natrvalo neodstránila. Ak aj v týchto dňoch môžu Trnavčania stretnúť potkana na prechádzke za svetla, na každého odvážlivca si môžeme pripočítať desať ďalších podzemou. Samička potkana vrhne za svoj život najmenej 60, ale ak je dobre živená zvyškami z kontajnerov na odpad, tak aj vyše 140 mláďat. Na zvládnutie tohto problému je nevyhnutná aj spolupráca s občanmi.

„Na niektorých miestach Trnava – napríklad na Nerudovej, Ulici generála Goliana, Tajovského, Gejzu Dusíka a Veternej ulici je už situácia s potkanmi neúnosná. Žiaľ, prispievajú k tomu aj obyvatelia, ktorí v dobrej viere, že možno niekomu núdznemu pomôžu, nedávajú použiteľný odpad priamo do zberných nádob, ale iba vedľa nich. Iní si zase myslia, že týmto spôsobom pomáhajú túlavým mačkám, ale potkany sú proti nim v presile. Potrava, ktorú ľudia nachystali pre mačku, je pre potkany milou pozvánkou na tzv. švédske stoly“, povedala Lenka Danišovičová z referátu verejnoprospešných služieb mestského úradu. Podľa jej slov by bolo veľmi dobré, keby si ľudia uvedomili, že ich dobre mienené pokusy pomôcť ľuďom v núdzi alebo mačkám, ktoré sú prirodzenými predátormi potkanov, v konečnom dôsledku pomáhajú najmä potkanej populácii.

Opakovaný výskyt potkanov by mali občania vždy ohlásiť s presným opisom lokality na e-mailovú adresu lenka.danisovicova@trnava.sk. Vítanou prílohou

budú fotografie miest, kde sú obývané potkanie nory, lebo často nemusia byť na prvý pohľad viditeľné.

Mesto Trnava zabezpečuje deratizáciu plôch verejnej zelene na pozemkoch, ktoré má vo svojom vlastníctve alebo v užívaní. Deratizáciu ostatných pozemkov, na ktorých sa vyskytujú potkanie nory vrátane kanalizačných prípojok do domov, musí zabezpečiť ich majiteľ na vlastné náklady.

■ Použitie jedlé tuky a oleje treba odovzdať na zberných dvoroch

Čo s olejom, ktorý ostane po vyprášaní? Kam vyliat obsah fritézy? Rozhodne nie do výlevky či toalety. Prepálený jedlý olej a tuk zneplatí ani do zmiešaného odpadu. Oleje a tuky, ktoré sa dostanú do odpadových vôd, zanášajú kanalizáciu a zároveň priťahujú hlodavce. Navyše, jeden deciliter oleja dokáže znečistiť až niekoľko tisíc litrov vody. Rozumným nakladaním s touto surovinou nielen šetríme životné prostredie, ale jej dáme aj ďalšie využitie. Použitý rastlinný olej sa dá premeniť napr. na biopaličovú zložku do motorovej nafty. V Trnave ho bezplatne môžeme odovzdať na ktoromkoľvek zo siedmich zberných dvorov.

■ Stláčaním odpadu ušetríme miesto v kontajneri

Nestláčanie obalov je celoslovenským neduhom, ktorý prispieva k zhoršovaniu úrovne triedenia odpadov. Ide predovšetkým o obaly z plastov, papiera a kovov. Rýchle zaplnenie kontajnerov nerozloženým odpadom v konečnom dôsledku spôsobuje, že ľudia vyhadzujú odpad kdekoľvek, kam sa ešte zmestí. Prichádza tak nielen k zníženiu kvality triedeného odpadu, ale aj k zvýšeniu intervalu zvozu. Viac jázd znamená viac emisií a v konečnom dôsledku sa premietne aj do zvýšenia finančných nákladov na likvidáciu odpadu. ■

Martin Jurčo, foto: autor

Darovať kúsok seba na záchranu iného života je jedným z najhumánnejších činov.....

Pristavme sa dnes v našom seriáli pri dejinách a súčasnosti trnavskej hematológie. Už po vzniku Československej transfúznej služby v roku 1949 vznikol v Trnave krvný sklad, ktorý zabezpečoval zásobovanie krvnými konzervami, dovážanými z niekdajšej Krajskej transfúznej stanice v Bratislave. O dva roky nato sa začala stavať Okresná transfúzna stanica v Trnave. Mala slúžiť ako odberové centrum s kapacitou asi 100 odberov mesačne a k dispozícii mal byť krvný sklad. Celé zariadenie bolo odovzdané do užívania v roku 1953. Pracovisko sa postupne vyvíjalo a dnešné Hematologické oddelenie Fakultnej nemocnice je členené na laboratórnu časť, ambulatnú časť a krvnú banku.

História tohto pracoviska hovorí, že prvým vedúcim lekárom bol od roku 1954 na dlhý čas Jozef Horváth, ktorý sa podieľal na dobudovaní oddelenia nielen z hľadiska vybavenia, ale aj z kvalitatívno-odborného hľadiska. V tom čase vraj bolo trnavské pracovisko na celoslovenskej úrovni, keďže sa budovalo ako oddelenie hematológie a transfúzie krvi. Stalo sa základom pre budovanie ďalších a v roku 1956 bolo vyhodnotené ako najlepšie v celoštátnom hodnotení okresných transfúzných staníc. Postupne sa narastala aj rodina bezpríspevkových darcov krvi. Napríklad v roku 1961 ich bolo 61. V roku 1965 zaznamenali päťtisíc odber a v roku 1973 už tridsaťtisíc odber. Pracovisko spolupracovalo aj v minulosti na rôznych projektoch, napríklad v oblasti imunológie. Okrem lekára Jozefa Horvátha spomeňme ďalších odborníkov z minulosti: Violu Makitovú, Máriu Zamkovskú, Agnešu Kucbelovú a ďalších.

My sa dnes pristavíme pri transfuziológii, ktorá sa stala súčasťou Národnej transfúznej služby SR. V jej rámci pracuje aj hematologická ambulancia. Dušou celého oddelenia je lekárka Adriana Vopátová (nar. 21. mája 1961 v Trnave). V roku 1980 ukončila trnavské Gymnázium a v roku 1986 absolvovala Lekársku fakultu UK v Bratislave. V atestáciách sa zamerala na internú medicínu, hematológiu a transfuziológiu a napokon na zdravotnícky manažment a financovanie. Od roku 1986 pôsobila Adriana Vopátová na internom oddelení Nemocnice s poliklinikou OÚNZ Trnava, od roku

1991 na hematologicko-transfuziologickom oddelení a v roku 2000 sa stala primárkou hematologicko-transfuziologického oddelenia nemocnice. Od marca 2005 bola primárkou Národnej transfúznej služby SR, pracoviska v Trnave a od marca 2015 je primárkou Národnej transfúznej služby SR, spracovateľského centra v Bratislave.

■ Kde ste v Trnave vyrastali a ako sa vaše spomienky spájajú s mestom?

-Vyrástla som v starej Trnave na Jeruzalemskej ulici 2. Bolo to hneď vedľa Hrubého kostola a keďže som vyrastala v starom meste, nikdy som nedala na Trnavu dopustiť a neodšťahovala by som sa z nej. Spomienky z detstva sú vždy pekné, nezaťažené každodennými starosťami a zodpovednosťou. Okolo Hrubého kostola boli obrovské orgovánové kríky. Tam sme sa hrávali na partizánov, Winetoua

a skrývačku. Hlboká ulica, to bol pre nás všivavý hájiček vysadený agátmi, a ich kvety celkom dobre chutili. Za Hlbokou ulicou boli tehelne. Tam sme sa vozili na vozíkoch, z druhej strany polia a záhrady. Tam nás naháňal strážnik, keď sme si opekali zemiaky. Dolný veľký trávnik slúžil ako futbalové ihrisko. Stará fara bola zbúraniskom, myslím, že dnes je to Oláhov seminár a jedna z expozícií múzea. Vtedy tam nikto nebýval. Oproti bol vchod do krypty, tadiaľ som sa pešo bála chodiť domov. Zážitky z detstva mám skôr o pocitoch, obrazoch, nebolo to nič mimoriadne. Myslím, že som bola veľmi poslušné dieťa.

■ Trnavské gymnázium bolo neďaleko, staré mesto ste ešte vtedy nemuseli kvôli štúdiu opustiť.

- Na gymnázium ma učil profesor Hrmo, ktorý mi učaroval výkladom histórie a archeológie. To je aj doteraz mojím veľkým koníčkom. Veľa

z tejto oblasti čítam, a pokiaľ je to možné, cestovanie a dovolenky zameriavam na návštevy takýchto zaujímavých miest. História poskytuje nekonečné množstvo námetov a informácií, z ktorých pramení poznanie. Začali sme v Československu návštevami hradov, zámkov, jaskýň – veď máme najkrajšiu krajinu na svete. Po otvorení hraníc som však mohla spoznávať aj egyptské pamiatky, Minotauru palác na Kréte, turecké a grécke vykopávky, Izrael, Mŕtve more, Betlehem, Jordánsko. Ale ešte je toho veľmi veľa, o čom sa chcem viac dozvedieť. A vždy treba ísť pozrieť aj múzeá, aby bol obraz kompletný.

■ Po gymnáziu ste však nešli študovať históriu, ale rozhodli ste sa pre Lekársku fakultu v Bratislave. **Čo vás v tejto oblasti najviac ovplyvnilo?**

- Štúdium bolo náročné, ale boli to skôr všeobecné vedomosti. Rozhodnutie pre hematológiu vplynuli z ďalšieho štúdia. V medicíne je štúdium celoživotné, pretože nové poznatky pribúdajú veľkým tempom. Svoj výber neľutujem, naopak, som mu veľmi rada, pretože ma to baví. Počas školy bola hematológia skôr okrajová, v rámci internej medicíny. Bližšie som sa k tomuto odboru dostala, až keď som začala pracovať. Cestu mi ukázal rodinný lekár, ktorý bol primárom hematológie. Je to nesmierne zaujímavá disciplína a pomáha v multidisciplinárnej diagnostike. Už aj vyšetrenie bežného krvného obrazu napovie, ktorým smerom by sa mala diagnostika uberať, ale, samozrejme, nielen to.

■ **Asi vám bolo jasné, že keď absolvujete štúdium, hneď sa začnete obzerať po mieste, ktoré by vás vrátilo do Trnavy.**

-Mám len jedno jediné pôsobisko. Na hematológiu som nastúpila po internej atestácii v roku 1990. Už bol postavený nový pavilón. Pokiaľ si pamätám, myslím, že sme mali počítač, krvinkový analyzátor, analyzátor na virologické vyšetrenia a koagulácia sa robila manuálne. Ale tak to bolo vtedy všade, nielen na Slovensku. Vývoj napreduje

a v súčasnosti máme dostupné rovnaké liečebné postupy. Hematologicko-transfuziologické oddelenie sa transformovalo. A keď 1. marca 2015 vznikla Národná transfúzna služba Slovenska, boli sme delimitovaní ako Odberové centrum Trnava. V Bratislave je Spracovateľské centrum, ktoré spracováva a distribuuje transfúzne lieky zo šiestich odberových centier.

■ **Už sme hovorili, že vaša disciplína sa rozdeľuje do viacerých kategórií – hematológia, transfuziológia a darcovstvo krvi. Čomu všetkému sa venujete a aký rozsah chorôb ste schopní liečiť?**

- Hematológia a transfuziológia idú vždy ruka v ruke. Hematológia sa zaoberá chorobami krvotvorby, ku ktorým patria choroby bielych krviniek, červených krviniek a trombocytov. Je to široký záber od porúch zrážanlivosti krvi, anémie, až po leukémiu. Transfuziológia sa zaoberá darcovstvom krvi – od darovania, cez vyšetrenie krvi až po spracovanie a výrobu transfúzných liekov. Substituujeme, čo pacient potrebuje – červené krvinky, biele krvinky, krvné doštičky, koagulačné faktory. K novším metódam zabezpečujeme podanie intrauterinnej transfúzie, amniopatch-combo prípravok trombocytov a kryoprecipitátu pri rizikovej gravidite, subkutánne podanie autológnych trombocytov. Hematologická ambulancia v Trnave zabezpečuje vyšetrenie a terapiu pacientov s chorobami krvi a lymfatického systému a zabezpečuje ambulantné podávanie krvi, trombocytov, liečebné plazmaferézy, venepunkcie a mnohé ďalšie aktivity. Sme nelôžkové pracovisko a je nás dvadsaťpäť pracovníkov. Liečebné metódy v hematológii a transfuziológii neskutočne pokročili a pomáhajú aj v iných medicínskych oboroch, napríklad pri separácii kmeňových buniek. Ambulantne sa dá sledovať a liečiť väčšina ochorení, ktoré nevyžadujú hospitalizáciu. Akútne leukémie patria do centra v Bratislave, s ktorým máme dobrú spoluprácu.

■ **Pristavme sa pri darcoch a darovaní krvi. To stále stojí na dobrovoľných darcoch. Vie obdarovaný, komu sa môže za krv poďakovať?**

- Pracovisko v Trnave je zaradené ako Odberové centrum Národnej transfúznej služby, to znamená, že zabezpečuje odber krvi od dobrovoľných darcov. Darovať kúsok seba samého na záchranu iného života považujem za jeden z najhumánnejších činov. Darovanie je však anonymné – príjemca nevie, kto mu krv daroval. Poďakovať sa darcom krvi – to znamená poďakovať sa ľuďom, ktorí pomáhajú pacientom, keď je v liečbe nevyhnutná na záchranu života krv. V rámci európskeho kódexu je darovanie krvi bezplatné a dobrovoľné. Chodíme odoberať krv aj s mobilnými výjazdmi, ktoré sú vopred dohodované.

■ **Môžeme posmeľiť ľudí, ktorí by aj išli darovať krv, ale sa trochu toho odberu boja?**

- Odber nie je bolestivý a neprináša žiadne problémy. Pri rozhodovaní o spôsobilosti darcu na odber sa zohľadňuje jeho zdravotný stav, výsledky laboratórnych vyšetrení a anamnéza. Cieľom je zamedziť poškodeniu zdravia darcu odberom, či poškodeniu zdravia príjemcu transfúzneho lieku vyrobeného z krvi alebo jej zložiek. Základným predpokladom pre darovanie krvi je dobrý zdravotný stav, vek 18 až 60 rokov a normálny krvný tlak. Odoberá sa zhruba 450 mililitrov krvi, čo nepredstavuje pre zdravého človeka žiadne riziko. Po odbere sa stanovuje ešte aj krvná skupina a odoberá sa vzorka na vyšetrenie krvou prenosných ochorení. Čo je dôležité, pri zistení patologických laboratórnych vyšetrení alebo pri klinickom náleze neumožňujúcom odber vykonať, je darca odoslaný k svojmu lekárovi, prípadne k špecialistovi na doplnenie vyšetrení a liečbu. Veľkým prínosom by bolo upozornenie transfuziologického pracoviska zo strany všeobecného lekára, ak by mal poznatky, že jeho klient nie je pre odbery krvi vhodný. ■

Martin Jurčo, foto: autor

V zrekonštruovaných ambulanciách onkológie vybavujú denne viac pacientov.....

Fakultná nemocnica v Trnave zrekonštruovala trakt onkologických ambulancií. Investíciu v hodnote stotisíc eur vykonala bezplatne trnavská stavebná spoločnosť, vďaka nej má teraz nemocnica štyri samostatné onkologické ambulancie. Vynovené priestory umožnia urýchliť vybavovanie pacientov a skrátiť ich pobyt v čakárni. Podľa prednostu Onkologickej kliniky Mariána Streška to bola už tretia spolupráca kliniky so súkromným sektorom.

Priestory pred rekonštrukciou nevyhovovali súčasným podmienkam na poskytovanie onkologickej starostlivosti. „Boli to staré a ponuré priestory. Doteraz sme mali len dve ambulancie, rekonštrukciou sa podarilo vytvoriť štyri. Ambulančná časť je rozdelená na čakáreň a na časť, kde pacienti dostávajú chemoterapiu. Celý priestor je klimatizovaný a jeho súčasťou je aj recepcia. Pacient sa ohlásí a nasmerujú ho do konkrétnej ambulancie. Pacienti sa môžu aj online objednať na konkrétny termín, aby si skrátili čas čakania a už sa medzi sebou nemišajú. Z pohľadu etiky a kultúrnosti liečby je to pokrok,“ hovorí Marián Streško. V tomto novom režime za deň v ambulantnej časti vybavujú zhruba 120 pacientov, na jednu ambulanciu teda vychádza 30 pacientov. Preto sa lekári môžu jednému pacientovi venovať dlhšie. „Aj keď sa štatisticky počet ambulancií zvýšil, počet pacientov má medziročne stúpajúcu tendenciu zhruba o 10 až 15 percent. Priestor dnes vyzerá veľmi moderne. Bol to doteraz skôr pivničný priestor, veď toto je jedna z najstarších budov nemocnice. A podľa toho to tu aj vyzeralo. Snažili sme sa túto situáciu viackrát v rámci našich možností riešiť, ale na takúto veľkú investíciu sme nemali prostriedky,“ hovorí Marián Streško.

Pred časom Onkologická klinika FN prebudovala a modernizovala lôžkovú časť a časť nadštandardu, teraz aj ambulantnú zložku. No tým sa proces rekonštrukcie nekončí. „Najnovšie by sme chceli

zvýšiť komfort pacientom, ktorí dostávajú chemoterapiu. Po vybudovaní boxov, monitorovania a kamerového systému by boli pacienti pri podávaní chemoterapie pod kontrolou, a zároveň by mohli s nimi tráviť tento čas aj rodinní príslušníci,“ približuje Marián Streško ďalšie plány.

V súčasnosti v ambulantnej časti podávajú nielen chemoterapiu, ale aj imunologickú a doplnkovú liečbu. Najbližšie pracoviská podobného typu sú v Bratislave a v Nitre. Postupným dobudovaním a opravami kliniky sa týmto pracoviskám môžu vyrovnáť aj v Trnave. Aj preto by chceli v budúcnosti rozbehnúť mamológiu (špecifickú medicínu zameranú na ochorenia prsníkov) a ďalšie rozšírenie rozsahu činnosti.

Na celej prestavbe sa podobne ako pri predchádzajúcich opravách podieľali trnavskí podnikatelia, tentoraz trnavská stavebná firma Ismont. Monika Majerní-

ková z tejto firmy pripomenula, že preinvestovali len na materiáli zhruba stotisíc eur, ktorý s pracovným výkonom zamestnancov venovali ako sponzorský dar nemocnici. Práce spustili začiatkom marca a dokončili ich v máji. „Dôležité boli časové harmonogramy, zosúladenie fungovania nemocnice, aby sme čo najmenej obmedzili pacientov. Bola tu obmedzená prevádzka počas koronakrízy, čo nám trochu pomohlo. Vtedy sa realizovala časť tých prác, ktoré by sme inak museli urobiť počas plných prevádzkových hodín. Rekonštruovali sa steny, stropy, podlahy, súčasťou bola aj kompletná rekonštrukcia rozvodov a elektroinštalácií, kompletná výmena interiérových dverí. Drevený obklad a svetelná fontána sú vizuálnymi doplnkami na spríjemnenie prostredia pacientom, ktorí tu musia stráviť nejaký čas,“ dodala Monika Majerníková. ■

Martin Jurčo, foto archív

Okruh aktivít veterinára Jozefa Sokola bol široký, presiahol aj hranice Slovenska

Odborníci a Trnavčania pracujúci vo veterinárnej oblasti poznali prof. Jozefa Sokola najmä ako dlhoročného riaditeľa trnavskej Krajskej veterinárnej a potravinovej správy. No jeho osobnosť je spojená dlhé roky aj s celým slovenským veterinárnym lekárstvom. Rozlúčili sa s ním na. Ako pripomenul jeho kolega Július Molnár, keď sa s ním lúčili na evanjelickom cintoríne v Trnave, Jozef Sokol odišiel vo veku, v ktorom pri jeho schopnostiach a usilovnosti mohol byť ešte stále veľkým prínosom pre rozvoj nielen veterinárnej sféry.

Profesor Jozef Sokol (*13. január 1946 Vlčkovce – †5. jún 2020 Trnava) podľa vzoru svojho otca absolvoval v roku 1964 Strednú poľnohospodársku technickú školu v Trnave. V tomto roku na jeseň začal študovať odbor veterinárna medicína na Vysokej škole veterinárskej v Košiciach. Potom pokračoval na Vysokej veterinárnej škole v Brne (absolvoval v r. 1970). Ako spomínal jeho kolega z trnavského pracoviska Alois Lanč, jeho vzťah k laboratórnej diagnostike sa prejavil už počas štúdia v Košiciach, kde pracoval ako pomocná vedecká sila na Katedre normálnej a porovnávačnej anatómie u prof. Popeska a v Brne na pracovisku elektrónovej mikroskopie u doc. Holmana. Výsledky úspešne prezentoval na domácich aj zahraničných študentských vedeckých konferenciách. Za všetky spomeňme prvú cenu od Československého výboru veterinárnych medikov na medzinárodnej konferencii v Košiciach v roku 1969.

Na prvé stretnutie s Jozefom Sokolom, ešte ako študentom, si spomína aj Trnavčan, veterinárny lekár Július Molnár: „Vstúpil do kancelárie Okresného veterinárneho zariadenia v Trnave (OVZ) mladý muž, ktorý sa predstavil a požiadal ma o možnosť vypožičať si niektoré veterinárne knihy a časopisy z knižnice nášho zariadenia. Bolo to dosť nezvyklé, aby študentovi vysokej školy nepostačovali odborné prednášky, cvičenia, skriptá a iné študijné pomôcky na zvládnutie požadovaných vedomostí. Mali sme pomerne bohatú knižnicu,

v ktorej sa nachádzali okrem slovenských a českých veterinárnych kníh a časopisov aj nemecké a rakúske (Fischer Verlag Leipzig, Monatshefte für Veterinärmedizin (Berlín-München), Tierärztliche Wochenschau, Wien), maďarské (Egyetemi kiadó vállalat; Állatorvosok lapja Budapest) a ruské (Veterinarija), o ktoré mal tento mladý poslucháč veterinárnej medicíny záujem. Pochopiteľne, že som mu žiadané knihy a časopisy požičal. Jedno z ďalších mojich stretnutí bolo už s MVDr. Jozefom Sokolom, ktorý sa hlásil na OVZ s pracovnou umiestenkou ako absolvent Veterinárnej a farmaceutickej univerzity v Brne.“

Prvým pracoviskom Jozefa Sokola bolo teda spomínané Okresné veterinárne zariadenie v Trnave. Tam pracoval v Okresnom veterinárnom laboratóriu a v centrálnych teľatníkoch. Koncom roka 1972 sa stal vedúcim Referenčného pracoviska zoohygieny vtedajšej Štátnej veterinárnej správy Ministerstva poľnohospodárstva a výživy s pôsobnosťou pre celé územie Slovenska. To riešilo problematiku hygieny, zoohygieny chovu jednotlivých druhov a kategórií hospodárskych zvierat, a tiež bolo aj akýmsi gestorom pri vtedajšej rozsiahlej výstavbe zariadení pre živočíšnu výrobu. Bolo to v čase veľkého rozmachu poľnohospodárskej veľkovýroby, dobudovania potravinovej sebestačnosti, a náš región patril v tomto ohľade medzi dominantné oblasti. Medzitým (v r. 1975) sa Jozef Sokol presťahoval do Trnavy.

Vtedajšie rezortné ministerstvo rozhodlo v roku 1980 o vzniku Ústavu zoohygieny a veterinárnej techniky v Trnave. Pracovisko bolo umiestnené v budovách na Zavorskej ceste. Jozef Sokol sa stal riaditeľom tohto ústavu a pôsobil tam do februára v roku 1992. Už z názvu ústavu vyplýva rozsah aktivít. Riešila sa napríklad ekológia veterinárnej techniky, vplyv rôznych vonkajších látok (napr. z priemyslu) na proces produkcie mäsa, ale aj hygiena a kvalita mlieka. Keďže oblasť veterinárstva je živý organizmus, za úlohu mal i riešenie havarijných situácií, riešenie rozvoja chovu hospodárskych zvierat z hľadiska výstavby, organizácie a technológie. Na úlohách spolupracovali najmä s vysokými školami a Slovenskou akadémiou vied. Ústav v tejto lokalite staval rozsiahlu budovu. Keďže začiatkom 90. rokov sa výraznejšie obmedzili investície v rezorte pôdohospodárstva, ďalšia dostavba budovy Ústavu zoohygieny a veterinárnej techniky (ÚZaVT) nepo-

kračovala a práce na hrubej stavbe sa skončili v roku 1992. Skelet budovy je na tomto mieste dodnes. Na začiatky ÚZaVT si spomína aj Július Molnár: „Na jednom odbornom sympóziu v Košiciach ma oslovil vtedajší riaditeľ veterinárnej a potravinovej správy prof. Štefan Haladej, či by som súhlasil, aby v priestoroch novej budovy Okresného veterinárneho zariadenia v Trnave bol umiestnený novozriadený ÚZaVT. Jeho riaditeľom sa stal Jozef Sokol. V tejto funkcii sa, tak ako v každej ďalšej, uplatnil ako vynikajúci a neúnavný organizátor práce, pričom sám bol vzorom pracovného úsilia. Riešenie problémov v živočíšnej výrobe nevyplývalo len z jeho služobných povinností, ale aj z jeho bádateľského poňatia a z jeho takmer nevyčerateľnej usilovnosti.“ Pri-
pomeňme, že prof. Jozef Sokol bol aj pri vzniku nemocnice pre malé zvieratá.

Od začiatku roka 1993 pôsobil ako ústredný riaditeľ Štátnej veterinárnej a potravinovej správy SR v Bratislave a spolupodielal sa na vtedy intenzívnych procesoch transformácie veterinárnej starostlivosti na Slovensku. Po skončení pôsobenia v tejto funkcii 31. augusta 2000 sa presunul do Trnavy. Odvtedy bol Krajským veterinárnym lekárom. Odborníci zhodnotili, že prispel aj pri aplikovaní európskej legislatívy na podmienky Slovenska v oblasti veterinárnej medicíny, produkcie a kontroly potravín. Z titulu rôznych funkcií štátnej správy spolupracoval aj s Medzinárodným úradom pre nákazy, Svetovou zdravotníckou organizáciou, Organizáciou pre výživu a poľnohospodárstvo OSN a Svetovou obchodnou organizáciou. Za všetky aktivity spomeňme, že v rámci OSN – jej Svetovej organizácii pre výživu a poľnohospodárstvo FAO pracoval na Regionálnom úrade pre strednú a východnú Európu v Budapešti pri riešení medzinárodného projektu Zdravie a ochrana zvierat,

časť aviárna influenza (vtáčia chrípka) s cieľom pripraviť informačný systém v územnej pôsobnosti tohto úradu.

Keďže prof. Jozefa Sokola zaujímala oblasť vzťahu chovu hospodárskych zvierat a ochrany životného prostredia, na Karlovej univerzite v roku 1978 obhájil postgraduálnu prácu o vplyvoch živočíšnej veľkovýroby na životné prostredie z hľadiska veterinárnej hygieny. Veľkovýroby sa týkala aj kandidátska práca o minerálnych látkach v krvi dojníc vo vzťahu k reprodukcii. Výživu, prostredie, zdravie a reprodukciu dojníc cez prizmú krvi a moču sledoval aj v docentskej práci na Slovenskej poľnohospodárskej univerzite v Nitre. Napokon v Košiciach na Univerzite veterinárskeho lekárstva obhájil prácu o pôsobení vonkajšieho prostredia na procesy metabolismu v chove hovädzieho dobytku, oviec a ošípaných.

Aj keď profesor Jozef Sokol pôsobil v rôznych funkciách, veľmi aktívny bol ako pedagóg a odborník v oblasti veterinárnej techniky. Spolupracoval s viacerými veterinárnymi a poľnohospodárskymi univerzitami v Nitre, v Brne, Košiciach počas celého svojho aktívneho života. Rovnako bol aj členom vedeckých orgánov týchto fakúlt, aj ďalších taktó zameraných pracovísk ako NPPC – Výskumného ústavu živočíšnej výroby v Nitre či Slovenského rybárskeho zväzu – Rady v Žiline. Je až obdivuhodné, akej šírke oblastí sa prof. Jozef Sokol venoval. Bol napríklad aj v redakčnej rade časopisu Slovenský chov a Slovenského veterinárskeho časopisu. Spomeňme aj jeho strednú školu v Trnave, kde v rokoch 1975 – 77 vyučoval predmet veterinárstvo. So školou pracoval aj neskôr, najmä v tematike veterinárnej a hygienickej ochrany a riešení niektorých praktických okruhov. Sumár jeho diela tvorí viac ako sto odborných prác a 12 odborných knižných publikácií. ■

Ľudia a udalosti ...

■ **1. 7. 1960** – Podľa zákona o územnom členení štátu vznikol Trnavský okres so sídlom v Trnave (60. výročie).

■ **3. 7. 1915** – V Dolnej Krupej sa narodil spisovateľ, prekladateľ a diplomat DOMINIK JARÁBEK, absolvent trnavského gymnázia a jeho neskorší profesor (105. výročie).

■ **5. 7. 1920** – V Slavičine sa narodila divadelná, filmová i televízna herečka BOŽENA SLABEJOVÁ, ktorá pôsobila v rokoch 1960–65 v Trnave ako členka súboru Krajového divadla (100. výročie).

■ **6. 7. 1925** – V Trnave na Tulipáne sa uskutočnilo slávnostné otvorenie futbalového ihriska Rapidu Trnava (95. výročie).

■ **7. 7. 1890** – V Trnave umrel šachista a gróf ARNOLD PONGRÁČZ, priekopník šachového športu na Slovensku a prvý slovenský šachový skladateľ (130. výročie).

■ **8. 7. 1870** – Uhorské Ministerstvo osvety a školstva schválilo stanovky Spolku sv. Vojtecha v Trnave (150. výročie).

■ **11. 7. 2000** – V Bratislave umrel herec, hudobník, hudobný skladateľ a spevák JARO FILIP, ktorý bol v rokoch 1981–86 členom súboru Divadla pre deti a mládež v Trnave a neskôr jeho dramaturg (20. výročie).

■ **12. 7. 2010** – V Trnave umrel horolezec, turista, športový funkcionár a publicista CELESTÍN RADVÁNYI, ml., zakladateľ diaľkového pochodu Trnavská stovka a dlhoročný tajomník HO Slávia Trnava (10. výročie).

■ **13. 7. 2010** – V Grécku umrel turista a publicista PETER MINÁRIK, šéfredak-

Erika Juríková, Katedra klasických jazykov – Adriana Švecová, Katedra

Známi i neznámi autori starej Trnavskej univerzity LIII.

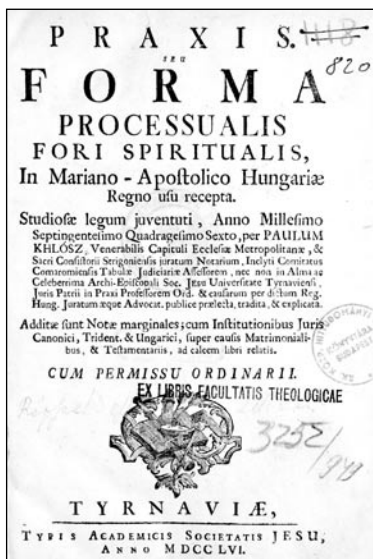
Pavol Klos, profesor uhorského práva na Trnavskej univerzite

Takmer štyri dekády pôsobil v 18. storočí na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity profesor domáceho uhorského práva Pavol Klos. Spolu s ďalšími pedagógmi tejto fakulty vďaka systematickej výučbe v oblasti domáceho procesného práva a kvalitným odborným publikáciami prispel k jej zviditeľneniu v strednej Európe.

Po turbulentnom období prvých decenií vzniku Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v roku 1667 začala jej činnosť v 18. storočí nadobúdať rysy stabilizovanej a napredujúcej právnickej vedeckej a pedagogickej inštitúcie. Na pôvodných fakultách, filozofickej a teologickej, sa mierne rozšírili a reformovali dovtedajšie študijné plány, avšak právnická fakulta zostala pri rovnakom študijnom pláne, ustanovenom ešte pri jej založení. V prvej polovici 18. storočia prednášali dvaja profesori domáceho práva, spolu s jedným profesorom kánonického práva a jedným profesorom rímskeho práva.

Pri výučbe domáceho práva na trnavskej právnickej fakulte možno potvrdiť istú exkluzivitu tunajšej fakulty a jej učebných plánov. Originálny vzor európskych univerzít preferoval iba dva právne predmety v univerzitnom vzdelávaní, keďže absolventi stredovekých univerzít neboli prioritne určení pre prax. Hovoríme o kánonickom a rímskom práve, ktoré tvorili ešte i v novovekom univerzitnom právnickom vzdelávaní základ študijného plánu.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity sa zavedením výučby domáceho uhorského práva nielenže odklonila od úzu pestovaného na ostatných európskych právnických fakultách, ale unikátnym spôsobom sa tak zapísala do dejín právnického vzdelávania v Uhorsku aj v zahraničí. Silným argumentom bola aj praktickosť a ustálenosť domácich právnych obyčají, ktorá uspokojovala najmä jej prijímateľov – t. j. uhorskú spoločnosť. Zavedenie a presadenie výučby domáceho uhorského práva bolo preto v trnavských podmienkach

nien praktickým počínom, ale aj prezieravým krokom budovania a upevňovania štátnej identity, k čomu v nemalej miere prispela priamo Ostrihomská kapitula ako spoluzakladateľka fakulty, ktorá garantovala štúdium domáceho práva na fakulte. Môžeme teda konštatovať, že fakulta bez akýchkoľvek pochybností podnikla a stabilne podnecovala systematickejší a prehľadnejší prístup k domácejmu právu a pochopiteľne aj k právnickému vzdelaniu vôbec. Stabilizáciu pomerov a koncentráciu na výučbu a bádanie prinieslo až obdobie rokov 1736 – 1749, keď sa profesorský zbor v zložení Rendek – Klos – Kregar nemenil. O ich pôsobení na fakulte možno s potešením tvrdiť, že činorodou a plodnou aktivitou v podobe riadne a odborne vedených vedeckých prednášok, dišpút, ako i vedením študentov až k úspešným dizertáciám sa fakulta zviditeľnila, čím sa zvýšila aj kvalita vzdelávacie-

Ľudia a udalosti ...

tor turistického mesačníka Malokarpatský dialkoplaz a spoluorganizátor dialkovej pochodu Trnavská stovka (10. výročie).

■ **14. 7. 1975** – V Trnave umrel akademický maliar, básnik, kňaz a františkán JOZEF TEODOR TEKEL, čestný občan mesta Trnava in memoriam, ktorého pamiatku pripomína pamätná tabuľa a jeho meno nesie aj jedna z ulíc (45. výročie).

■ **15. 7. 1995** – V Trnave umrel filmový režisér JOZEF REŽUCHA, ktorému roku 1996 udelili Čestné občianstvo mesta Trnava in memoriam za jeho tvorivý prínos v oblasti slovenskej filmovej a televíznej tvorby (25. výročie).

■ **15. 7. 1995** – V Bratislave umrel básnik, prekladateľ a lekár JÁN STACHO, trnavský rodák a člen tzv. Trnavskej básnickej skupiny konkretistov (25. výročie).

■ **17. 7. 2015** – V Španielsku umrel violončelista, koncertný majster a pedagóg RICHARD VANDRA, ktorý vyrástol v Trnave, kde mu v roku 2009 udelili Cenu mesta za dlhoročnú interpretačnú a pedagogickú činnosť v oblasti hudby (5. výročie).

■ **18. 7. 1920** – V Trnave sa narodil ekonóm, vysokoškolský pedagóg a odborný publicista ŠTEFAN DUDA (100. výročie).

■ **19. 7. 1710** – V Trnave vypukla morová epidémia (310. výročie).

■ **20. 7. 1935** – V Kmeťove sa narodil prvotligový futbalista, tréner a čestný občan Trnavského samosprávneho kraja VALÉR ŠVEC, hráč Spartaka Trnava,

ho procesu. V neposlednom rade sa všetci traja venovali pestovaniu pôvodnej uhorskej právnej vedy. Pavol Klos (Khosz; * 17. stor. – † 18. stor.), o ktorého živote pred pôsobením na univerzite veľa nevieme, zastával funkciu profesora domácej práva. Na trnavskej fakulte prednášal v rokoch 1723 – 1759 domáce uhorské procesné právo a súdnu organizáciu. Okrem toho pôsobil aj ako advokát a notár Ostrihomskej kapituly, a tak svoje excelentné teoretické vedomosti mohol opierať aj o dobré poznanie súdnej praxe.

Klosova prvá prelomová a domácimi uhorskými právnymi vedcami často citovaná práca vydaná v Trnave v roku 1756 nesie názov *Praxis seu forma processualis fori spiritualis in Mariano-Apostolici Hungariae regno usu recepta* [Prax, čiže procesný poriadok používaný na cirkevných súdoch Mariansko-apoštolského Uhorského kráľovstva]. Predstavuje úvod do uhorského kánonického súdництва a jeho štruktúry, kompetencií a uhorskej kánonickej súdnej praxe. Pri rozbere sporového konania sa často odvoláva na podžupana Mošovskej stolice a kráľovského finančného prokurátora Jána Kitoniča, čo nám dokazuje, že domáca cirkevná jurisdikčná prax bola konfrontovaná s uhorskou právnou sústavou a jej súdnymi pravidlami. Profesor Klos vysvetľuje postavenie sporových strán a priebeh súdneho sporu v jednotlivých etapách riadneho a opravného konania. Druhá časť spisu sa týka odlišných cirkevných a svetských trestov. V závere ako dodatok pripojil rozpravu – Stylus, obsahujúcu príklady žalobných návrhov používaných najmä v manželských sporoch, objasnenie pravidiel kánonického práva v manželských sporoch, ktoré patrili do vecnej pôsobnosti cirkevných súdov. V úvode sa nachádza časť definujúca manželstvo, spôsob jeho uzavretia, práva a povinnosti oboch manželov. Práca slúžila, tak ako iné práce trnavských profesorov, na praktické ciele a mala ambíciu stať sa smernicou pre právnikov v prípade sporu prebiehajúceho pred cirkevným súdom. Svoje ďalšie prednášky a štúdie zachované v tlači či len v rukopisoch

venoval procesu pred svetskými súdmi rôzneho stupňa, čo nám okrem iného umožňuje rekonštruovať celú uhorskú súdnu sústavu obdobia prvej polovice 18. storočia. Ide napríklad o nedatované rukopisy *Tractatus de antique fori prothonotarialis et nova tabularum districtualium in causis procedenti methodo* [Rozprava o starom procesnom poriadku na protonotárske súdoch a na nových distriktných tabuliach] a *Tractatus de processibus causarum fori comitatensis brevium* [Rozprava o procesnom poriadku na stoličných súdoch]. V druhej menovanej hovorí o sporoch prebiehajúcich pred podžupanskou stolicou, o sporoch týkajúcich sa hanobenia osôb rôznej stavovskej príslušnosti, o zásahoch do dedičského konania, o sporoch smerujúcich k nadobudnutiu listín tretími osobami, o sporoch o určenie hraníc, o dlžobných sporoch, o sporoch o cirkevný desiatok, o sporoch zo zmlúv, o sporoch z opatrovnictva a pod. Pavol Klos sa počas svojho tridsaťšesťročného pôsobenia na Právnickej fakulte v Trnave nezmazateľne zapísal do jej histórie. Preto sa spolu so svojím predchodcom Františkom Kollerom radí k najvýznamnejším odborníkom v oblasti uhorského procesného práva pôsobiacim na historickej Trnavskej univerzite. Právnická fakulta aj vďaka nemu zanechala výraznú, neopakovateľnú a nezmazateľnú stopu v slovenských právnych dejinách a považuje sa za zakladateľku právnej vedy na Slovensku. ■

Použitá literatúra:

ECKHART, F.: A jog – és államtudományi kar története. (1667 – 1935). Budapest, 1936.
LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A.: Dejiny právnického vzdelávania na Trnavskej univerzite v Trnave. Praha: Leges, 2017.
REBRO, K.: Právnická fakulta univerzity v Trnave. (K 300. výročiu jej založenia). In: Právny obzor, 50, 1967, s. 247 – 256.
Súťažná otázka: Akým právom sa zaoberal trnavský profesor Pavol Klos? Správne odpovede zasielajte do 20. júla 2020 na adresu: Katedra klasických jazykov, Trnavská univerzita, Filozofická fakulta, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava alebo emailom na klasjaz@truni.sk. Z účastníkov súťaže vyžrebujeme jedného, ktorý získa knižnú cenu.

Ľudia a udalosti . . .

s ktorým získal dva majstrovské tituly ako hráč a jeden ako tréner (85. narodeniny).

■ **21. 7. 1880** – V Košariskách sa narodil politik, diplomat, astronóm a generál MILAN RASTISLAV ŠTEFÁNIK, ktorého pamiatku v Trnave pripomína pomník a ulica v centre mesta (140. výročie).

■ **27. 7. 1915** – V Cíferi sa narodil historik, archivár, bibliograf a publicista VENDELÍN JANKOVIČ, autor štúdií z dejín Cífera, Trnavy a Trnavskej univerzity, ktorému r. 2005 udelili Cenu mesta Trnava in memoriam (105. výročie).

■ **28. 7. 1620** – Vodca protihabsburského povstania GABRIEL BETLEN obsadil so svojim vojskom Trnavu, z ktorej si urobil svoj hlavný stan a dva týždne neúspešne dobýjal Bratislavu (400. výročie).

■ **31. 7. 1955** – V Trnave umrela rehoľná sestra ZDENKA SCHELLINGOVÁ, prvá Slovenka vyhlásená za blahoslavenú, ktorej roku 2008 udelili Čestné občianstvo mesta Trnava in memoriam (65. výročie).

■ **31. 7. 2005** – V Trnave umrel básnik a rezbár FRANTIŠEK HLAVIČKA, rodák z Opoja, ktorý pôsobil v Trnave ako stredoškolský profesor a predseda Miestneho odboru Matice slovenskej (15. výročie).

■ **31. 7. 2019** – V Trnave umrel novinár, pedagóg a publicista EDUARD KRÍŠTOFOVIČ, riaditeľ Mestského domu osvety, šéfredaktor mesačníka Kultúra a život Trnavy a organizátor mnohých športových, kultúrnych a spoločenských podujatí (1. výročie). ■ P.R.

Mgr. Milan Ševčík, kurátor historickej knižnice Západoslovenského múzea

Zdrawá Radda Lékařská od Jána Tonsorisa

Ján Tonsoris bol ľudovýchovní a náboženský spisovateľ, veršovník a evanjelický kňaz. Narodil sa v roku 1724 vo Vrbovom a zomrel ako päťdesiatšesťročný v roku 1781 v Istebnom. Základnú školu navštevoval vo Vrbovom a v Prietrži, študoval na gymnáziu v Kremnici, Štítniku a Bratislave. V rokoch 1743 – 1745 pôsobil ako pomocný učiteľ v Prietrži, potom v r. 1745 – 1747 študoval teológiu na univerzite vo Wittenbergu, kde bol zároveň knihovníkom. Počas štúdií bol aj pisárom u J. Ambrozioho, ktorý ho finančne podporoval. V r. 1747 bol vysvätený za kňaza a odvtedy až do r. 1773 pôsobil ako evanjelický farár v Istebnom. V tom roku úrad pre chorobu zanechal.

Už ako wittenberský študent napísal a v r. 1746 aj vydal náboženský inštruktážny spis Otvorení Písma svateho... (Wittenberg). Neskôr vydal viacero kníh, a to Memorabilia imperatorum sacri Romani imperii... (bez miesta, 1770), Sana Consilia Medica Aneb Zdrawá Radda Lékařská (Skalica, 1771), modlitebnú príručku Domovní kazatel... (Bratislava, 1778). Písal aj oslavnú príležitostnú poéziu väčšinou náboženského charakteru a veršované kázne, z ktorých iba časť vyšla aj tlačou. Tonsoris sa zaoberal ľudovým liečiteľstvom a značnú popularitu si získala spomenutá zdravotnícka publikácia pre ľud Sana Consilia Medica Aneb Zdrawá Radda Lékařská, ktorá vyšla prvýkrát v Skalici u Josefa Antonína Škarniela v roku 1771. O obľúbenosti tejto knihy svedčí fakt, že medzi rokmi 1771 a 1877 vyšla tlačou až osemkrát. Ide o prvý slovenský ľudovo-liečiteľský spis, ktorý obsahuje základné dobové poznatky o bežných chorobách, ich príčinách, o liekoch a zdravotníckych pravidlách, o liečení prevažne domácimi prostriedkami a o zachovaní zdravia. Reálne rady však kombinoval s poverovými zvykmi. Toto dielo malo významné poslanie v boji proti poverám v liečení chorôb. Autor v ňom uverejnil aj veršované zdravotné zásady podľa klasického diela stredovekej medicíny Regimen sanitatis Salernitanum alebo Regimen scholae Salernitanae. Z Tonsorisových prác z oblasti ľudovej zdravotvedy

čerpali aj neskorší autori, najmä Juraj Fándly vo svojom diele Zelinkár (1793). V roku 2005 vyšlo Tonsorisovo dielo znova (vydavateľstvo Nestor), spolu s Fándlyho Zelinkárom ako dvojväzkové vydanie prvých slovenských ľudovo-liečiteľských spisov z konca 18. storočia s dobovými ilustráciami v kazete. V roku 2019 vyšla Sana Consilia Medica opäť, avšak samostatne. V historickej knižnici Západoslovenského múzea sa táto stará tlač nachádza od roku 2019. Do fondu ju múzeum zakúpilo vďaka finančnému príspevku Fondu na podporu umenia. Návštevníci múzea ju mali možnosť vidieť v marci až máji t. r. počas výstavy Zbierkový predmet mesiaca.

Na ukážku prikľadáme začiatok textu knihy:
I. Hlava. 1. Aby tě hlava nebolela. Jestli tvůj věk dopouští na jar a na podzim, když jest ten [deň] rovný s nocí, dávej sobě žílu sekati neb baňky stavěti, ale ne tehďáz, když tě hlava bolí, nebo ačkoli i tehďáz, to by nebylo bez užitku, natura však tak by k tomu přivikla, že kdyby znovu hlava bolela, nechtěla by se jiným lékařstvím kromě žíly sekáním, neb baňek staváním uspokojiti, ale když se to místo praeservativum, mimo bolení hlavy stává tehdy se hlava od bolení zachováva, jako se y s růží tak děje. Aneb pijavice za uchem přiklájej.
3. Thee a Caffé jest velmi užitečné. ■

Zdroje:

BÁBIKOVÁ, Ludmila (zost.). 2015. Historie zdravotnických škol v kontextu s rozvojem zdravotnictví v regionech Moravské Slovácko a Záhorie [online]. Uherské Hradiště : Střední škola průmyslová, hotelová a zdravotnická, 2015. Dostupné na: <https://cloud1m.edupage.org/cloud/historia_zdravotnictva.pdf?z%3AlRnJeVKJYWK-CsFuZnxrqs83jDvCftQB7Fqu%2FXHQQ-NiRyCnUo7rHLJu0y1Gh2uJ0>.

BAKOŠ, Samuel (zost.). 1992. Antológia dejín slovenskej osvety. Zv. 1. Bratislava : Národné osvetové centrum, 1992. ISBN 80-7121-039-0. Heslo Ján Tonsoris, s. 182.

MAŤOVČÍK, Augustín (výk. red.). 1994. Slovenský biografický slovník. VI. zväzok T-Ž. Martin : Matica slovenská, 1994. ISBN 80-7090-111-X. Heslo Ján Tonsoris, s. 42.

VESELÝ, Milan – TAKÁČ, Oto (zost.). 1982. Encyklopédia Slovenska. VI. Zväzok T-Ž. Bratislava : Veda, 1982. Heslo Ján Tonsoris, s. 93.

Martin Jurčo, foto: archív

Panteón Evanjelického cintorína je aj sprievodcom do málo známej histórie Trnavy.....

Pod hlavičkou Cirkevného zboru Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku v Trnave vyšli pri príležitosti 500. výročia reformácie dve knihy, ktoré sa venujú aj širšej histórii nášho mesta. Prvou je Panteón Evanjelického cintorína v Trnave a druhou voľný preklad pôvodne nemeckého textu z Pešti v roku 1870 s názvom *Historický popis veľmi zaujímavých osudov a bojov augsburského ako aj helvétskeho vyznania v slobodnom kráľovskom meste Trnava*.

Dnes sa pristavíme pri prvej z kníh o osobnostiach na evanjelickom cintoríne v Trnave, ktorú zostavili Július Molnár, Branislav Matoušek a William Schmidt. Ambíciou tvorcov bolo hlavne zmapovať všetky osobnosti, ktoré sú pochované na tomto trnavskom cintoríne, a o ktorých sa dá dohľadať nejaká informácia, prípadne akým významom prispeli k rozvoju cirkvi alebo mesta.

V zdrojoch čerpajú z dostupnej literatúry, no jej rozsah je obdivuhodný, rovnako ako aj zanievanie tvorcov pre tému. V úvode textu približujú stručne význam reformácie a jej šírenie aj v Trnave, predstavujú miesta spojené s obdobím reformácie a protireformácie (viacero kostolov a aj civilných budov začas patrilo veriacim evanjelikom, potom ich odňali katolíci, napokon boli vrátené a zase odňaté). Napríklad sa dozvedáme, že terajší Kostol sv. Jozefa (paulínsky) bol evanjelikmi helvétskeho vyznania postavený v roku 1636 a v roku 1671 im bol odňatý. Počas povstania Imricha Tökölyho bol kalvínom v roku 1683 vrátený, ale v tom istom roku zasa odňatý. Rovnako aj evanjelici a. v. si postavili v roku 1615 na Františkánskej ulici kostol, ale ten vyhorel. Ten novo-postavený im bol odňatý, potom vrátený a zase odňatý. Napokon bol v roku 1707 pridelený rádom a 1730 zbúraný.

V ďalšej časti sa dozvedáme o vzniku ev. cintorína. Pozemok na súčasný cintorín evanjelici

získali v lokalite za mestom pri ceste do Modranky v roku 1794. V roku 1893 dala na ňom vdova Lujza Trusziková-Pöschlová postaviť kaplnku. Tam je aj pochovaná, rovnako ako jej manžel Ján Kalenda, ktorý bol dlhoročným dozorcom evanjelického cirkevného zboru v Trnave. Autori podrobnejšie rozoberajú nápisy a architektúru kaplnky aj s menami pochovaných. Publikujú i preklad článku o vysviacke kaplnky, ktorý bol uverejnený v časopise *Evanjelická cirkev a škola* (1893). Spomínajú i to, že v rovnakej lokalite vznikli aj židovský a ne-

Obchod s vínom Polnický z 14. augusta 1927, keď bol zbúraný, dnes na tomto mieste stojí Evanjelický dom. V pozadí vidíme ev. kostol.

skôr vojenský cintorín. Napokon, v minulosti sa v tejto lokalite (od roku 1794) nachádzal aj cintorín pravoslávnych veriacich. Ďalšia časť monografie je venovaná konkrétnym osobnostiam

pochovaným na evanjelickom cintoríne. Okrem informácií priniesli autori aj vyobrazenie náhrobníka s jeho prípadným popisom. Mnohé z nich majú aj zaujímavú architektonickú hodnotu.

Prvým profilom je hrob evanjelického farára Johanna Carla Stelczera, ktorý v Trnave pôsobil v rokoch 1841 – 1885. Tvorcovia mu pripisujú aj zásluhu, keď napísal v roku 1870 dejiny zboru evanjelickej cirkvi a. v. v Trnave (v nemčine). V tomto kontexte spomínajú aj nástupníckeho farára Gejzu Farkasa (1852 – 1928), ktorý síce na mieste pochovaný nie je, no patrí do kontextu dejín Cirkevného zboru Evanjelickej cirkvi a. v. (CZ ECAV) v Trnave. Jeden z autorov knihy Branislav Matoušek zostavil i podrobnú bibliografiu jeho literárnych prác. Tretí, najrozsiahlejší profil, venovali tvorcovia Arpádovi Janovíčkovi (1888 – 1960), ktorý v Trnave pôsobil od roku 1915 a CZ ECAV v Trnave povzniesol z viacerých hľadísk, napríklad stavaním nových cirkevných budov.

V tom čase sa vykonávali Služby Božie okrem slovenčiny aj v maďarčine a nemčine. Dozvedáme sa, že všetky cirkevné obrady sa vykonávali v modlitebni v objekte vojenských kasární (dnes Vojenský archív MO SR). V roku 1910 kúpili priestranný pozemok, na ktorom dnes stojí evanjelický kostol. Vedľa, kde neskôr postavili obytný dom s obchodmi, bol kedysi veľkoobchod s vínom a reštaurácia Polnitzky. Pripomeňme ešte, že na slávnostné posvätenie nového kostola, ktoré sa uskutočnilo 26. októbra 1924, prišlo šesťtisíc veriacich. Počas pôsobenia A. Janovíčka bola postavená aj nová škola a bol kúpený dom, ktorý dnes slúži ako Diakonický domov (na Kalinčiakovej ulici). V roku 1927 bol postavený bytový a obchodný komplex známy aj dnes ako evanjelický dom. Autori pripomínajú, že Arpád Janovíček pôsobil v Trnave 45 rokov. V čase jeho pôsobenia sa v meste angažovalo viacero významných osobností. Jeho manželka Lenka viedla divadelný krúžok, mládež, a tiež

Spolok ev. žien. Učítelia Rudolf Ferenc a Ján Lauko viedli Evanjelickej spevokol. Aj keď autori vychádzali zväčša z dostupnej literatúry, obdivuhodná je najmä bibliografická práca a veľké množstvo publikovaných archívnych fotografií. K nim patria i fotografie divadelného krúžku, kde vidno farárovu manželku Lenku Janovíčkovú, alebo fotografie z položenia základného kameňa kostola s biskupom Samuelom Zochom, či z pohrebu A. Janovíčka v roku 1960. Zaujímavosťou je, že počet veriacich za pôsobenia farára A. Janovíčka sa natoľko zvýšil, že bolo treba v roku 1934 prijať ďalšieho farára, ktorým bol Juraj Holčík (1903 – 1984). Bol aj prekladateľom z gréčtiny a hebrejčiny. Po ňom zaujal miesto farára v roku 1937 Samuel Holčík (1895 – 1972) a na cintoríne je aj pochovaný.

Ďalšia kapitola Panteónu je spojená s Gustávom Viktorom (1914 – 1975), nielen trnavským farárom, ale aj rodákom z nášho mesta. Za kňaza bol vysvätený v Štokholme, a študoval aj v Uppsale. Okrem práce farára prekladal zo švédčiny a fínčiny. Bol v Trnave aj aktivistom ekleziologickej hnutia a je čestným občanom mesta. Rovnako ako v ostatných kapitolách, aj tu si môžeme pozrieť prehľad publikovaných literárnych prác.

Podobne sú zostavené ďalšie odseky práce: miniprofilové ďalších farárov: Michala Šomráka (1913 – 2001), Alberta Predmerského (1914 – 1991), ktorý bol aj významným trnavským včelárom, učiteľom, synom notárskeho riaditeľa Trnavy. Ďalšiu časť knihy tvoria prehľady tých významných dejateľov, ktorí majú zástož na rozvoji cirkevného zboru ECAV v Trnave, niektorí v našom meste len pôsobili, iní tu zomreli a sú aj pochovaní: cirkevní dozorcovia Johann Carl Reischel, Ján Kalenda, kurátori Bedrich Gollvitzer

a Karol Rožko, presbyteri Juraj Janoška, učítelia evanjelickej školy v Trnave Rudolf Polcsek a Ján Detrich, ktorý bol aj autorom mnohých učebníc a autorom rozprávok, ktoré písal pod pseudonymom Strýčko Janko. Rudolf Ferenc bol súčasníkom Mikuláša Schneidra-Trnavského. Podobne ako bol on regenschorim v bazilike, Ferenc bol organistom v ev. kostole. Obaja spolupracovali aj na pôde spevokolu Bradlan a Rudolf Ferenc založil a dirigoval aj Evanjelickej mužský a zmiešaný spevokol a Slovenský trnavský spevokol. Mnohé osobnosti autori vyhľadali podľa náhrobníkov a pridali biografické informácie: z nich pripomeňme učiteľku Júliu Gollvitzzerovú-Detrichovú (v prístupe k žiakom využívala poznatky z ich rodinného prostredia), učiteľku Annu Ferenczovú-Kováčovú, skladateľa Jána Kraska-Zápotockého, ornitológa Františka Matouška, autorku dvoch desiatok kníh o háčkovaní Alžbetu Lichnerovú alebo trénera Jána Krištofíka, ktorý má zásluhu aj na vybudovaní športovej haly. V ďalšej časti autori popisujú historické náhrobníky trnavských rodín Richterovcov, Fischerovcov, Sadloňovcov, Pavelkovcov a ďalších, ale napríklad aj básnika, prekladateľa a publicistu Mikuláša Dohnányho, ktorý v roku 1852 v Trnave zomrel. Spomínaných mien, súvislostí a kontextov je skutočne veľa, takže kniha dá čitateľovi širší prehľad aj o kultúrnom a historickom význame komunity evanjelikov v jednotlivých obdobiach. Niektorí patria nielen vyhranene ku „konfesionálnym“ dejinám, ale majú miesto aj v histórii mesta.

Na záver za všetky osobnosti spomeňme ešte humanistu, lekára a historika kráľovského dvora vo Viedni Jána Sambucusa, ktorý sa narodil v evanjelickej rodine v Trnave a jeho rodný dom stojí na Hlavnej ulici 2. ■

Fotografia evanjelickej modlitebne v Invalidovni je najstaršia interiérová fotografia z Trnavy

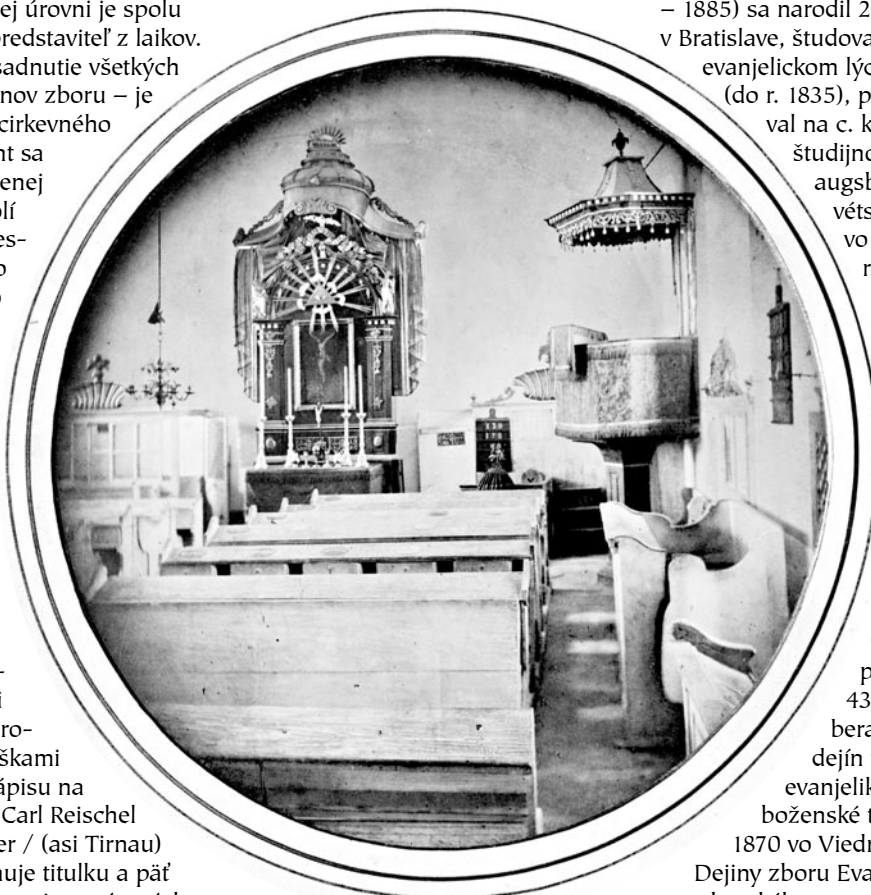
Objaviť fotografie z obdobia 1860 – 80 v perfektnom stave so skvelým historickým kontextom, a ešte k tomu z Trnavy, je v súčasnosti už takmer zázrak. Nesprávne uložené historické fotografie podliehajú rýchlo nezvratnému poškodeniu. Preto mám vždy radosť z takýchto objavov. Doteraz sú známe desiatky fotografií z trnavských fotoateliérov, ktoré v meste pôsobili asi od r. 1860. Všetko sú to však portréty. Vieme ale, že prví fotografi fotografovali aj mesto, ponúkali exteriérové a interiérové zábery. Kde sa však skrývajú? Objavíme ich ešte niekedy?

Vo farskom archíve Evanjelickej a. v. cirkvi v Trnave (ECAV) je uložená pamätná kniha, ktorú dali v roku 1869 evanjelici vyhotoviť pre Karola Reischela pri príležitosti 25. výročia jeho služby vo funkcii cirkevného inšpektora (dnes zborový dozorca). Táto funkcia je charakteristická pre organizačnú štruktúru evanjelickej cirkvi založenú na demokratickom princípe (spravovanie volenými zástupcami) a tzv. princípe parity – na každej úrovni je spolu s kňazom aj predstaviteľ z laikov. Konvent – zasadnutie všetkých plnoletých členov zboru – je hlavný orgán cirkevného zboru. Konvent sa schádza najmenej raz ročne a volí členov tzv. presbyterstva, jeho predsedníctvo tvorí farár cirkevného zboru a zborový dozorca z radov veriacich. Pamätná kniha z roku 1869 má rozmery 280 mm x 335 mm x 50 mm, je v koženej väzbe s kovovými nákončiami v rohoch a so zvyškami ozdobného nápisu na obale: *Hern / Carl Reischel / zur/ jubileieir / (asi Tirnau) / 1869*. Obsahuje titulku a päť strán textu krasopisne písaných v nemeckom kurente. Text je poďakovaním za obetavú prácu vo

funkcii, do ktorej Reischela zvolil konvent 21. apríla 1844 a končí podpismi aktuálnych členov presbyterstva. Na ďalších štrnástich kartónových stranách s oválnymi výrezmi v strede sú vložené dobové portrétné fotografie tých, ktorí knihu dlhoročnému cirkevnému inšpektorovi k jubileu venovali a pravdepodobne aj objednali. Ide o portréty týchto trnavských evanjelikov: Carl Stelczer, Georg

Přitzner, Eduard Arconyi, Gustav Reidner, Samuel Wester, Hugo Fransky, Paul Janovitsek, Alexander Karner, Stefan Luzsa, Eduard Richter, Johan Sadlon, Moritz Szulovinyi, Johann Taubinger, Andreas Tomantsik. Pripomeňme si krátko aspoň dvoch hlavných aktérov tejto knihy – vtedajšieho evanjelického farára Stelczera a Carla Reischela, ktorý v knihe fotografiu nemá.

Johann Carl Stelczer (1811 – 1885) sa narodil 2. februára 1811 v Bratislave, študoval teológiu na evanjelickom lýceu v Bratislave (do r. 1835), potom pokračoval na c. k. Teologickom štúdiom ústave augsburského a helvétskeho vyznania vo Viedni (do r. 1839). Na konvente ev. a. v. cirkevného zboru v Trnave bol 22. 8. 1841 zvolený za farára a na tomto mieste pôsobil až do smrti 7. 5. 1885. Ako farár teda v Trnave pôsobil vyše 43 rokov. Zaoberal sa štúdiom dejín trnavských evanjelikov a písal náboženské texty. V roku 1870 vo Viedni vydal knihu *Dejiny zboru Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania v Trnave* (pôvodne v nemčine, slovenský preklad z pera MVDr. Júliusa Mol-

Modlitebňa v Invalidovni, fotografia z r. 1869, Leopoldina Dohnányová

nára vydala ECAV v Trnave r. 2016). Stelczer je pochovaný na evanjelickom cintoríne. Doteraz nebola známa jeho podobizeň.

Johann Carl Reischel (1803? – 1879) pracoval 36 rokov vo funkcii evanjelického cirkevného inšpektora, a to konkrétne v rokoch 1843 – 1879. Bol zároveň významným donátorom, testamentom z r. 1897 daroval cirkvi finančný obnos, z ktorého bola v r. 1880 vytvorená tzv. Reischelovská základna na finančnú podporu penzionovaných farárov, kňazských vdov a penzionovaných cirkevných učiteľov (zrušená až v r. 1948). Pochovaný je na trnavskom evanjelickom cintoríne v rodinnom hrobe s pomníkom v tvare obelisku.

O niektorých ďalších portrétovaných evanjelikoch tiež čosi vieme. Štefan Lusza (1835 – 1925) s manželkou Johannou (1843 – 1924) bývali začiatkom 20. storočia na trnavskom námestí, dnes spolu odpočívajú v hrobke kaplnky na evanjelickom cintoríne. Moritz Szulovinyi s manželkou Terezou bývali v rozsiahlej nehnuteľnosti na rohu námestia a Hviezdoslavovej ulice, ktorú testamentom darovali evanjelickej cirkvi. Páni Georg Pfitzner, právnik Eduard Orkónyi a Hugo Franský vlastnili dom na dnešnej Hlavnej ulici. Johan Sadlon – obchodník s kožou, kožušinou a sedlárskeym tovarom býval v susedstve potoka na Paulínskej ulici (na rohu s Veselou) a obchod mal v 20. stor. v evanjelickej budove na rohu dnešnej Hlavnej a Radlinského ulice. Gustav Reidner bol majiteľ trnavskej tehelne, jeho majetky boli na predmestí, no býval v centre. Paul Janovitsek bol pravdepodobne predkom neskoršieho trnavského evanjelického farára Arpáda Janovička. Vážený občan a obchodník János Taubinger pochádzal z Pezinka, usadil sa s manželkou v Trnave. Eduard Richter pochádzal z rodiny jedného zo zakladateľov novodobého evanjelického zboru v Trnave obchodníka Johanna Richtera (1780 – 1843), ktorý vykonával funkciu cirkevného inšpektora v rokoch 1825 – 1842. Členmi

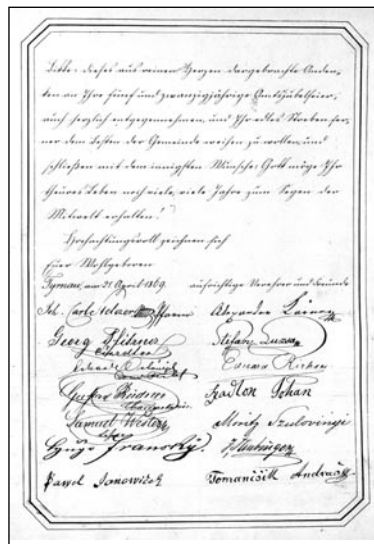

Titulný list pamätnej knihy Karolovi Reischelovi

Johann Carl Stelczer, evanjelický farár, fotografia z r. 1869, Leopoldína Dohnányová

trnavského evanjelického presbyterstva boli v roku 1869 prevažne majetní trnavskí evanjelici, ktorí cirkev aj finančne podporovali. **Fotografia evanjelickej modlitebne v Invalidovni z roku 1869** Protestanti (kalvíni – podľa helvétskeho vyznania, resp. luteráni – podľa augsburského vyznania) v Trnave zažili od dôb šírenia reformácie striedavo priaznivé a nepriaznivé chvíle, miestami krušné i tragické. Vo víre dejinných udalostí sa ich situácia vyvíjala na osi mínus – plus podľa toho, kto mal práve moc (a pravdu). Najťažšie chvíle zažili v časoch protireformačných a protihabsburských povstaní. V slo-

Strana textu s datovaním a podpismi členov presbyterstva

Ukrižovanie, olejomalba na plátne, asi Jozef Zanussi, Trnava, záver 18. storočia – z pôvodného oltára v modlitebni v Invalidovni bodnom kráľovskom meste Trnava boli protestantskí veriaci slobodní alebo prenasledovaní podľa toho, ktorá strana mala v čase nepokojov navrch, a či mesto obsadili predstavitelia protestantského alebo katolíckeho tábora. Ich svätostánky v meste nemali dlhé trvanie. Na základe tolerančného patentu boli v r. 1781 cirkvi v monarchii zrovnoprávnené a aj pre trnavských protestantov sa začala po rokoch perzekúcií nová éra. V kontexte predchádzajúcich desaťročí bolo až paradoxom, že

o vznik súčasného evanjelického zboru sa koncom 18. storočia zaslúžili evanjelickí kresťania spomedzi c. k. vojakov v Invalidovni a modlitebňu vytvorili z miestnosti kedysi užívané jezuitmi, rádom založeným na posilnenie katolicizmu v časoch šírenia reformácie. Najskôr bola na verejnú bohoslužbu určená priestranná miestnosť na prvom poschodí Invalidovne, neskôr dostali evanjelici priestor na prízemí so zaujímavou minulosťou. Farár Stelczer o tom píše v svojich dejinách Ev. a. v. cirkvi v Trnave: „Bola to totiž predtým múčna komora c. k. zásobovacieho skladu, ale v čase jezuitov, keď bol istý čas kostol vo vlastníctve evanjelikov helvétskeho vyznania, ju dal palatín Nicolaus Eszterházy prebudovať pre mladých Loyolistov (Ignác z Loyoly – jeden zo zakladateľov jezuitského rádu) na refektórium (jedáleň). Už zo štruktúry tejto budovy bolo viditeľné, že táto hala bola časťou bývalého kostola Jána... a spomínaný kostol bol po boku terajšej siene. V tomto Jánovom kostole prednášal historicky známy prímás Pázmány svoje kázne proti kacírom a pokúšal sa rozplameniť svojich veriacich, aby luteránov obrátili a potlačili.“¹

Túto miestnosť vybrali v r. 1785 na evanjelickú bohoslužbu po úmrtí jedného z dôstojníkov, ktorý o takýto obrad pred smrťou požiadal. Od 1787 bola pridelená do trvalého užívania pre vojenské a civilné osoby, spočiatku však len na jednu verejnú bohoslužbu so svedkou za rok. Napokon v nej trnavskí evanjelici slúžili služby Božie až do roku 1924, teda 139 rokov.² Ako však spomína A. Janoviček: „modlitebňa v Invalidovni nebola pôvodne určená tomuto účelu“³ a vlastne bola stále dočasným riešením, preto bolo prioritou trnavských evanjelikov postaviť si v meste vlastný kostol. Trnavskí evanjelici boli v minulosti štedrými donátormi svojej

Portréty Trnavčanov – členov presbyterstva: Arconyi, Reidner, Sadlon, Szulovínyi, fotografie z r. 1869, Leopoldína Dohnányová

cirkvi (prioritou im bola vidina vlastného kostola), a tak sa za tie roky nazbieral i dostatok financií na takýto náročný projekt. O postavenie kostola sa usilovali od začiatku 20. storočia, zakúpili pozemok za juhozápadnými hradbami, vyhlásili architektonickú súťaž, no potom ich plány prerušila vojna. Nakoniec sa im to podarilo v novom štáte a evanjelický kostol v Trnave vysvätili v r. 1924.

V závere pamätnej knihy Karolovi Reischelovi je fotografia starej evanjelickej modlitebne v Invalidovni. Je krásnym dobovým dokumentom, ktorý patrí v súčasnosti medzi vzácné nálezy. Okrem iného je na nej

zachytený oltárny obraz ukrižovaného Krista, olejomalba na plátne z konca 18. storočia, ktorý dnes visí v modlitebnej miestnosti na čestnom mieste. Jeho autorom je maliar z okruhu Jozefa Zanussiho alebo sám Jozef Zanussi – trnavský neskorobarokový maliar, autor mnohých oltárnych obrazov v kostoloch v Trnave a na okolí.

A napokon, kto bol vlastne autorom všetkých fotografií? V roku 1869 fungoval v Trnave jediný fotoateliér, prevádzkovala ho Leopoldína Dohnányová. To, že je práve ona autorkou fotografií v knihe z r. 1869, vieme aj vďaka operadlu stoličky, na ktorej sedí Eduard Arconyi. Stolička sa nachádza aj na iných značených fotografiách z jej fotoateliéru. ■

Za sprístupnenie patrí poďakovanie Cirkevnému zboru ECAV v Trnave, za preklad textu v knihe PhDr. JUDr. Adriane Švecovej, PhD., z Trnavskej univerzity.

¹ STELCZER, Johann Carl/ voľný preklad MOLNÁR, Július: Historický popis veľmi zaujímavých osudov a bojov evanjelického cirkevného zboru augsburského vyznania ako aj helvétskeho vyznania v slobodnom kráľovskom meste Trnava. (Pešť 1870). ECAV Trnava 2016. ISBN: 978-80-972416-0-5, s. 47

² Ref. 1

³ JANOVÍČEK, Arpád: Dejiny evanjelického a. v. cirkev. zboru v Trnave. In: KOL. AUTOROV. 1938. Trnava 1238-1938. Trnava : Rada mesta, 1938, s. 254

Veronika Slneková-Plesníková, do tlače pripravil: (mj)

K osudom židovskej komunity v Trnave v rokoch 1938 – 1945 13. časť

Deportácie Židov z Trnavy

Súčasťou prípravy na deportácie boli niektoré už spomínané vyhlášky ministerstva vnútra: podľa vyhlášky ministra vnútra č. 103/1942 Úr. n. z 2. 3. 1942 mali byť Židia starší ako štyri roky označení hviezdou s priemerom až 10 cm¹, žltou šesťramennou hviezdou sa mali v súlade vyhláškou ministra vnútra č. 118/1942 Ú. n. z 11. 3. 1942 označiť aj židovské domácnosti² a vyhláškami bolo Židom zakázané sťahovanie a cestovanie.³ Vo februári 1942 nariadilo ministerstvo vnútra svojim podriadeným úradom urobiť súpis všetkých Židov v obvode, ktorý mal slúžiť ako podklad pre pripravované deportácie. Židia mali byť evidovaní v zoznamoch A, B a C, pričom zoznam A evidoval všetkých Židov bez ohľadu na práceschopnosť, pohlavie, vek, štátnu príslušnosť i zamestnanie, pokiaľ nebudú v zozname B a C, v zozname B boli zachytení len muži bez ohľadu na práceschopnosť a povolanie vo veku 16 – 60 rokov, zoznam C evidoval mužov nad 60 rokov

nepodliehajúcich pracovnej povinnosti podľa § 22 tzv. židovského kódexu a ženy od 16 rokov, ak sú ponechané v pracovnom procese.⁴ V Trnave podľa tohto pokynu zaevidovali spolu 3 217 Židov. Na zozname A figurovalo 1 969, na zozname B 920 a na zozname C 328 Židov z Trnavy.⁵ Túto evidenciu mali úrady ešte podľa inštrukcie MV z 21. 2. 1942 do 28. 2. 1942 doplniť o zoznamy židovských mužov vo veku 16 – 45 rokov. Prezentačnú na OÚ

v Trnave robila komisia zložená z okresného náčelníka, okresného veliteľa HG, okresného veliteľa FS a okresného lekára. Súpis sa uskutočnil na rovnakom mieste ako predchádzajúci, v budove Matice slovenskej, v miestnosti Panonia, a to 25., 26. a 27. 2. 1942.⁶ Okresný náčelník preto žiadal, aby miestnosť bola dostatočne vykúrená, aby boli k dispozícii dva písacie stroje s dlhým valcom, ale aj „niekoľko členov polície na udržovanie poriadku“. Miestne veliteľstvo HG

¹ Úradné noviny, 7.3.1942, s.294.

² Úradné noviny, 14.3.1942, s. 336.

³ Vyhláška ministerstva vnútra z 25.2.1942 o obmedzení sťahovania Židov NIŽŇANSKÝ, Eduard (ed.). Holokaust na Slovensku 6. Deportácie v roku 1942. Dokumenty. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 2005dokument 13, s. 112–113. Vyhláška ministra vnútra z 12.3.1942, ktorou sa zakazuje Židom zmena bytu a zdržovanie sa mimo bytu od 18.00 do 8.00. MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 145, Prez. 2231/1941, Obmedzenia Židov po vydaní Kódexu. Vyhláška ministerstva vnútra z 26.3.1942 o doplnení vyhlášky 509/1941 Úr. n. obmedzujúca cestovanie – opúšťanie obce, mesta, bydliska bez písomného povolenia. MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 158, Prez. D1-1183/1942, bez charakt. Zároveň Prezídium ministerstva vnútra 27.3.1942 všetkým okresným úradom nariadilo zastaviť vydávanie povolení na sťahovanie Židov do odvolania. 17.4.1942 Prezídium ministerstva vnútra povolilo vydávanie povolení „len v prípadoch, kde to vyžaduje verejný záujem... treba mať najmä na zreteli, aby zmena bytu Židov nezasahovala do akcie zaraďovania Židov do práce podľa § 22 nar. 198/41 Sl. z.“. MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 152, Prez. D1-343/1942, Povolenie Židom zmeniť byt. To opäť zmenila vyhláška č. 205/1942 Úr. n. z 29.4.1942, na základe ktorej povolenie sťahovať sa povoľovalo Prezídium ministerstva vnútra – od mája 1942 do konca roka 1942 udelilo 19 takýchto výmerov, z toho 12 Židom sťahujúcim sa z Trnavy a zvyšok Židom sťahujúcim sa do Trnavy (zo Šaštína, Strážskeho, Bratislavy, z Kepeždu pri Nitre, Serede, z Vrbového). MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 152, Prez. D1-343/1942, Povolenie Židom zmeniť byt. Z roku 1943 sú v evidencii OÚ v Trnave dve povolenia na prisťahovanie sa do Trnavy (z Bratislavy a Cífera). MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 160, Prez. D1-8/1943, Židia – povolenia k presťahovaniu. Z roku 1944 je 8 takýchto povolení – 2 na sťahovanie sa z Trnavy, zvyšok do Trnavy (z Porúbky, Serede, Bratislavy, Spišských Hanušoviec). MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 174, Prez. D1-430/1944, Židia – povolenie presťahovania.

⁴ MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 150, Prez. D1-205/1/1942, Súpis Židov.

⁵ SNA, fond MV, č. k. 191, Trnava – súpis Židov. Medzi písomnosťami OÚ v Trnave sa súpisové hárky nezachovali.

⁶ Ref. 490. 25.2.1942 bol urobený súpis židovských mužov z Trnavy písmená A-L, 26.2. písmená K-Z, 27.2. boli zaevidovaní ostatní Židia z okresu bývajúcimi mimo mesto.

malo vyslať „gardistov, ktorí sa postarajú o riadny chod prezentácie“.⁷

Súpisové hárkry boli rozdelené na kategórie: A-1, čo boli Židia vyradení z hospodárskeho a sociálneho života, A-2, teda Židia, ktorí neboli vyradení z hospodárskeho a kultúrneho života a A-3, teda Židia pokrstení do 10. 9. 1941 a takí, ktorí mali manželky nežidovky. Do zoznamu A-1 v Trnave zapísali 298 mužov, do zoznamu A-2 203 mužov a A-3 15 mužov. Na zozname B boli prezentovaní Židia, ktorých označili za práceneschopných – takých bolo 84.⁸

V rovnaký deň vydalo ministerstvo vnútra aj nariadenie o evidencii židovských žien vo veku 16 – 45 rokov. Zaznamenané mali byť vdovy a slobodné, resp. rozvedené ženy, ktoré žijú samostatne a nestarajú sa o deti mladšie ako 16 rokov. Prezentácia žien sa uskutočnila na tom istom mieste a pred tou istou komisiou 28. 2. 1942.⁹ Výstupom súpisu boli vyplnené tlačivá typu D, pričom skupinu D1 tvorili ženy schopné vykonávať ľahšie manuálne práce – takých bolo v Trnave na zoznam zaevidovaných 194, na zoznam D2 mali byť zaznamenané práceneschopné židovské ženy – takých bolo v Trnave zapísaných 48.¹⁰

Na sústreďovanie deportovaných vzniklo päť koncentračných stredísk: Patrónka (zrušené 10. 9. 1942), Sered', Nováky, Žilina (zrušené 24. 10. 1942) a Poprad (zrušené 10. 10. 1942), kam tzv. miestnymi transportmi (medzitransportmi) prepravovali Židov z ich domovských miest a obcí, aby tu skom-

pletizovali transport a vyslali depotačnú súpravu do cieľovej stanice. Prvých osem transportov zo Slovenska bolo zostavených podľa zoznamu zaslaného ministerstvom vnútra okresným úradom, ktoré ľudí zo zoznamu následne dopravili do určeného koncentračného strediska. V prvých transportoch deportovali predovšetkým mladých ľudí, preto sa mohlo dôvodiť tým, že odchádzajú na práce, čoho právnym podkladom bol § 22 tzv. židovského kódexu o pracovnej povinnosti Židov.¹¹ Na organizovanie deportácií sa podieľali orgány štátnej miestnej správy, teda okresné úrady vedené okresnými náčelníkmi, žandári, HG, FS, ako aj stranické štruktúry HSĽS a DP. Od 25.9.1942 bola koncentrácia Židov presunutá na žandárstvo, aby „sa okresné úrady mohli venovať iným dôležitým povinnostiam, tobôž keď Židov je už pomerne málo a preto budú môcť byť sústredení s menším aparátom.“¹²

Prvý transport zložený z tisícky židovských žien z východného Slovenska odchádzal 25. 3. 1942 z Popradu, hranice s Poľskom prekročil 26. 3. 1942 nadránom a zamieril do Osvienčimu. Záťah na trnavských Židov sa udial už v počiatkovom období deportácií. Hoci sa trnavskí Židia objavujú aj v depotačných transportoch v nasledujúcom období, pre židovskú komunitu v Trnave malo likvidačný charakter niekoľko transportov z marca a apríla 1942, keď bola deportovaná podstatná väčšina Židov z Trnavy, ktorých nechránili výnimky, resp. nestihli ujsť.¹³ 27. 3. 1942 naložili v Trnave do vlaku na železničnej stanici 329 žien, ktoré mali dopraviť do koncentračného strediska na Patrónke. Cestou, kým vlak dorazil do Bratislavy, osemnásť žien z transportu stihlo ujsť (v zozname je pri nich poznámka „dezertovala“). Vzápätí po príchode ich pravdepodobne nakladali do depotačnej

⁷MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 150, Prez. D1-205/1/1942, Súpis Židov.

⁸SNA, fond MV, č. k. 201, sign. 2, Trnava – odvodný zoznam.

⁹MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 150, Prez. D1-205/1/1942, Súpis Židov.

¹⁰SNA, fond MV, č. k. 204, sign. 15, Súpis Židov – Trnava.

¹¹(1) Židia vo veku od 16 do 60 rokov, ak nekonajú práce podľa § 38 branného zákona, sú povinní konať práce, ktoré im prikáže Ministerstvo vnútra. (2) Pre osoby uvedené v ods. 1 pracovnú príležitosť obstaráva, poťažne prácu organizuje a pracovné podmienky určuje Ministerstvo vnútra. (3) Ustanovenia ods. 1 neplatia pre Židov, ktorí majú povolenie podľa § 43, ods. 1, poťažne ktorí podľa § 258, ods. 2 môžu zostať v doterajšom zamestnaní, ako aj pre Židov, na ktorých sa vzťahujú ustanovenia § 256, pokiaľ príslušné povolenie alebo výnimka platí. Slovenský zákonník, 1941.

¹²MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 155, Prez. D1-735/1942, Pretzelmayer A. – správa o činnosti.

¹³Počty a ostatné údaje sú z depotačných zoznamov z fondu ministerstva vnútra v SNA v Bratislave dostupné na http://www.4.yadvashem.org/lwp/workplace/!ut/p/_s.7_0_A/7_0_3N7/.cmd/acd/.ar/sa.spf_ActionListener/.c/6_0_288/.ce/7_0_3T2/.p/5_0_2E5?PC_7_0_3T2_spf_strutsAction=%212fBasicSearch.do (2.11.2009)

súpravy, ktorá ešte v ten deň vo večerných hodinách opúšťala Bratislavu. Niektoré zo žien neboli do transportu nakoniec zaradené napr. pre chorobu (poznámka „chorá“ pri troch menách v zozname). Transport vypravený z Patrónky 27. 3. 1942 bol čisto ženský. Z tisícky žien v ňom bolo 223 židovských žien z Trnavy. Transport smeroval do Osvienčimu. Deportovali v ňom aj pani Helenu Weinwurmovou (vtedy Weissová, nar. 1925): „V marci 1942 prišli gardisti a zobrali ma so sestrou do bratislavskej Patrónky. Potom nás naložili do dobytčích vagónov. Boli tam malé okienka, kýbel na potrebu a kýbel vody...“. V roku 1942 ju transport zaviezol do Osvienčimu. Na predlaktí má vytehotané číslo 2146. „Zo začiatku sme boli v murovaných blokoch, až my sme vybudovali koncentračný tábor Auschwitz – Birkenau. Bola to veľmi ťažká práca. Na banských vozíkoch sme vozili drevo. Poliáci civili to dávali dokopy. V apríli, keď ešte padal sneh a mali sme zlého esesmana, museli sme kráčať v snehu bosé s topánkami na ramene... Koľkokrát mrzlo, musela som ísť zmoknutá a mala som na sebe zamrznuté oblečenie... Neskôr sme pracovali s jedným dievčaťom v miestnosti, kde bol veľký kotol. V ňom sme ohrievali vodu na sprchovanie. Boli sme zamorené všami a blchami, preto nás odsvívovali. V tej miestnosti sme aj spali a dýchali sme tam

výpary koksu, z ktorých som neskôr aj pre podvýživu dostala tuberkulózu. Takto som pracovala asi rok, až do odchodu z Osvienčimu.¹⁴ 29. 3. 1942 medzitransportom z Trnavy do Serede prepravovali pôvodne približne 500 židovských mužov. Z hlásenia okresného náčelníka však vyplýva, že do Serede ich priviezli len 386, pretože 9 zapísali do zoznamu omylom a až 116 Židov dezertovalo, teda cestou sa im podarilo ujsť.¹⁵ Do čisto mužského transportu vypraveného zo Serede 29. 3. 1942 večer sa zo spomínaného medzitransportu dostalo 276 Židov z Trnavy. Transport s tisíckou deportovaných smeroval do Lublinu. Stopy tohto transportu vedú ďalej do Majdanku a odtiaľ do Osvienčimu, kam boli muži z Majdanku deportovaní 22. 5. 1942.

Niektorí zo Židov zo seredského transportu z 29. 3. 1942 pracovali v Osvienčime ako sonderkomanda v krematóriu: Oskar Scheiner, č. 36425, Aladár Spitzer, č. 36618, Fero (Franz) Wagner, č. 36614, Alexander Weiss, Vojtech Weiss a Dezider Wetzler. Všetci prišli spomínaným transportom 22. 5. 1942 z Majdanku, pracovali v provízornom splynovacom bunkri Brezinka 1 a 2 (od roku 1944 V) a všetkých zlikvidovali 9. 12. 1942. Väzeň č. 36807, ktorého meno je neznáme, prišiel rovnako 22. 5. 1942 z Majdanku, pracoval najprv v márnici, od júla 1942 prepravoval telá k jamám a nakoniec v pohrebnom sonderkomande do konca augusta 1942.¹⁶ Veľkú sústreďovaciu akciu Židov v Trnave naplánovalo ministerstvo vnútra na 7. 4. 1942. Za týmto úče-

¹⁴H. Weinwurmová (Weissová) je rodáčka z Bučian, narodená v roku 1925 v mnohopočetnej židovskej rodine, jej mama sa vydala za vdovca s 3 deťmi, spolu mala rodina 9 detí. Všetkých 6 bratov počas vojny zahynulo. Jedna zo sestier sa zachránila a odsťahovala do Izraela. Weissovci sa v roku 1940 presťahovali do Trnavy na Paulínsku ulicu. „Neskôr našej rodine v Bučianoch, kde som vyrastala, vzali dom. Pričinil sa o to miestny organista, ktorý sa stal veliteľom Hlinkovej gardy a robil nám veľmi zle“. Zažila aj pochod smrti: „Esesáci nám 18. januára (1945 – V. S.) povedali, že kto má silu, nech ide s nimi preč a kto je slabý, nech zostane. Išla som, lebo som boli presvedčení, že pri odchode celý tábor vyhodia do vzduchu. Istotne by to spravili, ale napokon už nestihli, pretože východný front bol blízko, a tak sa ponáhľali preč. V tuhej zime sme kráčali osem dní a nocí. Neuveriteľné, čo človek dokáže prežiť. Boli sme vyhľadávaní a smädní. Poliáci popri ceste by nám dali aj kúsok chleba a vodu, ale nemohli. Pomôcť nám, to by znamenalo pre nich smrť. Veľa väzňov počas pochodu zomrelo – kto nevládal. Nemci ho zastrelili. Iba raz nám dovolili prespať v útočisku pred krutou zimou. Prenocovali sme na poľnohospodárskom statku. Vyzula som sa, aby si nohy konečne oddýchli, ale takmer to dopadlo tragicky. Obuv bola zamrznutá, po krátkom spánku som si topánky nemohla obuť. Vložila som si ich preto na hrud' a tak sa roztopili. Z Pofska nás potom naložili do vlaku, ktorý vypravili do Ravensbrücku, kde som bola štrnásť dní a stadiaľ viedla cesta do koncentráku v Neustadt-Glewe. Jedli sme iba šupky zo zemiakov, ktoré konzumovali Nemci. Po oslobodení som vážila len 35 kg.“

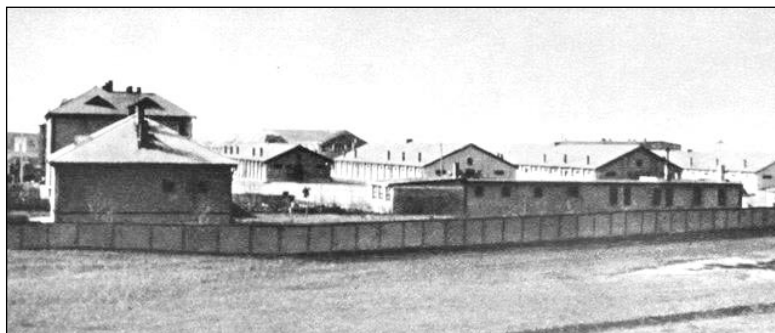
¹⁵NIŽŇANSKÝ, Eduard (ed.). Holokaust na Slovensku 6. Deportácie v roku 1942. Dokumenty. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 2005, dokument 131, s. 215.

¹⁶FRIEDLER, Eric – SIEBERTOVÁ, Barbara – KILIAN, Andreas. Svědkové z továrny na smrt. Historie a svědectví židovského sonderkomanda v Osvětimi. B. m.: Rybka Publishers, 2007, s. 322-336. Všetci sú identifikovateľní aj z deportačného zoznamu: Aladár Spitzer, 10.4.1912, Jeruzalemská 9, slobodný; Vojtech Weiss, 30.7.1918, Farkašín, slobodný; Dezider Wetzler, 1908, Kapitulská 9, ženatý, 1 dieťa; Alexander Weiss, Štefánikova 40, slobodný, Oskar Scheiner, 1907, Jeruzalemská 8, slobodný; František Wagner, 1921, Pekárska 4, slobodný.

lom vyslalo do Trnavy aj referentov Prezídia ministerstva vnútra, tzv. lietajúcich deportačných komisárov, ktorí mali kontrolovať priebeh celej akcie, K. Zábrecského a J. Pečucha.¹⁷ OÚ v Trnave mal ich aktivity „všemožným spôsobom podporovať“ a riadiť sa pri koncentrácii Židov ich pokynmi.¹⁸ Do Trnavy mali prísť 7. 4. 1942 o 9.00 ráno a všetkých kompetentných informovať o priebehu celej akcie.

Na 7. 4. 1942 ráno preto okresný náčelník zvolal poradu všetkých vedúcich notárov do Veľkej dvorany na OÚ v Trnave. Ako podkladový materiál pre poradu mali byť využité všetky zoznamy Židov, najmä A, B, C z februára 1942, ale aj iné evidencie, ktoré boli k dispozícii z predchádzajúceho obdobia. Na porade sa mali zúčastniť aj zástupcovia HG a FS.¹⁹

V súvislosti s naplánovanou akciou požiadalo 14. oddelenie Ministerstva vnútra slovenské železnice, aby na 7. 4. 1942 pristavili na „vlečku Cukrovaru súpravu železničných vozňov na odvezenie 1.000 osôb z Trnavy do Serede. Vozne môžu byť akékoľvek kryté vozne. Súprava má byť na vlečku Cukrovar pristavená v 13 hodín. Od 13. hod. budú nakladať asi do 19 hodín a po 19. hodine odíde z Trnavy plný vlak do Seredu, kde budú zo súpravy osoby vyložené a súprava môže byť rozpustená.“ Celá záležitosť bola označená za prísne tajnú, preto bolo treba postupovať konšpiratívne, teda o vypravení transportu mala byť na železničnej stanici v Trnave informovaná jediná

osoba, a to len prednosta stanice, aby sa celá akcia „nevyzradila a nezmarila“.²⁰ Sústreďovaciú akciu Židov v Trnave vo svojej výpovedi pred Národným súdom popísal Alfréd Wetzler: „V Trnave gardisti zaisťovali Židov a odviekli každého, koho našli, vrátane ľudí nad 60 rokov. Po tom, ako zobrali jedného z mojich bratov – mal štvorčlennú rodinu (bol pravdepodobne v transporte zo Serede 29. 3. 1942 – V.S.), ďalší brat bol slobodný (brata Oskara deportovali tiež transportom zo Serede 29. 3. 1942 – V.S.), zostali doma obaja rodičia. Poznámam, že môj otec mal vtedy viac ako 64 rokov. Keď prišli gardisti pre mojich rodičov, ponúkol som sa za nich, a potom ako súhlasili, išiel som bez čohokoľvek na okresný úrad, kde niekoľko stoviek židov z Trnavy už čakalo na odchod na železničnú stanicu, z ktorej sme mali odísť do Serede“. A. Wetzler sa miestnym transportom vypraveným z Trnavy 7. 4. 1942 dostal do seredského koncentračného strediska, kde pocítil brutalitu personálu, keďže bol „niekoľkokrát bitý“, pretože nemal batožinu. „Potom, ako sme strávili štyri dni v Seredi, naložili nás do

vagónov... Transport sa pohol večer (12. 4. 1942 – V. S.) a ďalší deň sme sa dostali do Zwardona v Poľsku. V mojom vagóne, ktorý bol zamknutý a zapečatený, bolo 43 ľudí. Počas cesty sme si nemohli uľaviť, pretože vagón na to nemal vybavenie. Nič tam nebolo okrem slamy, vedra na výkaly a nádoby s asi 5 litrami vody pre 45 ľudí.

Väčšina ľudí vo vagóne boli starší ľudia z našej ulice, hlavne kantori a rabínovi pomocníci, väčšina z nich mala 50 – 60 rokov... Situácia bola kritická aj z ďalšieho dôvodu: bol sviatok (Pesach – V. S.) a nábožní Židia si nemohli zobrať chlieb (maces – V. S.), ktorý Židia môžu počas tohto sviatku jesť... 13. 4. 1942 sme opustili Slovensko. Okolo 11.00 sme sa dostali na koňnic osvienčimskej trate. V priebehu niekoľkých minút nás vysadili z vagóna. Vo vagóne sme mali nechať všetky svoje veci a bijúci nás pažbami pušiek nás prinútili bežať do tábora...“²¹

Vo Wetzlerom popisovanom transporte smerujúcom 12.4.1942 zo Serede do Osvienčimu tvorili trnavskí Židia väčšinu. Z viac ako tisíc ľudí boli 613 z Trnavy.²² V transporte bolo 634 mužov a 443

¹⁷KAMENEC, Ivan. Po stopách tragédie. Bratislava: Archa 1991, s. 178.

¹⁸SNA, fond MV, č. k. 229, 1210/1942, Sústreďovanie a preprava Židov k odvodu politického okresu Trnava.

¹⁹MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 155, Prez. D1-735/1942, Pretzelmayer, A. – správa o činnosti.

²⁰NIŽŇANSKÝ, Eduard (ed.). Holokaust na Slovensku 6. Deportácie v roku 1942. Dokumenty. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 2005, dokument 158, s. 239.

²¹Výpoveď je z archívu Jad Vašem, v roku 2000 bola dostupná v elektronickej podobe na domácej internetovej sieti Jad Vašem v anglickom jazyku. Preložené autorkou.

²²I. Kamenec píše, že A. Wetzler s ocitol „spolu s rodičmi a dvoma súrodencami v prvom tzv. rodinnom transporte, ktorý bol do Osvienčimu vypravený z Trnavy 11. apríla 1942...“ Pozri KAMENEC, Ivan. Nechcený autor, nechcený hrdina... In WETZLER, Alfréd. Čo Dante nevidel. Bratislava: Milanium, 2009, s. 258-259. A. Wetzler bol v skutočnosti v transporte zo Serede 12.4.1942 celkom sám, brata Oskara a pravdepodobne aj ďalšieho staršieho brata deportovali ešte predtým mužským transportom 29.3.1942 zo Serede do Lublinu, mamu a otca pravdepodobne deportovali rodinným transportom z Trnavy 11.4.1942, ten však nesmeroval do Osvienčimu.

zien a do Osvienčimu dorazil 13. 4. 1942.²³ Podľa A. Wetzlera a R. Vruba sa do Osvienčimu celkovo dostalo asi 600 židovských mužov z Trnavy. Sústreďovacia akcia znamenala vytvorenie miestneho koncentračného strediska, ktoré v Trnave vzniklo pravdepodobne v areáli okresného úradu. Okresný žandársky veliteľ v ňom mal fungovať ako sústreďovací komisár, preto si mal kvôli hladkému priebehu celej akcie zabezpečiť posilu v podobe žandárskych hliadok zo susedných staníc.²⁴ HV HG požiadalo zas do koncentračného strediska prideliť „potrebný počet orgánov, ktorí tam budú mať službu do tých čias, kým transport neodíde“.²⁵ Ako vyplýva zo smernice 14. oddelenia ministerstva vnútra, išlo o prvú takúto veľkú sústreďovaciu akciu vôbec, pričom vypravenie ďalších transportov z Trnavy bolo naplánované na 11. 4. 1942.²⁶ Transport A mal byť medzitransportom smerujúcim do Serede. Ako transport B bol zas označený pripravovaný rodinný transport smerujúci z Trnavy za hranice štátu.

Prvý rodinný transport vôbec odišiel teda z Trnavy 11.4.1942. Aj ďalšie rodinné transporty vychádzali priamo z niektorých okresných miest. Mali byť zostavené zo „Židov transportu schopných, židovských rodín a ich rodinných príslušníkov od najútlejšieho veku do úplného stária.“ Do vlakovkej súpravy ich nakladali tentoraz už priamo na železničnej stanici v Trnave. Podľa zámeru ministerstva vnútra malo byť v transporte z Trnavy 1200 ľudí.

Zarážajúco a cynicky vzhľadom na dobre známe prepravné podmienky, ktoré panovali pri transporte deportovaných, pôsobí poznámka, že vlaková súprava „má mať potrebný počet osobných vozňov vybavených tak, aby matky s kojenkami boli v tejto ubytované, a aby mohli vykonávať svoje materské povinnosti“.²⁷ Ani vlaková súprava vypravená z Trnavy sa od ostatných ničím nelíšila. Židia cestovali aj v tomto prípade v dobytčiakoch po 40 ľudí v jednom vagóne s jedným vedrom vody a jedným vedrom na vykonávanie potreby. Každý vagón mal svojho ordnera označeného bielou páskou na rukáve, zodpovedajúceho za poriadok, ako aj za to, že nik neujde. V každom transporte bol lekár.

Z toho dôvodu, že sa v Trnave (ale ani v iných mestách, ktoré boli naplánované ako východiskové body ďalších transportov, teda v Nitre a v Topoľčanoch) nenachádzal proviantný sklad ministerstva národnej obrany, z ktorého ku každému transportu pridávali dva vagóny potravín na dva týždne, 8. 4. 1942 navrhovalo ministerstvo národnej obrany vagóny s proviantom pripájať k vlakovkej súprave až v Žiline, kadiaľ transport tak či tak prechádzal.²⁸ Súprava bola potom zložená z 1 osobného vozňa pre transport sprevádzajúci personál, 2 vozňov pre deportovaných Židov (dobytčiakov), 2 vozňov na batožinu a 2 vozne s potravinami boli na koniec súpravy pripojené v Žiline. Z tohto modelu sa nakoniec vyvinula prax

aj pre ostatné transporty.²⁹ K realizácii sústreďovacej akcie v Trnave oznamoval okresný náčelník na Prezídium ministerstva vnútra, že „nemecký poddôstojník, ktorý sem bol pridelený ako poradca, pred odchodom transportu zaradil do transportu i takú osobu, ktorá mala od tamojšieho úradu udelenú výnimku. Toto sa stalo na návrh miestnej organizácie FS... Ten istý dôstojník chcel zaradiť i iné osoby do transportu, avšak neboli nájdené na byte. I tieto osoby mali byť dľa Vášho nariadenia ponechané v Trnave.“³⁰ Rodinný transport odišiel z Trnavy 11. 4. 1942 večer o 20.58 hod. Muži smerovali do Lublinu a ženy do Lubartowa. R. Büchler ale uvádza, že transport smeroval do Lubartowa a Majdanku (druhé miesto pobytu Kamionka a Firlej).³¹ Z 1 040 Židov v transporte bola viac ako polovica – 572 priamo z Trnavy. 11. 4. 1942 večer z trnavskej železničnej stanice odchádzal aj medzitransport s tisíčkou Židov do Serede.³² Časť Židov z medzitransportu zaradili pravdepodobne do transportu odchádzajúceho zo Serede 21. 4. 1942. Z 1001 deportovaných bolo 364 Židov z Trnavy. Transport smeroval do Naleszowa. Vyššie spomínanými transportmi bol hlavný záťah na trnavských Židov v podstate ukončený. Vo svojej situačnej správe za apríl 1942 túto domnienku potvrdil aj okresný náčelník, uvádzajúc, že „väčšina Židov bola odtransportovaná do koncentračných stredísk“.³³

²³KLADIVOVÁ, Vlasta. Osudy židovských transportů ze Slovenska in Osvětimi. In TÓTH, Dezider (ed.). Tragédia slovenských Židov. Banská Bystrica: Datei, 1992, s. 145.

²⁴SNA, fond MV, č. k. 230, 1465/1942, Sústreďovanie Židov – Trnava.

²⁵SNA, fond MV, č. k. 229, 1463/1942, Sústreďovanie Židov, určenie stráže HG.

²⁶NIŽŇANSKÝ, ref. 20, dokument 161, s. 243.

²⁷NIŽŇANSKÝ, ref. 20, dokument 163, s. 245.

²⁸Zoznam potravín pozri NIŽŇANSKÝ, ref. 20, dokument 189, s. 273.

²⁹NIŽŇANSKÝ, ref. 20, dokument 166, s. 249.

³⁰SNA, fond MV, č. k. 229, 1210/1942, Sústreďovanie a preprava Židov k odvodu politického okresu Trnava.

³¹BÜCHLER, Robert. Jehošua. Deportácie Židov zo Slovenska do oblasti Lublin v Poľsku v roku 1942. In ActaJudaicaSlovaca, č. 8, 2002, s. 24. V Lubartowe mal miestny nemecký guvernér vyhnať Židov zo Slovenska krátko po ich príchode a prikázať im rozptýliť sa do niekoľkých miest a dedín, pričom sa trhali rodiny.

³²NIŽŇANSKÝ, ref. 20, dokument 170, s. 253. Podobný miestny transport mal byť z Trnavy do Serede vypravený ešte 19.4.1942. Pôvodne mal tento transport vychádzať z Topoľčan či Nitry. Nakoniec sa ale ministerstvo vnútra vrátilo k pôvodnej alternatíve a transport bol vypravený z Nitry. NIŽŇANSKÝ, ref. 20, dokument 187, 188, 193, s. 271, 272 a 276.

³³MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 159, Prez. D1-165/1942, Hlásenie o mesačnej situácii.

V ďalších transportoch sa už trnavskí Židia vyskytovali skôr ako jednotlivci, resp. len v nepočtetných skupinách, keď boli deportovaní Židia, ktorí sa už medzitransportmi dostali do koncentračného strediska v Sereďi, ale neboli zaradení do predchádzajúcich transportov, resp. tí, ktorých ešte dodatočne zaistili, ale aj takí, ktorým postupne skončili či boli zrušené výnimky a pracovné povolenia.³⁴ Okresný náčelník vo svojej situáčnej sprá-

ve z augusta 1942 síce hlásil, že „odsun židov do koncentračného tábora v Žiline sa prevádza nepretržite“, ³⁵ zrejme však už išlo skôr o jednotlivcov, čomu by nasvedčovalo aj to, že v auguste 1942 neodišiel z územia Slovenska jediný transport a v nasledujúcich mesiacoch – v septembri a októbri 1942 už boli len tri.

Deportácie trnavských Židov vo vekovom rozpätí od novorodencov po starcov tak prebiehali hlavne

na základe § 22 tzv. židovského kódexu o pracovnej povinnosti Židov. Nová právna situácia vznikla v polovici mája 1942, keď slovenský snem schválil ústavný zákon č. 68/1942 Sl. z. o vystahovaní Židov.³⁶ ■

(pokračovanie nabadúce)

Foto: Zábery z pracovných táborov v Sereďi a v Novákoch, ilustračná fotografia z deportácií, zdroj: Slovenský národný archív

³⁴Židia z Trnavy sa objavili ešte v nasledujúcich transportoch: 6 v transporte zo Žiliny 18.4.1942 do Osvienčimu, 4 v transporte zo Žiliny 23.4.1942 do Osvienčimu, 16 v transporte zo Žiliny 28.4.1942 do Osvienčimu, 24 v transporte zo Žiliny 2.7.1942 do Osvienčimu, 45 v transporte zo Žiliny 9.7.1942 do Osvienčimu, 3 v transporte zo Žiliny 16.7.1942 do Osvienčimu, 11 v transporte zo Žiliny do Osvienčimu 23.7.1942, 8 v transporte zo Sereďi do Žiliny 30.7.1942, potom zo Žiliny do Osvienčimu (to bol transport len s 800 Židmi), 4 v transporte zo Žiliny 17.9.1942 do Osvienčimu, 4 v transporte Žiliny do Osvienčimu 21.9.1942 a 2 v poslednom transporte zo Žiliny 19.10.1942 do Osvienčimu.

³⁵Ref. 33.

³⁶Viac NIŽŇANSKÝ, Eduard. Deportácie Židov zo Slovenska v roku 1942 a prijatie ústavného zákona č. 68/1942 Sl. z. o „vystahovaní Židov“. In StudiahistoricaNitriensia, č. 10, 2002, s. 85 – 157. NIŽŇANSKÝ, ref. 20.

Miroslav Beňák

Skrytý klenot priemyselnej architektúry

Architektúra éry TAZ - Trnavských automobilových závodov - v 60. a 70. rokoch

Pokračovanie z čísla 5

Aj keď je architektúra priemyselných objektov z čias socializmu stále akýmsi druhoradým výskumným artiklom a venuje sa jej málo pozornosti, prešla si v relatívne krátkom čase zaujímavým vývojom, smerujúcemu k čoraz väčšej efektívnosti a rýchlosti vo výstavbe. Kým ešte v 50. rokoch sa stavali „pocitvé“ monolitické stavby, v 60. rokoch už môžeme badať odklon od „snaživej architektúry“ k čistej utilitárnosti vo výstavbe nových prevádzkových hál. Tieto zmeny možno odsledovať aj v bývalých trnavských Coburgových závodoch.

Od architektúry s výrazom k čistej utilitárnosti, od monolitov k prefabrikátom a od Kovsmaltu k TAZ

V minulom čísle sme spomínali obdobie Kovsmaltu – obdobie po druhej svetovej vojne, kedy sa z mena závodov definitívne stratilo meno zakladateľa Filipa Coburga.

Montovaný „nový“ sklad náhradných dielov, vľavo od neho drôtovníca (2017)

1. júla 1967 dochádza k oficiálnemu premenovaniu závodu na „Trnavské automobilové závody, národný podnik Trnava“¹. Závod po 50 rokoch od jeho vzniku zmenil názov na dodnes známu „TAZku“. Už samotný názov napovedá novému smerovaniu výrobného programu

tohto podniku. Po neustálych zmenách vo výrobe, o čom sme písali aj minule, sa napokon výrobný program ustálil. Nové smerovanie výroby ovplyvnilo aj organizačné usporiadanie a samotný výrobný úsek sa rozdelil na 5 prevádzok: P1 – zlievareň, P2 – komponenty Š

¹ MIKLUŠ, V.: 60 1917-1977 Trnavské automobilové závody, Trnavské automobilové závody, n.p. Trnava, 1977

1203, P3 – autonápravy V3S, P4 – radiátorka a dierovňa, P5 – výroba náprav a montáž úžitkových vozidiel Š 1203².

Hala autonáprav V3S

Nové smerovanie výroby sa však začalo výroby sa začalo ešte pred zmenou názvu a značne súviselo s výstavbou novej haly, pôvodnej určenej na výrobu strojov pre veľkopráčovne a žehliarne, ako sme písali v minulom čísle. Čerstvo dokončenú halu v roku 1964 navštívil vtedajší minister všeobecného strojárstva Karel Poláček a ohúrený ňou sa rozhodol presťahovať do Trnavy časť výroby z pražskej „Pragovky“. Výroba strojov pre veľkopráčovne a žehliarne sa v rokoch 1966–67 presťahovala do novovytvoreného podniku MEOS, Fulnek a v Trnave sa začalo s výrobou náprav a náhradných dielov na nákladné automobily V3S. Prvá súprava autonáprav bola vyrobená už v roku 1964³, teda ešte pred oficiálnou zmenou názvu. Novopostavená hala je situovaná južne bloku kaliarne a laboratórií. Na jej konštrukcii už môžeme badať istý posun v smerovaní výstavby priemyselných hál počas socializmu v 60. rokoch. Staršie objekty, ktoré sme popisovali v minulých dvoch častiach tohto seriálu, boli prevažne monolitické konštrukcie. Pri hale novej zlievarne dokonca boli použité progresívne dobové riešenia zastrešenia formou zborthených škrupinových konštrukcií výrazných architektonických kvalít. Naproti tomu – novšie haly v 60. rokoch sa stavali výhradne z montovaných prefabrikátov, čím sa mala

Bloky sociálnych zariadení vstavané medzi valcovne na typickej továrenskej uličke (2017)

dosiahnuť oveľa väčšia efektivita pri výstavbe. Montované a typizované haly v podstate ovládli dobovú priemyselnú architektúru.

Konštrukciu samotnej haly tvorí železobetónový montovaný skelet s masívnymi stĺpmi širokými 100 x 50cm v moduloch 12 x 18m, ktoré vnútro haly vymedzujú na 3 rozsiahle pozdĺžne lode, obojstranne ešte ukončené kratšími priečnymi loďami. Presun materiálov zabezpečovali⁴ mostové žeriavy v dvoch pozdĺžnych a oboch priečných lodiach, čiže hrúbka stĺpov mala svoje opodstatnenie. Nad žeriavmi sa nachádzalo samotné zastrešenie haly, ktoré tvorili montované železobetónové priehradové väzníky s priečnymi stužidlami. Svetlo do haly dopadalo cez pozdĺžne svetlíky umiestňované do stredu jednotlivých lodí. Hala je naozaj obrovská – dlhá je cez 180m a široká 73 m. Objekt zvykol byť v rámci závodu označovaný ako prevádzka č. III4, alebo Hala autonáprav V rokoch 1969

až 1971 sa pozdĺž haly pristaval jednopodlažný objekt, ktorým sa zvýšila kapacita sociálnych zariadení v celej prevádzke⁵.

Okrem výroby autonáprav pre V3S sa v roku 1967 v trnavskom závode začalo aj s výrobou špeciálnej techniky pre n.p. Tatra Kopřivnice⁶. Ďalším významným automobilom, ktorý v podstate trnavský „TAZku“ preslávil, bola Škoda Š 1203. S výrobou jej komponentov sa začalo v roku 1967.

Adaptácie priestorov valcovní na výrobu komponentov pre Š 1202 a 1203

Ako sme spomínali aj v predošlých častiach niekoľko krát – zmeny výrobného programu sa okrem výstavby nových objektov dotýkali predovšetkým využitia starých. To sa udialo aj pri tejto poslednej transformácii na automobilovú výrobu. Najstaršie objekty v areáli – dve valcovne – menili svoju výrobnú náplň počas svojej histórie asi najviac. Od svojho vzniku sa v nich vyrábala oceľ a valcovaný materiál, neskôr sporáky a kachle, okenné uholníky a pozinkovaný tovar, neskôr elektrické sporáky a variče, chladiarenské zariadenia až po elektrické práčky v domácnosti⁷. V rokoch 1964 – 1967 sa v nich vyrábali čistiarenské stroje TB 25 a TRIMOR 25⁸. Pravdepodobne

² Tamže

³ JABLONICKÝ, J., JANÍČEK, A.: Polstoročné jubileum trnavského Kovosmaltu, Práca, vydavateľstvo ROH, Bratislava, 1967; 74 – 025 – 67

⁴ ŠPIŠKOVÁ, R., KADLEC, K.: Kovoprojekta Praha – Technicko-ekonomický průzkum závodu, TAZ n.p. Trnava, Stavební průzkum objektů závodu, 1971

⁵ MIKLUŠ, V.: 60 1917-1977 Trnavské automobilové závody, Trnavské automobilové závody, n.p. Trnava, 1977

⁶ Tamže

⁷ Tamže

⁸ Tamže

v tomto období prišlo aj k zásadnej stavebnej úprave – doplneniu priestoru medzi valcovňami⁹.

V prázdnom priestore vytvorili oceľovú jednolodňovú halu zastrešenú oceľovými priehradovými väzníkmi s väznicami oceľového I profilu. Strechu tvorili vlnité železobetónové dosky a v strede sa nachádzal pozdĺžny sedlový oceľový svetlák¹⁰. V rozmedzí rokov 1965-1967 sa v tomto priestore vyrábali pojazdné pracovne¹¹. Až napokon od roku 1967 sa v tomto priestore začali vyrábať komponenty pre legendárne vozidlá Škoda Š 1202 - 1203¹², konkrétne tu bola výroba valcov, vložiek a zotrvačiek¹³. Na výrobu komponentov pre toto vozidlo boli od roku 1967 prispôsobené aj samotné staré valcovne. Vo valcovni bližšie pri zlievarni sa nachádzala výroba kľukových hriadeľov a ojníc a v jej severnej časti bola lisovňa. V jej nižšom krídle pridružených prevádzok sa nachádzala zvarovňa a sklad razníc a z tohto priestoru sa plynulo prechádzalo do už spomínanej novovybudovanej haly na výrobu valcov, vložiek a zotrvačiek. Vo valcovni II bola zriadená výrobňa ozubených kolies, galvanovňa a sklad modelov. V nižšom pridruženom priestore bola zriadená konečná kontrola a v jej časti brusiareň¹⁴.

Napokon v roku 1969 zastavali podobným spôsobom, ako priestor medzi oboma valcovňami, aj priestor medzi valcovňou I a dierovňou. Vznikla tu výroba blokov a hláv. Objekt tvorila oceľová hala zastrešená priehradovými väzníkmi s oceľovými väznica-

Logo TAZ – Trnavských automobilových závodov – pri vstupe (2017)

mi a strešnými železobetónovými prefabrikovanými doskami SZD – vlnité Čížskeho dosky s tepelnou heraklitovou izoláciou. Hala bola presvetlená zhora pričnými oceľovými svetlákmi sedlového tvaru. V hale boli zavesené vodiace lišty pre podvesnú dopravu. V južnej časti tohto priestoru medzi dierovňou a valcovňou sa nachádzala neutralizačná stanica, vybudovaná ešte v roku 1962¹⁵.

Nové budovy sociálnych zariadení medzi starými valcovňami

Prakticky – celý blok s valcovňami a dierovňou sa prispôbil na výrobu automobilov, a to pomerne jednoduchými stavebnými úpravami – zastrešením priestoru medzi starými halami. Novými – stavebne „plnohodnotnými“ objektami však boli 3 budovy sociálnych zariadení¹⁶. Tri rovnaké trojpodlažné budovy boli medzi jestvujúce haly v uličnej línii a starých valcovní a dierovne.

Trafostanica 4000 KWA pri elektrárenskom vodojeme počas prehliadky v roku 2017

Továrenská ulička, ktorú možno považovať za charakteristického reprezentanta typickej „trnavskej Coburgovskej“ architektúry, sa tak výraznejšie pozmenila. Medzi štítové steny starých valcovní so združenými oknami a nárožiami

⁹ Súpis objektov (ŠPÍŠKOVÁ, R., KADLEC, K., 1971) síce uvádza vznik tohto priestoru už v roku 1923, no Mikluš (1977) v tabuľke s prehľadom výrobného programu v rozmedzí rokov 1917-1977 prvýkrát túto novovzniknutú halu uvádza až v rokoch 1965.

¹⁰ ŠPÍŠKOVÁ, R., KADLEC, K.: Kovoprojekta Praha – Technicko-ekonomický průzkum závodu, TAZ n.p. Trnava, Stavební průzkum objektů závodu, 1971

¹¹ MIKLUŠ, V.: 60 1917-1977 Trnavské automobilové závody, Trnavské automobilové závody, n.p. Trnava, 1977

¹² Tamže

¹³ ŠPÍŠKOVÁ, R., KADLEC, K.: Kovoprojekta Praha – Technicko-ekonomický průzkum závodu, TAZ n.p. Trnava, Stavební průzkum objektů závodu, 1971

¹⁴ Tamže

¹⁵ Tamže

¹⁶ MIKLUŠ, V.: 60 1917-1977 Trnavské automobilové závody, Trnavské automobilové závody, n.p. Trnava, 1977

tvarovných do šípky pribudli jednoduché trojpodlažné bloky, postavené v rokoch 1969–1971. Ich konštrukcia tvorí opäť montovaný skelet. Dispozične boli tieto bloky členené tak, že na prízemí sa väčšinou nachádzal otvorený priestor s funkciou pridruženou k halám medzi starými objektami – ako sklad olejov a ručných zväračiek, výdajňa náradia. V objekte medzi dierovňou a valcovňou sa na prízemí nachádzala jedáleň. Na poschodiach boli sociálne zariadenia a šatne¹⁷. V danom období bola táto realizácia objektov sociálnych zariadení najmarkantnejším prejavom starostlivosti podniku o zamestnancov a ich pracovné podmienky¹⁸.

Objekty na druhej strane továrskej uličky pri valcovniach

Nové výroby sa prispôbovali aj objekty „cez ulicu“ – oproti valcovniam bližšie k železničnej trati. V sklade z konca 20. rokov, postaveného firmou Pittel a Brausewetter, sa zriadil sklad náhradných dielov. Vedľa neho bola v roku 1968 postavená nová hala určená na montáž motorov. Montážnu dielňu tvorí oceľová prízemná hala, zastrešená oceľovými priehradovými väzníkmi a oceľovými väznicami s vlnitými strešnými doskami SZD, presvetlená priečnymi oceľovými svetlákmi. Objekt bol vybavený zavesenými drážkami pre podvesnú dopravu¹⁹. Vedľa neho sa nachádza budova, ktorá bola postavená o niečo skôr, ešte v roku 1964. Slúžila ako sklad, v súpise objektov označený ako

Hala, pôvodne slúžiaca ako hala autonáprav V3S (2020)

sklad 222. Objekt bol, podobne ako mnohé iné z tohto obdobia, postavený ako montovaná stavba, ktorej gro konštrukcie tvorí železobetónová montovaný skelet zastrešený pomocou prefa železobetónových priehradových väzníkov na rozpätie 18 m. Svetlo dovnútra dopadá cez sedlové oceľové väzníky svetlíky²⁰. Západne od neho stojí ďalší sklad, tentokrát určený na skladovanie dierovaného plechu a radiátorov. Jednalo sa o budovu s o niečo jednoduchšou konštrukciou. Je to oceľová dvojloďová oceľová hala zváranej konštrukcie s kancelárskymi vstavkami. Zastrešená je girlandovými väzníkmi z betonárskej ocele s drevenými krokami podbitými heraklitom²¹.

Výroba Š 1203

Výroba automobilov Š 1203 začala v Trnave pôvodne len výrobou hnacích agregátov. Dôvodom bol odsun výroby vozidla Š 1202 z AZNP Mladá Boleslav kvôli zvy-

šovaní kapacity výroby osobných automobilov Š 1000. V roku 1966 bola medzi AZNP a trnavským Kovosmaltom uzavretá zmluva prevode výroby kompletného hnacieho agregátu. Postupne sa začalo so zaškolovaním pracovníkov a v roku 1967 bola do Trnavy presunutá výroba ojníc, kľukových a vačkových hriadeľov²².

Výroba kompletných automobilov Š 1203 však začala až neskôr. V januári roku 1973 bola do Trnavy presunutá výroba prednej nápravy z n. p. SVA Kutná Hora, v auguste toho istého roku začala výroba aj zadnej nápravy. Montáž automobilov bola ešte začiatkom roku 1974 v provizórnych podmienkach. Ťažké podmienky pre rozbeh výroby spôsobovalo aj fakt, že po ukončení výroby práčok sa muselo začať s úplne odlišnou výrobou²³.

Transformácia teda zasiahla ďalšie pôvodné objekty – tentokrát nachádzajúce sa v „novom“ závode,

¹⁷ ŠPÍŠKOVÁ, R., KADLEC, K.: Kovoprojekta Praha – Technicko-ekonomický průzkum závodu, TAZ n.p. Trnava, Stavební průzkum objektů závodu, 1971

¹⁸ V monografii (Mikluš, 1977) sa doslova píše: „najmarkantnejšie sa prejavila starostlivosť socialistického podniku o výstavbu sociálnych a hygienických zariadení pri rozsiahlej rekonštrukcii objektov pre výrobu komponentov Š 1203 (motor, spojka a prevodovka), uskutočnenej v rokoch 1966 až 1970. Pre zložitú automobilovú výrobu sa – s výnimkou novopostavenej prízemnej montážnej haly – len rekonštruovali doterajšie výrobné objekty a nové priestory sa získavali jedine prestrešením medzi objektami, kým pre sociálne zariadenia boli vybudované dva dvojposchodové objekty“ (MIKLUŠ, V.: 60 1917–1977 Trnavské automobilové závody, Trnavské automobilové závody, n.p. Trnava, 1977, str. 84)

¹⁹ ŠPÍŠKOVÁ, R., KADLEC, K.: Kovoprojekta Praha – Technicko-ekonomický průzkum závodu, TAZ n.p. Trnava, Stavební průzkum objektů závodu, 1971

²⁰ Tamže

²¹ Tamže

²² MIKLUŠ, V.: 60 1917–1977 Trnavské automobilové závody, Trnavské automobilové závody, n.p. Trnava, 1977

²³ Tamže

kde bola centrom výroby drôtovná z 20. rokov od viedenských architektov Siegfrieda Theissa a Hansa Jakscha²⁴. V nej sa od 50. rokov vyrábali „ľudové“ elektrické pračky pre domácnosť a od roku 1974 sa na jej prízemí zriadila montáž podvozkových skupín a konečná kontrola, spojená s odstraňovaním drobnejších závad. V druhom štvrtroku toho istého roku sa do bývalej drôtovnice premiestňovala výroba vnútorného vybavenia automobilov Š 1203²⁵.

Na výrobu automobilov Š 1203 boli transformované aj priestory bývalých mechanických dielní zo 40. a 50. rokov, tvoriacich roh zariadenia s Coburgovou ulicou. Rovnako bola upravená aj výroba v bývalej klincovni²⁶, postavených firmou Pittel a Brausewetter²⁷. Podobne sa transformovali aj ďalšie stavby od nich – poschodové sklady, ktoré sa využívali v 50. rokoch na výrobu čistiarenských a veľkopráčovníckych strojov²⁸.

Pokračovanie v tradícii výroby tepelných spotrebičov – radiátor Et 040

Poschodové železobetónové sklady od Pittla a Brausewettera s výnimočnými železobetónovými okennými rámami, ktoré sú dnes príkladne zrekonštruované, pojali od roku 1972 aj ďalšiu výrobu. V tomto roku totiž poklesol odbyt elektrických práčok, keďže bol nimi trh presýtený. Ako náhrada bola v týchto priestoroch zavedená výroba elektrického olejového radiátora Et 040, ktorý bol vyvinutý konštruktérmi závodu²⁹.

„Nový“ sklad náhradných dielov

Vedľa drôtovnice je dodnes zachovaná oceľová hala s dvojito sed-

lovou strechou – postavená ako „nový“ sklad náhradných dielov v roku 1972. Konštrukcia dvojloďovej haly je typ RD Jeseník v moduloch 4,5 x 12 m. Sklad nahradil provizórnu drevenú stavbu z roku 1957, ktorá bola v 70. rokoch už za hranicou životnosti.

Trafostanica 4000 KWA – monolitická stavba v období prefabrikátov

Spomínali sme, že väčšina stavieb v tomto období bola postavená ako montované objekty s prefabrikátov. Tomuto trendu sa však vymykala budova novej 4000 KWA trafostanice, vybudovaná v roku 1968 na miestach drevených chladiarenských veží parnej elektrárne, na jednej „uličke“ s poschodovým skladom patriacim k zliavni a ikonickým elektrárenským vodojemom. Štvorpodlažná stavba je murovaná a ako stropy sú použité monolitické dosky s priečnymi prievlakmi. Jej architektonické stvárnenie je jednoduché, na severnej fasáde sú situované menšie balkóny. S objektom valcovne, ktorá bola súčasťou veľkého výrobného bloku na výrobu komponentov pre Š 1203, je prepojená spojovacím mostom na káble v úrovni prvého poschodia³⁰. Je príkladom peknej utilitarnej architektúry s akýmisi „Bauhausovským“ nádychom.

Postupný rozvoj výroby od 70. rokov a v 80. rokoch

Trnavské automobilové závody ako perspektívny podnik už od 70. rokov plánoval ďalšie rozširovanie svojej výroby, predovšetkým úžitkových automobilov. Nábeh ich výroby rozdelili do troch etáp, pričom prvá mala zabezpečiť výrobu 2000 kusov ročne. Pozostávala

z výstavby lakovne a zvarovne, čo sa uskutočnilo v pomerne krátkom čase. Druhá a tretia etapa rátať s nárastom výroby postupne 7000 a 18000 kusov ročne a obe sa mali realizovať v novovybudovaných priestoroch. Napriek tomu, že sa od roku 1971 vypracovalo 5 štúdií na tento nábeh, druhá a tretia etapa sa nezrealizovala. Dôvodom bolo rozhodnutie Predsedníctva vlády ČSSR z roku 1964, dôsledkom ktorého bolo zabezpečenie výroby poľnohospodárskeho automobilu TATRA-AGRO. S tým súvisela aj výstavba nových objektov, ako aj úprava starších. Koncom 70. rokov sa plánovalo rozširovanie a prestavba podniku, ktorá rátať s výstavbou vstupného areálu vrátane výskumno-vývojovej základne, ďalej výrobne automobilov TATRA 815 AGRO vrátane výroby dielov podvozku, kováčňou zápusťkových výkovek, zliavne odliatkov zo sivej liatiny, rekonštrukcie jestvujúcich prevádzok a rozšírenia odborného učilišťa. Z výstavbou sa začalo už v priebehu rokov 1976 – 1977 a plánovalo sa pokračovať v 80. rokoch³¹. V tomto období vznikli tie najväčšie halové objekty, akými je napríklad kováčňa, nachádzajúca sa západne od „radiátorovne“. Obdobie 60. a 70. rokov bolo teda pre architektúru trnavského podniku v znamení budovania typizovaných montovaných hál z prefabrikátov. No aj tu však vieme badať podobné princípy. Väčšina hál má totiž otvorené rozsiahle dispozície a pozdĺžne strešné svetlíky umiestnené vo vrcholoch halových lodí, podobne ako majú aj staré valcovne. Tieto princípy aj po 50. rokoch zostávajú zachované, mení sa len konštruktčné riešenie. ■

Pokračovanie nabadúce.

²⁴ O jej histórii sme písali v Novinkách z radnice č 9/2019

²⁵ MIKLUŠ, V.: 60 1917-1977 Trnavské automobilové závody, Trnavské automobilové závody, n.p. Trnava, 1977

²⁶ Tamže

²⁷ Písali sme o nich v novinkách z radnice č 10/2019

²⁸ MIKLUŠ, V.: 60 1917-1977 Trnavské automobilové závody, Trnavské automobilové závody, n.p. Trnava, 1977

²⁹ Tamže

³⁰ ŠPÍŠKOVÁ, R., KADLEC, K.: Kovoprojekta Praha – Technicko-ekonomický průzkum závodu, TAZ n.p. Trnava, Stavební průzkum objektů závodu, 1971

³¹ MIKLUŠ, V.: 60 1917-1977 Trnavské automobilové závody, Trnavské automobilové závody, n.p. Trnava, 1977

Pavol Rajnák

Od Národnej žatvy mieru v Bielom Kostole uplynulo sedemdesiat rokov

Isto nie je náhodou, že 1. júla v roku 1950 sa začala národná žatva (nazvaná Národná žatva mieru) v celom vtedajšom Československu manifestačným a slávnostným spôsobom práve v obci Biely Kostol pri Trnave. V Bielom Kostole totiž už vo februári 1948 založili Roľnícke strojové družstvo, ktoré bolo účinným pomocníkom malých roľníkov. Vstúpili doň takmer všetci občania, ktorí mali v majetku výmer pôdy do 1 hektára.

Kúpili traktor, mláčačku a ďalšie zariadenia. Keď bol 23. februára 1949 vydaný zákon o jednotných roľníckych družstvách, padol návrh na pretvorenie Roľníckeho strojového družstva v Bielom Kostole na jednotné roľnícke družstvo.

A tak sa 21. mája 1949 zhromaždili všetci členovia strojového družstva v miestnej škole a po diskusii, ktorá trvala dlho do noci, odsúhlasili návrh na založenie jednotného roľníckeho družstva v Bielom Kostole prvého typu (spoločná sadba, zber úrody a používanie mechanizmov). Bolo to v poradí jedenáste JRD založené na Slovensku. V júni roku 1950 ako prvé družstvo v Trnavskom okrese prešli na hospodárenie podľa prevádzkového poriadku tretieho typu (spoločná rastlinná aj živočíšna výroba). Toto rozhodnutie prvých družstevníkov vysoko hodnotila aj vláda ČSR a preto sa rozhodla, že slávnostné otvorenie národnej žatvy v roku 1950 sa uskutoční 1. júla práve v Bielom Kostole. Zúčastnili sa na ňom

predseda vlády Antonín Zápotocký (neskorší prezident ČSR), podpredseda vlády a minister zahraničných vecí Viliam Široký, minister poľnohospodárstva Július Ďuriš a ďalší členovia vlády a poverení SNR. Okrem nich tu boli aj diplomatickí zástupcovia spriatelенých socialistických štátov ako boli Sovietsky zväz, NDR, Bulharsko, Maďarsko a ďalšie. Predseda vlády A. Zápotocký vo svojom prejave na úvod slávnosti vyzdvihol nové formy poľnohospodárskej výroby. Povedal, že prírodu treba donútiť, aby dávala viac. Pamätníci tiež spomínajú na jeho, na tú dobu zaujímavý výrok, že keď sa pôde dá všet-

Antonín Zápotocký v kruhu obyvateľov Bieleho Kostola

Vládna delegácia na čele s predsedom vlády Antonínom Zápotockým prichádza na pole v Bielom Kostole.

ko, čo jej patrí, a všetky práce sa urobia včas, potom už ani pán boh neodoprie požehnanie. Na záver, tak ako aj po ňom rečníaci J. Ďuriš, odsúdil pokus západných imperialistov o zničenie úrody záplavou škodcu mandelínky zemiakovej v niektorých častiach republiky (v tom čase vládni predstavitelia a všetky masmédiá rozširovali tento mýtus).

Po slávnostnom zhromaždení všetci odišli na desaťhektárový lán jačmeňa. Družstevníci potom po-

dali ručnú kosu A. Zápotockému. Bolo nastrojené, že keď ňou zaľal, kosa sa zlomila a v tom okamihu vyrazili na pole samoviazače, ktoré začali zberať úrodu jačmeňa. Bolo tak symbolicky znázornené, že starú namáhavú ručnú prácu nahrádzajú mechanizmy. Potom družstevníci pozberali snopy obilia a ukladali ich do krížov. Do tejto práce sa zapojili aj predseda vlády Antonín Zápotocký, minister Viliam Široký, a tiež ostatní členovia vlády. Do popoludnia stihli zobrať všetku

úrodu, družstevníci lán pooralí a zasiali strniskovú zmesku. Po ukončení prác sa začala žatevná veselica, na ktorej koncertovali tri dychové hudby a cimbalová kapela. V Bielom Kostole žije dodnes niekoľko očítých svedkov, priamych účastníkov tejto udalosti. Spomínajú, ako cesta od hradskej Trnava – Modra, ktorá bola dovtedy iba hlinená, bola vydláždená kamením až po „Širák“ (dnešné Pionierske námestie), kde sa oslava uskutočnila. Tu bola vybudovaná veľká drevená tribúna pre predstaviteľov vlády, oblastných úradov a pozvaných hostí. V deň osláv sa varili „safalátky“ a podávali sa s chlebom a horčicou návštevníkom, ktorí si vopred kúpili lístky a vymieňali ich potom za ne. Celý deň sa zadarmo

čapovalo pivo. Miesto osláv bolo prísne strážené a každý účastník sa musel podrobiť kontrole dokladov.

Po ukončení prác tu bola tanečná zábava. Spomínajú tiež, že ešte ďalšie dva až tri roky, pokiaľ tribúna stála, sa tu pravidelne konali tanečňáčky.

Táto udalosť patrila k najdôležitejším v čase formovania družstevného poľnohospodárstva nielen v Trnavskom okrese, ale aj v celoštátnom význame. Biely Kostol sa tým vtedy zapísal medzi významné, rešpektovania hodné obce v širokom okolí. ■

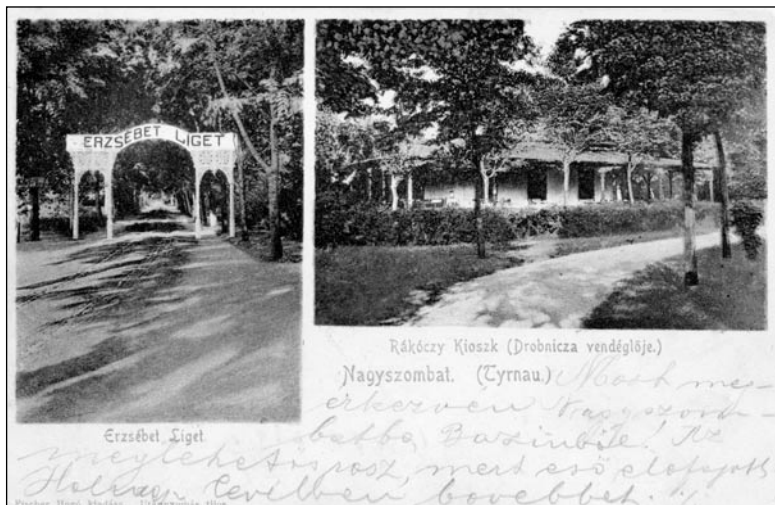
Zdroje:

ADÁMEK, Jozef: 25 rokov JRD Biely Kostol, KOLEKTÍV AUTOROV: 30 rokov premien a rozvoja socialistického poľnohospodárstva v okrese Trnava, SLOBODOVÁ NOVÁKOVÁ, Katarína: Vlastivedná monografia Biely Kostol, Roľnícke družstevné noviny č. 14, rok 1950, Rudé právo č. 156, rok 1950

Simona Jurčová

Trnavčania sa radi zabávali v staničnom parku, ešte dnes sú tam stopy po tanečnom parkete

Na dobovej pohľadnici z obdobia okolo r. 1900 je mestský park pri stanici – vtedy Erzsébet liget (Alžbetin park) a pri vyobrazení pavilónu s názvom Rákoczy Kioszk je pripísané Drobnicza vendéglője (Drobnicova reštaurácia/ hostinec). Augustín Drobnicza bol majiteľom tohto sezónneho hostinca v staničnom parku do r. 1903. Vtedy ho kúpil krémár Móric Müller¹, ktorý letný kiosk prevádzkoval až do druhej svetovej vojny. Ešte v roku 1937 žiadal mesto o zmenu hostinskej licencie na koncesiu a o predĺženie nájmu mestského pozemku pod kioskom na ďalších 10 rokov za znížený ročný nájom 650 Kč. Mestskej rade sa to nepozdávalo, tak sa rozhodla Müllerovi nájom nepredĺžiť. Toto rozhodnutie otvorilo Pandorinu skrínku, lebo vyšlo najavo, že pozemok síce patrí mestu, ale budovy, ktoré sú na ňom postavené, sú majetkom hostinského Müllera, ktorý ich v roku

1903 riadne od Drobniczu odkúpil. A preto, aj keby mesto nepredĺžilo nájom na pozemku, nič mu to nepomôže, lebo Müller nedá svoj kiosk nikomu inému do podnájmu. V záujme verejnosti teda ponechali status quo a Müllerovi odklepli nájom na ďalších 10 rokov za ním

požadované nájomné.² V roku 1940 bola Móricovi Müllerovi odobratá hostinská a výčapnícka licencia a on požiadal mestskú radu o zníženie ročného poplatku na 50 Kč, kým nenájde záujemcu o kúpu budovy z radov hostinských s výčapníckou licenciou. Kiosk

¹ Štátny archív v Trnave, Mestský úrad, Zápisnice Mestskej rady 1937, kniha 33. Uznesenie mestskej rady č. 794/ 1937, 817/ 193 a 875 / 1937

² Štátny archív v Trnave, Mestský úrad, Zápisnice Mestskej rady 1937, kniha 33. Uznesenie mestskej rady č. 1049/ 1937

v parku by mal byť zachovaný, lebo v lete je v záujme verejnosti takéto zariadenie na občerstvenie pri prechádzke parkom. Hostinec v staničnom parku fungoval ešte aj po vojne, v roku 1946 hľadalo mesto nového prevádzkovateľa. Až v r. 1954 prerokovala mestská rada žiadosť o zbúranie budovy

v parku.³ Zo spomienok Trnavčana MVDr. Júliusa Molnára vieme, že Müller mal svoj stály hostinec na Štefánikovej ulici neďaleko kina Apollo a letnú prevádzku v staničnom parku na konci – pri odbočke železničnej trate na Kúty (dnes neďaleko lávky na Coburgovu ulicu). Ešte niekoľko rokov po vojne tam

bývali v lete zábavy, hrávali tam cigánske kapely a ľudia si tam radi chodievali zatancovať či posedieť pri vínku, pive alebo iných nápojoch. Ešte aj dnes sa dá v húštine medzi stromami nájsť miesto so stopami po betónovom tanečnom parkete, kde chodili Trnavčania v lete oddychovať a zabaviť sa. ■

³ Štátny archív v Trnave, Mestský úrad, Zápisnice Mestskej rady 1954, kniha 125.

Martin Jurčo, foto: archív

Trnavské obdobie hudobníka Jaroslava Laifera

Najmä hudobná verejnosť si tento rok v súvislosti s viacerými výročiami spomína na výraznú osobnosť populárnej a jazzovej hudby 50. a 60. rokov Jaroslava Laifera (*23. január 1930 – †23. apríl 1970). Bol hudobným skladateľom, kapelníkom a hráčom na klavíri.

Aj keď jeho život bol krátky, urobil toho veľmi veľa. Najmä v 60. rokoch patril k výrazným osobnostiam hudobnej kultúry, rovnako ako jeho kolegovia v tejto oblasti Ján Siváček, Vieroslav Matušik alebo Siloš Pohanka. Narodil sa na Vysočine, väčšiu časť života prežil v Bratislave a napokon náhle zomrel v Prahe. No so životom Jaroslava Laifera je na pätnásť rokov spojená i Trnava, čo je zo štyridsaťročného života podstatné obdobie.

Zo životopisu Jaroslava Laifera sa dozvedáme, že vyrastal v rodisku, v mestečku Žďár nad Sázavou. V roku 1946 sa celá rodina presťahovala na Slovensko, do Oščadnice, kde otec dostal nové zamestnanie ako úradník v novozriadenom drevárskom závode. Jaroslav dokončil gymnaziálne štúdiá v Žiline a hneď bol prijatý na Lekársku fakultu Univerzity Komenského v Bratislave. Štúdium mu išlo veľmi dobre, všetky skúšky urobil na výbornú a na prvýkrát. A tak v roku 1955 úspešne promoval. Už v tom čase nastúpil na svoje prvé miesto sekundárneho lekára v Ústave patologickej anatómie v Bratislave. Archívne články prezrádzajú, že už ako sedemnásťročný hral na klavíri vo vtedy úspešnom amatérskom orchestri Jaroslava Drvenáka v Považskej Bystrici. Keď prišiel do Bratislavy, stal sa členom výrazného, vtedy už swingového telesa Kolektív 50, 51, 52. Rok sa k názvu pridával podľa aktuálneho roka a zostavy orchestra. V tom čase bol nielen

Jaroslav Laifer obdivovateľom Dukeho Ellingtona, Counta Basieho, Stana Kentona v oblasti jazzu a vzorom mu boli swingové orchestre Les Browna a Teda Heatha. Jaroslav tvoril v duchu, aký bol typický pre tú dobu, klasické tanečné pesničky a orchestrálné skladby ovplyvnené jazzom.

Už od začiatku 50. rokov spolupracoval Jaroslav Laifer aj s bratislavským rozhlasom ako kapelník, skladateľ a aranžér, teda inštrumentátor hudby pre rôzne tanečné orchestre. Neskôr sa stal aj rozhlasovým pracovníkom vo vtedajšej redakcii zábavnej a tanečnej hudby. Nahrávky Orchestra Jaroslava Laifera sú najmä v období rokov 1957 – 1970 v archíve veľmi početné. V tom čase patril orchestre k veľmi vyhľadávaným a úspešným telesám hrajúcim v Bratislave, ktoré zároveň aj sprevádzali dobových spevákov. A keďže boli žiadani i v rozhlasovom vysielaní, dostávali ponuky aj na nahrávanie. V tom čase bolo bežné, že telesá

Jaroslav Laifer z trnavského obdobia.

bigbandového typu hrali orchestrálnu hudbu, ktorá bola pre Jaroslava Laifera a jeho orchestre typická.

Vráťme sa však k obdobiu, keď Jaroslav Laifer žil v Trnave. Od roku 1950 jeho otec dostal ponuku pracovať v Trnave, a tak sa rodina presťahovala do bytového domu neďaleko trnavského Figara. „Ak sa dnes postavíte pred Pezinskou vinárňou smerom do ulice, vidíte budovu a na poschodí okná, kde žili Jaroslavovi rodičia. Odtiaľ spočiatku Jaroslav dochádzal do Bratislavy, neskôr sme už ako manželia bývali na Športovej ulici,“ spomína si dnes na trnavské obdobie J. Laifera jeho prvá manželka Edita. „Jeho

rodičia však v Trnave dlho nepobudli, lebo v tom čase sa v Nitre rozširovala prevádzka tamojšieho cukrovaru a budovala sa nová prevádzka konzervárne. Jeho otec dostal ponuku ísť pracovať tam. A tak sa rodina opäť sťahovala,“ hovorí Edita. Po nitrianskom cukrovare a konzervárni nie je dnes už ani pamiatky. Budovy ležiace pri trati vedúcej na nitriansku železničnú stanicu zrovnali so zemou na prelome tisícročí.

Jaroslav mal už svoju vlastnú rodinu v Trnave, odkiaľ denne dochádzal do zamestnania v Bratislave. Edita Laiferová sa na prvé stretnutie s manželom, s ktorým má dvoch synov Jaroslava a Miloša, pamätá dodnes. „Jaroslav ako medik pracoval na internom oddelení trnavskej nemocnice. Organizovali sme ples v Kocosmalte a on tam hral. Dokonca sa zachovala aj fotografia tohto Orchestra Jána Siváčka. Bola som v organizačnom výbore toho plesu, a od tohto dňa sa datuje náš vzťah, ktorý potom prerástol do manželstva,“ spomína si Edita Laiferová.

Jaroslav sa zaradil teda medzi tzv. vlakárov, teda mnohých Trnavčanov, ktorí dochádzali pravidelne do Bratislavy. Samozrejme, grupovali sa do skupín hlavne podľa profesijného zamerania. A preto by sme v takom vlaku mohli stretnúť rovesníkov – napríklad režiséra Jozefa Režuchu, skladateľa Jaroslava Laifera, či redaktora Roháča Ladislava Szalaya, ktorý si na toto cestovanie dodnes rád spomína. „Nás, vlakárov, tam bolo oveľa viac, napríklad aj architekt Fedor Svatý. Pretože som bol autorom viacerých programov aj v Tatre, neraz sa naše tvorivé debaty začínali už vo vlaku. Z mnohých našich stretnutí si pamätám, že sme niekedy rovno z vlaku išli k nemu na patológiu, kde mal svoju miestnosť,

Miesto na Žarnovovej ulici, kde bývali rodičia J. Laifera a niekoľko rokov tam žil aj on.

Vzácný záber z roku 1953 z tenisových kurtov trnavskej nemocnice. V bielych trenírkach zľava medik Jaroslav Laifer, lekár Ján Macúch, docent Andrej Kukurca a celkom vpravo v čiernych trenírkach lekár Ján Tibenský.

a tam sme konzultovali. Dodnes sa pamätám na môj posledný program v Tatra revue Sex – sex – sex, čo bola slovná hračka programu sextánskej látky z dejepisu. V deji sa prechádzalo viacerými obdobiami, a chcel som, aby v tých historických obdobiach boli aj inšpirácie Straussom, Lehárom a podobne. Pre Jaroslava ako autora hudby to bola príjemná výzva,“ spomína Ladislav Szalay, ktorý mal

k Jaroslavovi Laiferovi blízko, keď aj ich spoloční kolegovia ako Júlia Kurilová, Vít Ilek a ďalší spolupracovali s týždenníkom Roháč, ale boli rovnako aj rozhlasovými redaktormi. Napokon sa 15. júna 1964 aj Jaroslav stal zo dňa na deň Bratislavčanom. Vtedy odišiel zo svojho trnavského bydliska do práce a jeho ďalší pracovný i súkromný život sa odohrával už len v Bratislave. ■

Martin Jurčo, foto: GJK

Salontayova Zásielka ako kus pozitívnej energie v štýloch 20. storočia

Výstavu, ktorú môžete do konca augusta vidieť v Koppelovej vile Galérie Jána Koniarka v Trnave by sme mohli nazvať aj malým objavom. Akademický maliar Alexander Salontay bol celý život učiteľom kresby a grafiky na vysokej škole. Tvorbe sa venoval len súkromne. Okrem jednej malej výstavy bol širokej verejnosti takmer neznámy. O to radostnejšie bolo stretnutie so stovkami jeho diel, keď ich ponúkol kurátorom. Jeho dielo je totiž zároveň prierezom rôznych štýlov a inšpirácií výtvarného umenia 20. storočia.

Trnavčan Alexander Salontay (nar. 1. apríla 1937 v Trhovišti) študoval výtvarnú výchovu a deskriptívnu geometriu u Eugena Lehotského a Romana Hornáka na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave. Potom od roku 1960 pôsobil na trnavskom Pedagogickom inštitúte a pokračoval aj po administratívnej zmene na nástupníckej Pedagogickej fakulte UK v Trnave. Až do roku 1986 (do presťahovania fakulty do Bratislavy) tam učil kresbu a grafiku. V období rokov 1986 – 1995 učil na vysokej škole v Banskej Bystrici. V roku 1996 sa usadil vo svojom ateliéri vo Zvončine. Celé spomínané obdobie A. Salontaya je spojené aj s jeho umeleckou prácou. A aj keď tvoril doma, skrytý pred verejnosťou, výsledky jeho mnohoročných aktivít sú prekvapujúce. Časť z nich vybral kurátor Filip Krutek aj do prehliadky na aktuálnej výstave s názvom Zásielka.

„Objavenie bolo postupné. Meno Alexandra Salontaya evidujeme dlhšie, aj galéria má vo svojom fonde jeho diela. Je to deväť grafík, akvarel a dve plátna. Zakúpili sme aj Zásielku, podľa ktorej je aktuálna výstava pomenovaná. Jeho sy-

novia Daniel a Martin už dlhodobo kompletizujú jeho dielo. Takže nám bol autor známy, ale nebol dostatočne známy verejnosti,“ hovorí kurátor Filip Krutek. Návštevníci na vernisáži charakterizovali tvorbu A. Salontaya ako príjemne hrejivú. Možno aj preto, lebo autor sa generačne hlási viac k modernej a výtvarným štýlom 20. storočia. To je v porovnaní s hektickými a neraz nástojčivými prejavmi súčasných umelcov príjemná zmena.

„V jednotlivých tematických blokoch sa kumulujú rôzne výtvarné postupy, ktoré si viete krásne prečítať. Zaujímavé sú tam dve polohy, ktoré takmer nemajú ekvivalent. Nazval som to rurálny pop-art. Autor pracuje s obyčajnými ľuďmi, starenkami, výjavmi z bežnej dedinskej svadby, ktoré pop-artovým štýlom adoruje akoby až do pozície popových hviezd. Druhou unikátnou technikou je aplikovanie valčekových vzorov, keď vytvára zaujímavé kompozície. Spomínaný hrejivý účinok diel A. Salontaya je daný aj tým, že ako autor pracoval vždy akosi na okraji. Jeho diela sú čisto autentické, bez akéhokoľvek kalkulovania alebo zámerného triafania sa do nejaké-

ho výtvarného prúdu,“ konštatuje F. Krutek. Výstava je natoľko pestrá, že nemožno ani presne charakterizovať štýly, alebo jednotnú rukopis autora „Keď som si našel archívne materiály, autor síce nespomína svoje vzory, ale vidíme tam kúsok Ľudovíta Fullu, pop-art 60. rokov. V asociáciách detstva naňho isto zapôsobil Marc Chagall. Nemôžeme však hľadať jedinú inšpiráciu, A. Salontay je jednoducho samostatný,“ hovorí F. Krutek. Práve dielo Zásielka v sebe kumuluje polohy, do ktorých je rozdelená výstava v galérii – valčeky, pop-artový prístup, krajinársku inšpiráciu a mnohé ďalšie. A akoby tento názov aj spájal stretnutie kurátora s objemnou, priam zakonzenovanou zásielkou diel, ktoré mal A. Salontay vo svojom ateliéri. Autorovi A. Salontayovi sa výstava veľmi páčila. Žiaľ, zdravotný stav po prekonanej mŕtvici mu neumožnil na vernisáži obsérnejšie komunikovať o svojom diele, no ako pripomenul, na dielo sa inak pozerá v ateliéri a inak, keď je nainštalované. Zásielka je preňho najdôležitejšia, keďže spustila celú výstavu, a je zaujímavá aj zberateľsky. Ale má na výstave aj iné diela,

ktoré si váži, a je rád, že sa zmožol na taký spôsob vyjadrenia, ktorý je aj dnes považovaný za originálny. Už sme spomínali, že výstava je prvým komplexnejším predstavením tvorby A. Salontaya, čo sa podarilo aj vďaka jeho synom Danielovi a Martinovi. Pripomeňme, že ich mamou a manželkou A. Salontaya je už nežijúca výtvarná pedagogička Oľga Salontayová, ktorá ovplyvnila viacero generácií Trnavčanov. Synovia roky komplexitizujú tvorbu svojho otca a zároveň ho prezentujú aj prostredníctvom internetu. „Otec nerobil svoje diela s tým, že by skúšal, čo by na ľudí zapôsobilo. Bolo to pre osobnú potrebu, výpoveď a vlastný dobrý pocit. Je to introvertné tvorenie, lebo tam nie je žiadna kalkulácia. A potvrdzuje to aj to mimoriadne množstvo diel, ktorých je dvetisíc. Tým, že tvoril akoby sám pre seba, jeho dielo nie je roztratené po rôznych zbierkach a našli sme ho v relatívne ucelenej podobe,“ povedal D. Salontay.

„Celoživotné dielo otca je dokončené, prestal tvoriť pred takmer dvadsiatimi rokmi. Otec doteraz vystavoval len raz, na trnavskom Prednádraží v roku 1976. Bolo to

na komornej výstave vo vtedajšej kaviarni Olympia, ktorú podľa architektúry budovy prezývali Tácka. Vystavoval veľké plátna, ktoré sú aj pilotnými dielami tejto aktuálnej výstavy. Zdá sa, že najviac je oceňované jeho pop-artové obdobie, aj keď pre mňa osobne sú najbližšie diela, ktoré robil v posledných desiatich – päťnástich rokoch aktívneho života. Vtedy sa presťahoval z Trnavy do Zvončína, začal sa bicyklovať v okolí Malých Karpát a viac vnímal prírodu. Keďže sa mu zhoršil zrak, prestal robiť grafiku a začal tvoriť akvarely a pastely. Viac pracoval s farbou a vznikli mystické duchovné abstraktné krajiny, ktorých sú stovky. Na výstave sa tieto diela prezentujú na obrazovke formou prezentácie,“ hovorí Daniel Salontay, ktorý k nim vytvoril hudbu, takže je to multimediálna prezentácia.

Atmosféra vernisáže naznačila, že ide o výstavu, ktorá má nadčasovú hodnotu. Preto by si dielo A. Salontaya zaslúžilo autorskú monografiu a väčšie priblíženie verejnosti. Úspechom je aj táto výstava, ktorá vznikla vďaka súhre viacerých pozitívnych okolností.

Rodine sa ohlásila galéria v súvislosti s obrazom Zásielka. Bolo to v čase, keď Daniel fotografoval diela s tým, že bude na ne tvoriť hudbu. „A bol to ideálny čas, lebo otec sa rozhodol, že keď bude cítiť, že už končí na tomto svete, urobí zo svojich obrazov vatru. Tak som si povedal, že ho musím chvíľu pozdržať. A bolo to presne v čase, keď sa ozvala galéria. A vďaka tomu, že som mal jeho dielo na-fotografované a mohol som ho ponúknuť, vznikol námet na samostatnú výstavu. Je to zázrak a akoby životný oblúk,“ hovorí Daniel Salontay. Celoživotná výstava prišla po štyridsiatich štyroch rokoch od jeho jedinej komornej výstavy a takmer dvadsať rokov po tom, čo prestal tvoriť.

„A je to dobre, pretože za dvadsať rokov dorástla generácia, ktorá inak vníma jeho dielo a vie v ňom vidieť aj nové, nadčasové kvality. Do tejto generácie patrí aj kurátor Filip Krutek. A tak sa teraz otec vrátil aj do obdobia, keď učil a bol permanentne s mladými ľuďmi, preto sa mu s kurátorom výborne komunikovalo. Som veľmi šťastný, že sa otec toho dožil,“ dodal Daniel Salontay. ■

Jaroslav Lieskovský, foto: zdroj szl'h

Rozlúčka s hokejovou osobnosťou

Karol Belko sa svojim manažérskym pôsobením pričínil o úspešné obdobie HK Trnava

Na večnosť sa pobral ďalší známy Trnavčan z telovýchovného prostredia. Hokejový činovník Karol Belko. Zákerná choroba ho premohla priskoro. Zomrel vo veku 62 rokov. Jeho viaceré zámery od ľadu tak navždy budú nerealizované.

Rodák z nášho mesta sa diani v hokeji upísal nadiľho. V druhej polovici deväťdesiatych rokov, po zastrešení mestského zimného štadióna, prijal vedúcu rolu v tamojšom mládežníckom družstve. S jedlom rástla uňho chuť. V etape 2002-2010 sa chytil manažérskej taktovky v trnavskom HK. Karol zvládol náročnú funkciu na výbornú. Podstatným dielom sa pričínil o mimoriadne úrodné obdobie. Mužský tím

Karol Belko už nie je medzi nami.

z nášho kráľovského mesta postúpil vtedy do druhej najvyššej súťaže. V nej sústavne útočil na horné prieč-

ky. Juniorskí a dorasteneckí gladiátori sa zasa posunuli medzi slovenskú elitu. Tiež v extralige si počínali viac ako úspešne. Belko ochotne pomáhal trnavskému klubu aj po odchode do riadiacich štruktúr Slovenského zväzu ľadového hokeja. Rovnakú záľubu po ňom zdedil syn Juraj. S hokejkou a pukom prešiel v trnavských farbách všetkými vekovými kategóriami. Z pozície športového referenta mestského úradu som sa s Karolom Belkom stretal veľmi často. Dobré sa s ním spolupracovalo. Mal koncepčné danosti. Veci riešil pokojne, s nadhľadom. Na štáby prichádzal pozitívne naladený, s úsmevom na tvári. Taký zostane v našich pamätiach. ■

Jaroslav Lieskovský, foto: Marta Országhová

Valér Švec mal džentlmenstvo v génoch

V majstrovskej ére Spartaka TAZ bol najstarším hráčom, k titulu priviedol bílých anđelov aj ako začínajúci tréner

Výnimočné osobnosti telesnej kultúry. História trnavského športového diania ich registruje v neprebernom množstve. Futbal nevynímajúc. Práve najpopulárnejšia loptová hra v rámci celej planéty aktuálne ponúka do žurnalistovej pozornosti neprehliadnutelné výročie. Osemdesiate piate narodeniny Valeriána Šveca. Staršia futbalová verejnosť si ho v pamäti uchováva ako džentlmena v kopačkách. Plných štrnásť rokov obliekal dres ligovej Trnavy. Nuž, takáto hráčska vernosť jednému klubu sa na Slovensku už dávno nenosí. Korektnosť zdobila Šveca i neskôr, s trénerskou taktovkou v ruke.

Pochádza z Kmeťova, obce na Požitaví. Do rodného listu mu uviedli 20. júl 1935. Už v žiakom veku dostával možnosť v mužskej zostave Michala nad Žitavou. Išlo o turnajové duely, keďže majstrovské súťaže vtedy ešte vidiecke celky v uvedenom regióne nehrali. Pre výkonnostný futbal si ho počas pôsobenia v Handlovej vybral Anton Matlinský. Trénerský bard Toni-báči mal teda opäť raz šťastnú ruku. V. Švec sa najlepšie cítil v útoku, iba počas dvoch rokov základnej vojenskej služby v bratislavskej Červenej hviezde ho Karol Borhy presunul na pozíciu defenzívneho záložníka. Na tomto poste prispel v päťdesiatom deviatom roku k majstrovskému titulu ČH. O ďalšie dva triumfy sa Švec pričínil už v drese nášho Spartaka (1968, 1969). Pred rovným polstoročím, ako tridsaťpäťročný, podpísal hráčsku zmluvu s belgickým druholigistom FC Thongeren. Funkcionári Spartaka mu však povedali, že do zahraničia nepôjde, pretože ho chcú za lodivoda A-mužstva. Aj tak bolo. Pre začínajúceho kormidelníka dopadla sezóna nad očakávanie. Svojich bývalých spoluhráčov priviedol vo federálnej lige 1970/71 k majstrov-

Valeriána Šveca (vľavo) úspešne navrhol autor tohto príspevku na dve ocenenia, mestské aj krajské.

skému titulu aj k zisku Československého pohára. Trénerskú danosť naznačoval už skôr. „Počas letného sústredenia v kúpeľných Dudinciach si Toni-báči musel vybaviť nejaké neodkladné záležitosti.

V jeho neprítomnosti poveril vedením tréningu najstaršieho z nášho hráčskeho kolektívu, Valéra Šveca. A ten nám dal poriadne do tela. Pri návrate do ubytovne sme s úsmevom konštatovali, že takéto nádielky nežiadali ani Toni-báči,“ spomenul pri jednom z našich rozhovorov člen prvého majstrovského kádra Spartaka TAZ, pravé krídlo Emil Brunovský.

Z viacerých ocenení kmeťovského rodáka sa do pozornosti núkajú dve výnimočné. Najslušnejší futbalista v ČSSR a nositeľ Zlatého odznaku Slovenského futbalového zväzu. Vskutku veľavravné svedectvo o jeho účinkovaní na zelených terávnikoch.

Zranenia patria k futbalu neodmysliteľne. Neobchádzali ani Šveca. Azda najviac ho mrzela neúčast v zápasoch Európskeho pohára majstrov s Torpedom Moskva (november 1967) a Ajaxom Amsterdam (apríl 1969). Keď kopačky zavesil

na klinec, úspešne koučoval aj AEL Limassol. Futbalistov z najstaršieho mesta Afroditinho ostrova dokonca priviedol k získaniu Cyperského pohára 1987.

Najstaršieho hráča kedysi excelujúceho Spartaka TAZ Trnava som aj ja mal možnosť navrhnúť na dve ocenenia, od predstaviteľov Mesta Trnavy a Trnavského samosprávneho kraja. Bolo mi potešením, keď kompetentní funkcionári posúdili oba návrhy kladne. V prvom prípade si futbalový laureát prevzal pocutu 6. marca 2011 na slávnostnom zasadnutí mestského zastupiteľstva v sále Marianum. Medzi gratulantmi počas recepcie v reprezentačných priestoroch trnavskej radnice bol aj vtedajší poslanec Jozef Adamec, dlhoročný spoluhráč významenaného útočníka z voľakedajšej hviezdnej zostavy bílých anđelov. Následne mi zasa bolo dožičené moderovanie polčasového dekorovania V. Šveca na spartakovskom štadióne župnou plaketou od predstaviteľov TTSK.

Z ďalších osobných spomienok utkvela v autorovej pamäti vždy pozitívna reakcia Valéra Šveca pri pozvaniach na rôzne akcie. Naprí-

klad v časoch majstrovskej série Trnavčanov ochotne akceptoval, vedno so spoluhráčmi Antonom Hrušeckým a Kamilom Majerníkom, pozvánku na besedu s nami, poslucháčmi pedagogickej fakulty. Alebo keď pred desiatimi rokmi zavítal do Krajskej knižnice Juraja Fándlyho. Vtedajší spoločenský večer sme venovali 90. narodeninám Jozefa Hagaru, voľakedajšieho Švecova trénera v Spartaku. Svojho času som behal maratóny za Lokomotívu Leopoldov. Želez-

ničiarska telovýchovná jednota udržiavala v bývalej Juhoslávii partnerské kontakty so Sláviou Pivnica. Pri jednej z návštev lepodovských športovcov u slovenskej komunity vo Vojvodine som našiel v klubovni dedinského futbalového štadiónika spartakovskú vlajku. Tamojší funkcionári vzápätí priniesli kroniku. Bola v nej fotodokumentácia z priateľského zápasu Slávia Pivnica - Spartak Trnava (0:2), vrátane autogramov trénera Šveca, členov realizačného

tímu a hráčov nášho prvotligového kolektívu. Akiste netreba prízvukovať, akú ozvenu medzi slovenskými krajanmi zanechalo priateľské stretnutie ich amatérskeho celku so známymi futbalovými profesionálmi z Trnavy.

Napokon dodajme, že profil s podrobnejším výpočtom neprehliadnuteľných aktivít Valeriána Šveca priniesli Novinky z radnice v júli 2015. Prostredníctvom internetu si záujemcovia môžu príspevkov prečítať. ■

Jaroslav Lieskovský, foto: archív autora

Písali históriu trnavského tenisu

Spomienka na nezabudnuteľné postavy z antukových dvorcov

Keď som svojho času zháňal podklady do knihy o histórii trnavského tenisu, podarilo sa mi zhromaždiť veľa už zabudnutých informácií. Viacerí slávni aktéri medzitým odišli na druhý svet. Ich cenné svedectvo o dianí na antukových kurtoch v našom meste stojí za prečítanie. Posúďte.

Keď som svojho času zháňal podklady do knihy o histórii trnavského tenisu, podarilo sa mi zhromaždiť veľa už zabudnutých informácií. Viacerí slávni aktéri medzitým odišli na druhý svet. Ich cenné svedectvo o dianí na antukových kurtoch v našom meste stojí za prečítanie. Posúďte.

Tenis v organizovanej podobe sa v Trnave začal hrať v sezóne 1922, teda takmer pred sto rokmi. Jeho priekopníci patrili k zakladajúcim členom ŠK Trnava, vedno s futbalistami a ľahkými atlétmi. Dovtedy málo propagovaná hra s loptičkou a raketou si v našom starobyľom meste postupne získavala široký priestor. Veľkej diváckej pozornosti sa tešilo pamätné stretnutie ŠK Trnava - ŠK Bratislava (1924). O štyri roky neskôr mohli priaznivci sledovať kvalitne zastúpený turnaj pri príležitosti desiatych narodenín Československej republiky. Majstrovstvá mesta Trnavy mali najpočetnejšie obsadenie v tridsiatom ôsmom roku. Organizátori vtedy zapísali do účastníckej listiny tridsaťpäť domácich hráčov a hráčok. Na dlhý čas išlo o posledný mestský šampionát, pretože hitlerovský fašizmus čoskoro založil ničivý požiar druhej svetovej vojny. Vzácnym zdrojom historických

faktov bol Štefan Cepko. Mal precízne spracovaný archív tenisových aktivít. Tiež ma nasmeroval k Pavlovi Domonkošovi, synovi viacnásobného trnavského šampióna. Otec Zoltán Domonkoš sa s rodičmi presťahoval z Petržalky do nášho mesta ešte ako batola. V Trnave vychoval viacero tenisových generácií. Pomáhal ako sa dalo. Tiež svojou zručnosťou. Drevené rakety mali výplet zo živočíšnych čriev. Prasknuté struny dokázal zauzlovať aj víacrak.

Po oslobodení ešte chvíľu trvalo, kým tenisová komunita chytila druhý dych. V priebehu päťdesiatych a šesťdesiatych rokov sa zápelenia o majstra Trnavy presťahovali na dvorce pri Kovosmalte. Pod palcom ich mala tamojšia Telovýchovná jednota Dynamo. O tenisový areál vedľa fabriky na Ulici Jozefa Barčovského, dnešnej Coburgovej, sa vzorne starali jeho správcovia Zoltán Domonkoš a Imrich Vido. Nesporný hráčsky talent ukazoval Ivan Špirík. Svoj úvodný mestský titul získal už ako šestnásťročný. Touto poctou ho dekorovali v sezóne 1953. Bol vôbec prvým trnavským tenistom, ktorý sa zúčastnil majstrovstiev Československa (Znojmo). V sľubnej kariére ho pribrznilo vážne zranenie počas

Štvorlístok pamätnej tenisovej histórie v našom meste, zľava: Štefan Cepko, Zoltán Domonkoš, Imrich Vido a Ivan Špirík.

základnej vojenskej služby. Jeho brat Ladislav, rovnako náruživý tenista, si ponechal českú verziu priezviska Špirík.

Iný nezabudnuteľný služobník bieleho športu s raketou, Mikuláš Ušák, dlhý čas spravoval tenisový objekt v areáli nemocnice. Začiatkom siedmeho desaťročia sa výrazným spôsobom prihlásila o slovo slávistická partia okolo Ivana Čierneho. Prvých šesť dvorcov v lokalite Na rybníku slúžilo registrovaným aj rekreačným titelom od rokov 1974-75. ■

(jls)

Šport v skratke

■ **TENIS** - Ženy TC Empire Trnava získali strieborné medaily v extra-lige 2020. Vo vrcholnej celoštátnej súťaži družstiev, hranej vylučovacím spôsobom na tri kolá, sa od 8. do 12. júna

predstavilo osem tímov. Trnavčanky najskôr doma vyradili celok TK Žilina (5:2), v semifinále zahatali postupovú cestu nitrianskej Slávií SPU (4:1) a až vo finále nestačili držať krok s bratislavským Slovanom (1:4). Víťazná zostava z hlavného mesta SR sa na trnavskej antuke predstavila aj s dvoma hráčkami elitnej stovky svetového rebríčka, Švajčiarkou so slovenskými koreňmi Belindou Benčičovou (aktuálne 8. miesto WTA) a fedcupovou reprezentantkou SR Viktóriou Kužmovou (82.).

V sobotu 13. júna zasa patril areál TC Empire masovému tenisu. Na antukových kurtoch sa hral turnaj o Pohár riadiaceho výboru Trnavskej tenisovej ligy 2020 vo štvorhre. Víťaznú trofej získal tandem Maroš Štetina a Martin Lackovič. Za kratší koniec finálového povrazu ťahal pár Miroslav Karhan a Michal Lipťák (4:6, 3:6).

■ **OLYMPIZMUS** - Danka Barteková vyrástla v trnavských Štrkoch na strelkyňu svetových parametrov.

Bronzová medaila strelkyne Danky Bartekovej z letných olympijských hier 2012 v Londýne. Foto: Marta Országhová

Trnavčan Štefan Boleček bol masérom slovenskej olympijskej výpravy v Sydney 2000. Na fotografii spred dvoch desaťročí z krajiny protivnožcov je trnavský fyzioterapeut spolu s famóznou piešťanskou plavkyňou Martinou Moravcovou. Na jej dvoch strieborných medailách v austrálskom bazéne mal teda svoj masérsky podiel. Foto: archív šb

Vo svojej obsiahlej zbierke má bronzovú medailu z Hier XXX. olympiády v Londýne 2012 v disciplíne skeet. Z ďalších úspechov uveďme svetový rekord a tri tituly európskej šampiónky. Od júla 2013 je členkou Medzinárodného olympijského výboru. Jej mandát mal vypršať 9. augusta t. r., teda v posledný deň pôvodne chystaných olympijských hier. Pretože kvôli svetovej pandémie bol tokijský športový festival pod piatimi kruhmi preložený na budúce leto, dovtedy zostane D. Barteková zvoľnou členkou komisie športovcov. Rozhodla o tom exekutíva MOV.

■ **ATLETIKA** - Tohtoročné majstrovstvá SR mužov a žien v Trnave mali byť pôvodne cez posledný júnový víkend. Slovenský atletický zväz ich nedobrovoľne musel preložiť na iný termín. Predbežný kalendár na leto uvádza pre celoštátny šampionát dospelých na Mestskom atletickom štadióne Antona Hajmássyho 29. a 30. august. Ešte predtým, 15. augusta, hodlajú slávisťickí organizátori pripraviť tretie kolo celoštátnej ligy

pre družstvá mužov a žien. Verme, že vírusová pliaga už vtedy nebude vyčínať, aby trnavské publikum mohlo v náhradných termínoch sledovať na Slávií vrcholné atletické zápasia o ligové body i majstrovské medaily.

■ **GYMNASTIKA** - Z archívnych zdrojov sa tentoraz ponúкло do pozornosti významné medzinárodné jubileum spred tridsiatich šiestich rokov. Trnavská hala na Rybníkovej privítala v dňoch 6. - 8. júla 1984 juniorské výpravy dievčat a chlapcov na 20. ročníku gymnastických pretekov Družba. Do slovenského Ríma pricestovali reprezentácie z ôsmich štátov. Podujatie poctili svojou funkcionárskou účasťou aj viacerí populárni olympijskí víťazi a majstri sveta, napríklad Nikolaj Andrianov, Nelli Kimová (obaja ZSSR), Nadia Comaneciová (Rumunsko), Věra Čáslavská (ČSSR) a Stojan Delčev (Bulharsko). Úspešný reprezentačný debut v juniorskom výbere svojej vlasti si na Družbe '84 odkrútila športová gymnastka Mirka Zelenayová z domácej Slávie. ■

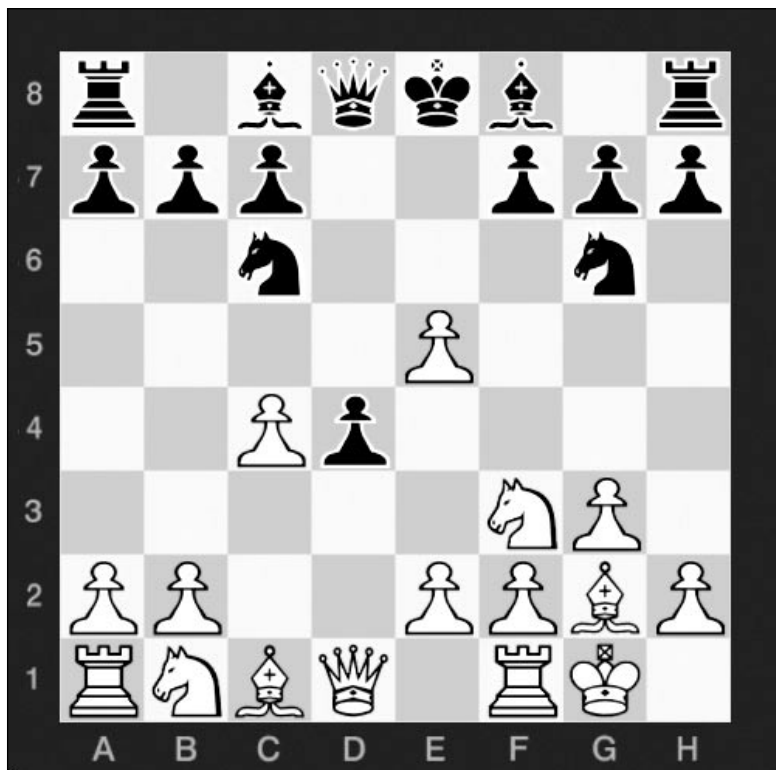
GK

Hrajte kráľovskú hru s Novinkami z radnice

Otvorenie v šachovej partii Godula – Kollárik, SVK 3. liga, ročník 2002/2003, postavenie po ťahu 7.0-0

Väčšina šachových otvorení má svojím spôsobom odôvodnenú históriu. Patrí k nim aj Albinov protigambit, pomenovaný po rumunskom šachovom majstrovi, ktorý rozpracoval na konci XIX. storočia. Adolf Albin (* 14. 9. 1848 – 1. 2. 1920) bol nielen teoretik a publicista (je autorom prvej knihy napísanej v Rumunsku o kráľovskej hre z r. 1872), ale aj silný praktický hráč, keď napr. v New Yorku r. 1893 skončil na šachovom turnaji druhý za Emanuelom Laskerom, tam s budúcim majstrom sveta aj prehral duel vo svojom náročnom otvorení (D08). Adolf sa narodil v Bukurešti v zámožnej nemeckej rodine, ktorej predkovia pochádzali od Hamburgu. V 19. storočí sa presťahovali na Ukrajinu a neskôr do Rumunska. Študoval vo Viedni jazyky, a tam sa aj r. 1875 s manželkou a tromi deťmi presťahoval, lebo jeho zamestnávateľ, prezývaný ako kráľ železníc, u ktorého pracoval ako prekladateľ, zbankrotoval. Zomrel ako 71-ročný na tuberkulózu v tamojšom sanatóriu.

Obeťou pešiaka chce čierny udržať voľnú hru svojich figúr, čo mu ortodoxná obrana dámskeho gambitu neumožňuje. Najlepšou odpoveďou bieleho je pešiaka prijať, tak ako sa stalo v našej ukážkovej miniatúrnej partii z 3. ligy. Po braní bieleho pešiaka v treťom ťahu (3. - d:c4) je vo výhode biely. Hoci sa gambit nepovažuje pre čierneho za celkom korektný, aj tak sa občas vyskytne vo veľmajstrovskej praxi (napr. Sokolov vs. Morozevič, Wijk aan Zee 2005: 1.d4 d5 2.c4 e5 3.d:e5 d4 4.Jf3 Jc6 5.Jbd2 Jge7 6.Jb3 Jf6 7.a3 Se7 8.g3 a5 9.Dd3 a4 10.Jbd2 h5 11.Sh3 g6 12.Je4 h4 13.Sf4 h:g3 14.h:g3 Jg7 15.Sg2 V:h1+ 16.S:h1Sf5 17.Jfg5 Ja5 18.Df3 Je6 19.Jh7 S:e4 20.D:e4 c6, keď v 34. ťahu sa biely vzdal), lebo sa v ňom hľadájú nové,

ešte nevyšliapané chodníčky. V medzinárodnej klasifikácii má označenie D08 alebo D09, podľa toho, ako hrá biely v piatom ťahu. Exmajster sveta Emanuel Lasker uprednostňoval ťah 5.a3. Tak hral aj Američan A. Simonson proti Čechovi K. Opočenskému na ŠO vo Folkestone 1933. Olympijský duel pokračoval: 5. - Se6 6.e3 d:e3 7.D:d8+ V:d8 8.S:e3 Jge7 9.Sf4 Jg6 10.Sg3 h5 11.h4 Jd4 12.J:d4 V:d4 13.Jd2 Se7 14.Se2 J:h4 15.0-0-0? (15.S:h4!) s výhodou čierneho.

1.d4 d5 2.c4 e5 3.d:e5 d4 (3. - d:c4?! 4.D:d8+ K:d8 5.Jc3 Ke8 6.e4 Se6 7.Se3 Jc6 8.Jf3 Vd8 9.Se2 Jb4 10.Vc1 a6 11.Jd4 b5 12.0-0 c5 13.J:e6 f:e6 14.a4 +/- Bogoljubov vs. Schiffler, Villingen 1938) 4.Jf3 [4.e3? Sb4+ 5.Sd2 d:e3 6.S:b4 e:f2+ 7.Ke2 f:g1]!+ -; 4.e4 Jc6 5.f4 f6 (5. - g5 6.f5 J:e5 7.Jf3 J:f3+ 8.D:f3 Df6? 9.Sd3 Sd6 10.e5 S:e5

11.Jd2 De7 12.0-0 f6 13.c5 D:c5 14.Jc4 Kd8 15.b4 Dc6 16.J:e5 f:e5 17.S:g5+ Je7 18.f6 1:0 Korčňov vs. Šapkyň, Leningrad 1951) 6.e6 S:e6 7.Jf3 Dd7 8.a3 a5 9.Sd3 Sc5 10.0-0 Jge7 Gofstein vs. Eshton, Hastings 2007] 4. - Jc6 [Tartakover navrhol iné pokračovanie: 4. - c5?! 5.e3 Jc6 6.e:d4 c:d4 7.Sd3 f6 8.0-0 Sg4 9.Ve1 f:e5? (9. - Se7 10.Jbd2 Dc7 11.h3 Sh5 12.Da4 0-0-0 13.e:f6 S:f6 14.b4 Kb8 15.Vb1 Jge7 16.b5 Je5 17.J:e5 S:e5 18.c5 b6 19.c:b6 a:b6 20.Vb3 +-) 10.J:e5 J:e5 11.V:e5+ Se7 12.D:g4 +/- Dobiáš vs. Lustig, Praha 1929] 5.g3 [5.a3 Sg4 6.Jbd2 De7 7.h3 S:f3 8.J:f3 0-0-0 9.Dd3 h6 10.g3 g6 11.Sg2 Sg7 12.0-0 J:e5 13.J:e5 S:e5 14.b4 f5 15.c5 De6 16.c6 Je7 17.c:b7 + Kb8 18.Sb2 Vd6 19.Vac1 Vhd8 20.Vc2 f4 21.g:f4 S:f4 22.Vd1 Jf5 23.Sc1 Je3 24.Vc5 Df6 25.De4 J:d1? (25. - Sh2+!) 26.S:f4 Jc3 27.S:d6 D:d6 28.De5 Db6? +/- E. Lasker vs.

Aljechin, Petrohrad 1914, 6.h3 S: f3 7.g:f3 J:e5 8.f4 Jc6 9.Sg2 Dd7?! (9. - Dd6) 10.b4 a6 11.Sb2 Vd8 12.Jd2 Jge7 13.Jb3 Jf5 14.Dd3 Se7 15.Se4 Jd6 16.Jc5 Dc8 17.Sf3 0-0 18.Vg1 Je8 19.Jb3 Dd7 20.0-0-0 Dd6 +/- E. Lasker vs. Albin, New York 1893; 5.Jbd2 f6 6.e:f6 J:f6 7.g3 Sf5 8.a3 d3 9.Jb3 De7 10.Jbd4 J:d4 11.J:d4 0-0-0 12.J:f5 De4 13.f3 D:f5 14.e:d3 Sc5 15.Se2?! Vhe8 16.Kd2 De6 -/+, 12.Se3 Sg4 13.Sg2 V:d4 14.S:d4 S:e2 15.S:f6 D:f6 16.Db3 c6 17.Dc3 De6 18.Dd4 Sd6 -/+ 5. - Jge7 5. - Sg4 6.Sg2 Dd7 7.0-0 0-0-0 (7. - Sh3 8.Dd3 0-0-0 9.S:h3 D:h3 10.Jbd2 Jge7 11.Vd1 Jg6 12.De4 Se7 13.Jb3 f5 14.e:f6 S:f6 15.Sg5 Vhe8 16.Dc2 S: g5 17.J:g5 Dg4 18.Dd2? h6 19.Jf3 d3 20.h3 Df5 21.Ve1 d:e2 22.Dc3 Jge5 23.Jh4 D:h3 24.Jc5 Jd4 0:1 Juferov vs. Kuprejčik, Minsk 1972) 8.Dd3 Jge7 9.Vd1 S:f3 10.D:f3 De6 11.e3 D:e5 12.e:d4 V:d4 13.Jc3 V: d1+ 14.D:d1 De6 15.Sd5 Dg6 +/- 6.Sg2 Jg6 7.0-0 Pozri diagram! (7.Sg5 Dd7 8.0-0 h6 9.Sf4 J:f4 10.g:f4 g5 11.Jbd2 g:f4 12.Je4 Se7

13.Dd2 Dg4 14.Kh1 Sf5 =/+ Gel-fand vs. Morozevič, Monako 2004) 7. - Sg4?! 8.Jbd2 Dd7 9.Da4 0-0-0 10.b4!? Kb8 (10. - S:b4 11.Vb1 De7 12.a3 Sc5 13.Jb3 S:f3 14.e:f3 Jg:e5 15.f4 Jd3 16.Sh3+ Kb8 17.J: c5 D:c5 18.Sd2 Dd6 19.V:b7+ Ka8 20.Sg2 K:b7 21.Db5+ Kc8 22.S: c6 Vdg8 23.Db7+ Kd8 24.Ve1 J: e1 25.Sb4 Jf3+ 26.Kh1 Dh6 27.Da8 mat.) 11.b5 Jc:e5 12.Jb3 J:f3+ 13.e: f3 Sh3 (13. - Sf5? 14.J:d4 D:d4 15.Se3 Dc3 16.D:a7+ Kc8 17.f4 Kd7 18.D:b7 Ke8 19.Sc6+ Sd7 20.D: c7 +-) 14.Ja5 Ka8 15.Vb1 Vb8 (15. - S:g2 16.K:g2 h5 17.h4 Je5 18.Vd1 f6? 19.Sf4 g5 20.S:e5 f:e5 21.Jc6 b: c6 22.b:c6 De8 23.Vb7 Sc5 24.Da6 Vb8 25.Vdb1 Df8 26.h:g5 h4 27.g6 e4 28.g7 +-) 16.Vd1 Sc5 17.Sa3 S:a3 18.D:a3 S:g2 19.K:g2 Vhd8 20.c5 Je7? (Silnejší odpor mohol čierny klášť po: 20. - Dd5 21.c6 d3 22.c:b7+ V:b7 23.J:b7 K:b7 24.Vbc1 Je5 25.Dc5 Vd7 26.D:d5+ V:d5 27.Vc3 g5 28.f4 g:f4 29.g:f4 Jg6 30.Kf3 V:b5 31.Vdc1 Vf5 32.V: c7+ Kb6 33.Ke3 J:f4 34.V7c6+ Kb7 35.Ke4 d2 36.K:f5 Jd3 37.Vd1 K:

c6 38.V:d2 +/-) 21.Vb4 c6? (Chyba v už prehratej pozícii.) 22.Jc4 Jc8 23.D:a7+ (23. - K:a7 24.Va4 mat, 23. - J:a7 24.Jb3 mat) 1:0 Ako mohol hrať čierny lepšie v postavení zobrazenom na diagrame? Otázkou kladieme našim čitateľom – riešiteľom. Odpoveď sa dozvedia v ďalšom čísle NzR.

Riešenie koncovky z partie J. Pecháč vs. M. Jablonický (Trnava 2019): 29. - Sf1!! 30.Kf4 Sg2 (30. - g5+? 31.Kg4 Se2+ 32.V:e2 D:e2+ 33.Kh3 Df1+ 34.Kh2 De2+ 35.Kg1 Dd1+ 36.Kg2 De2+ 37.Kh3 Dh5+ =) 31.Db3 g6 32.Dd3 Df2+ 33.Ke5 g:f5 34.De2 f:e4 35.D:f2 V:f2 36.d5 V:c2 37.d6 Vd2 38.b4 a6 39.Va3 Kh7 40.Vc3 Kg6 41.Ke6 Vd3 42.Vc1 e3 43.Ke7 Sh3 -+, 32.De6 V:f5+ 33.e:f5 D:d4+ 34.Ve4 g5+ 35.Kg4 D:e4+ 36.D:e4+ S:e4 37.c3 Kg7 -+ Hovorí sa, že lepší je vrabec v hrsti ako holub na streche, alebo risk je zisk. To druhé sa nakoniec oplatil J. Pecháčovi, hoci duel mohol ľahko aj prehrať, ale šachová bohyňa Caissa bola tentokrát na jeho strane. ■

KNIŽNICA J. FÁNDLYHO

■ 2. júla o 17.00 h v záhrade knižnice

LETNÁ TRNAVSKÁ POETIKA

Pokračovanie cyklu pre milovníkov poézie. Host: Igor Válek. Hudba: Pavol Opatovský a Jozef Laci Pa-gáč. Moderátori: Pavol Tomašovič a Štefan Kuzma

PRÁZDNIŇOVÝ SUPERKLUB

28. ročník prázdninových aktivít pre deti. Stretnutia so zaujímavými osobnosťami spojené so súťažami a tvorivými dielňami Vždy v stredu od 10.00 do 12.00 h v záhrade knižnice

■ 1. 7. Prázdninová brána s nami môžeš otvoriť, spolu s nami sa pritom zabaviť!

Otvorenie, vedomostné súťaž + hádanky pre najmenších

■ 8. 7. S Nikou a Leom nikdy nie je nuda, patrí k nim zábava a možno aj túra...

Host: Paulína Feriancová – autorka kníh pre deti i mládež

■ 15. 7. Spievame si pre radosť, Bystrík ako porotca i host Súťaž v speve ľudových i moderných piesní, prípadne hra na hudobný nástroj

Host: Bystrík – spevák a hudobník

■ 22. 7. Havkáči, ktorým sa v útulku nepáči... lebo aj ony chcú mať domov

Hostia: pracovníci útulku pre psíkov v Trnave

■ 29. 7. Nebúvame, s Buwkom a Sniwkom sa zabávame!

Host: Divadlo Zábavka – so spevom a dobrou náladou pobaví i poučí

PREČÍTANÉ LETO

Čítam, čítaš, čítame a tvoríme

Vždy vo štvrtok o 10.00 h v záhrade knižnice 2. 7. 2020 - O mestách 9. 7. O drakoch

16. 7. O dverách a oknách

23. 7. O stromoch

30. 7. O tichu a počúvaní

Knižnica Juraja Fándlyho v Trnave Rázusova 1, 918 20 Trnava

Zákaznícka linka: 033/5513896

Mobil: 0911 098664 (do 14.30 h)

kniznica@kniznicatrnava.sk

www.kniznicatrnava.sk

ZÁPADOSLOVENSKÉ MÚZEUM

EXPOZÍCIE

Príroda Malých Karpát, Sakrálné pamiatky, Ľudová hrnčičina, Kampanologická expozícia, Oratórium, Štefan Cyril Parrák – Pocta kráľovi zberateľov, Osobnosti športu TTSK, Klarisky v Trnave, Krása zašlých čias, Archeologická expozícia, Ľudový textil trnavského regiónu

VÝSTAVY

■ 9. júla o 17.00 h

SALÓN – 30 ROKOV ZVUZS 1990 – 2020

Vernisáž jubilejnej výstavy členov Združenia výtvarných umelcov západného Slovenska Výstava potrvá do 30. augusta

■ **SVET MINERÁLOV**

geologická výstava
do 28. februára 2021

■ **PADLI, ABY SME MY ŽILI**

Trnavská posádka a odboj na západnom Slovensku počas SNP
do 4. 10. 2020

ZBIERKOVÝ

PREDMET MESIACA

Zbierkové predmety múzea po konzervovaní študentmi Školy umeleckých remesiel Josefa Vydru v Bratislave

PODUJATIA

■ **HECTOR – RYTIERSKY TURNAJ V TRNAVE**

Do 31. augusta každú sobotu a nedeľu od 16.00 h v záhrade Západoslovenského múzea

■ **TÝŽDENNÝ**

KURZ HÁČKOVANIA

Od 21. do 24. júla od 15.00 do 16.45 h pod vedením Tatiány Florišovej na nádvorí Západoslovenského múzea (pri nepriaznivom počasi v priestoroch múzea). Maximálne 15 účastníkov, objednanie na tel. č. 033 55 12 913

DOM HUDBY M. SCHNEIDERA TRNAVSKÉHO

PAMÄTNÁ IZBA MIKULÁŠA SCHNEIDERA TRNAVSKÉHO

MÚZEUM KNIŽNEJ KULTÚRY

■ **WILLIAM SCHIFFER**

život a dielo sochára a medailéra

■ **S LÁSKOU ZA PRAVDU**

Reinštalovaná expozícia – unikátny nábytkový súbor z pozostalosti Mons. ThDr. Pavla Jantauscha, prvého apoštolského administrátora Apoštolskej administratúry v Trnave

VÝSTAVY

ŠESTNÁSTE STOROČIE SLOVOM A OBRAZOM

Historické tlače z fondov Západoslovenského múzea
do 30. 3. 2021

SLOVÁCI, PÍŠTE PO SLOVENSKY!

Výstava k 250. výročiu narodenia A. Bernoláka
do 31. 12. 2020

SAKRÁLNE PAMIATKY

■ **KATEDRÁLA**

SV. JÁNA KRSTITEĽA

Júl – október:

Pondelok – piatok 10.00 – 12.30 h,
14.00 – 17.00 h

Sobota: 11.00 – 16.00 h

■ **BAZILIKA SV. MIKULÁŠA**

Júl, august:

Pondelok – piatok 10.00 – 12.30 h,
14.00 – 17.00 h

Nedeľa 14.00 – 17.00 h

September, október:

Pondelok – piatok 10.00 – 12.30 h,
14.00 – 16.00 h

Nedeľa 14.00 – 17.00 h

■ **KOSTOL SV. JAKUBA**

Júl – október:

Štvrtok – piatok 10.00 – 12.30 h,
14.00 – 17.00 h

Sobota, nedeľa 14.00 – 17.00 h

TRNAVSKÉ OSVETOVÉ STREDISKO

Ulica M. Schneidera-Trnavského 5
www.osvetatt.sk

KreaTiviTa 2020

VERONIKA BAHNOVÁ – výber z tvorby, autorská výstava fotografií a výtvarných diel, do 5. júla v Západoslovenskom múzeu

REMINISCENCIE TRNAVSKÉHO

OBJEKTÍVU – výstava fotografií autorov z trnavského regiónu, do 17. 7. 2020

■ **3. júla o 14.00 h MALÍ REMESLNÍCI**

10. ročník detských tvorivých dielní zameraných na tradičné ľudové remeslá

■ **22. júla o 17.00 h ŠTEFÁNIKOV KRAJ**

Vernisáž autorskej výstavy fotografií Milana Marónka
do 31. 8. 2020

■ **24. – 26. júla TRNAVSKÁ BÁBKARSKÁ ŠNÓRA**
festival bábkového divadla

■ **24. 7. o 16.00 a 18.00 h v našom dvore**

Divadlo Harry Teater, Banská Bystrica

GAŠPARKO A RADCA Z PEKLA
Príbeh z dávnych čias ľudových

bábkarov, v ktorom účinkujú drevené marionety aj storočný verklík

■ **25. 7. o 16.00 a 18.00 h v našom dvore**

Bábkové divadlo Animare Silva, Dolné Orešany

AKO SA JANO

S DRAKOM PORÁTAL

Zveršovaná autorská marionetová rozprávka o boji s drakom a záchrane kráľovstva

■ **26. júla o 16.00 a 18.00 h v našom dvore**

Bábkové divadlo TYJÁTR, Nitra

TURECKÝ OSTROV alebo GAŠPARKOVA CESTA DO AMERIKY

Hra na motívy ľudových bábkarov o láske princa Zigmunda, princeznej Florentíny a vtípnom Gašparkovi

Vstup na predstavenia je voľný

GALÉRIA JÁNA KONIARKA

VÝSTAVY

■ **9. júla o 18.00 h v Synagóge – Centre súčasného umenia**

JAROSLAV KYŠA: PORADIE VÍLN
Projekt OrderOfWaves / Poradie víln predstavuje najaktuálnejšie smerovanie v tvorbe slovenského multimedialneho umelca Jaroslava Kyšu

Kurátor: Michal Stolárik

do 6. 9. 2020

■ **ALEXANDER SALONTAY**

Retrospektívna výstava slovenského maliara Alexandra Salontaya (1937). Ambíciou projektu je v doposiaľ nerealizovanom rozsahu prezentovať v jednotlivých tematických okruhoch obsiahle dielo opomínaného autora, ktorého maliarska poloha sa pohybuje od reflexie osobnej mytológie v socialistickej spoločnosti po špecifický pop-artový variant v rurálnom kontexte
Kurátor: Filip Krutek
do 30. 8. v Koppelovej vile

■ **ENIGMATICKÁ KRAJINA**

Výstavný projekt prezentuje reinterpretácie tradičného maliarskeho žánru krajinomalby optikou najmladšej generácie výtvarníkov v médiu sochy a maľby. Nastupujúcu generáciu umelcov dopĺňa konceptuálna videointervencia

Kurátor: Filip Krutek
do 23. 8.

■ **Vlasta Žáková: NOSTALGIA ZAJTRAŠÍCH RÁN**

Reprezentatívna prezentácia osobitej textilnej tvorby autorky za posledné desaťročie. Hlavnú rolu hrajú kolážové vyšívané reliéfy, mäkké plasty (aj v UV svetle) a digitálne žakárové vzory

Kurátor: Vladimír Beskid

do 3. 7. v Synagóge – Centre súčasného umenia

■ **Stála expozícia GJK v Trnave:**

■ **GALÉRIA PORTRÉTOV** – výber diel reprezentujúcich vývoj portrétneho maliarstva od konca 18. storočia po súčasnosť zo zbierok Galérie Jána Koniarka v Trnave

AKCIE / AKTIVITY

■ **2. júla o 17.00 h v Synagóge – Centre súčasného umenia**

Komentovanú prehliadku k výstave Vlasta Žáková: Nostalgie zajtrašších rán za účasti autorky uvedie kurátor výstavy Vladimír Beskid
Vstup voľný

■ **Leto v galérii**

■ **ART LABORATÓRIUM 2020**

Od 7. do 31. júla od utorka do piatku od 9.30 do 11.30 h sa uskutočnia tvorivé výtvarné a vzdelávacie programy pre prázdninujúce deti v spolupráci s pedagógmi ZUŠ na Mozartovej ulici v Trnave

7. 7. – 10. 7. Tvoríme s Mirom Trubačom

14. 7. – 17. 7. Tvoríme s Katarínou Horváthovou-Pripkovou

21. 7. – 24. 7. Tvoríme s Petrou Sabovou

28. 7. – 30. 7. Tvoríme s Beátou Balgavou

Vstupné 2 €
Podujatie z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia

LETO NA KORZE

Stretne sa večer o 19. 00 h na korze pred radnicou. Divadelka pre deti budú vždy v stredu, piatok a nedeľu o 18.00 h

1. 7. TALOSTAN – kúzelník
2. 7. DOMINIKA FRIČOVÁ, vedkyňa a pesničkárka
3. 7. Divadlo Žihadlo: KLAUN PEPELE

4. 7. NEZNÁMI – akustické country
5. 7. Teátro Neline: DANKA A JANKA
6. 7. PETER PETIAR LACHKÝ – pesničkár a stand-up komik
7. 7. FAMILY FRIEND – indie-rock
8. 7. Divadlo zo šuflíka: O KOCÚROVI A PYŠNEJ HVIEZDE
9. 7. ADO JURÁČEK – folk-pop pesničkár
10. 7. Divadlo dvor zázrakov: JAN-KO A MARIENKA
11. 7. PAPER MOON TRIO – vintage jazz
12. 7. ShowDeTom EKO divadielko: MALÝ PRINC
13. 7. SEL SOUNDS – indie-folk
14. 7. PROSPEKTORI – country
15. 7. Divadlo na hojdačke: FEDORA Z KRAJINY MALA
16. 7. ALEGRIA – tanec
17. 7. Divadlo Dvor zázrakov: PALICA, VON Z VRECA!
18. 7. LUBO VIRÁG – rom-pop
19. 7. Theatre Fortissimo: SMETIAK
20. 7. MARTIN GEIŠBERG a DANIEL ŠPINER – pesničkárstvo a improvizácia
21. 7. ILDIKÓ KALI – folk
22. 7. Teátro Neline: POSTRACH SAMKO!
23. 7. GRAEME MARK – folk
24. 7. Divadlo Dvor zázrakov: O JÁNOVI, KTORÝ DRAKA PREHÁDAL
25. 7. BEŇA A RADVÁNYI – blues
26. 7. PÁNKO – koncert a hudobný workshop pre deti
27. 7. VANESSA ŠARKÖZI & MILOŠ BIHÁRY GYPSY JAZZ PROJECT – jazz, funky
28. 7. AFTERTEE – smooth jazz
29. 7. RYTMIKA – hudobný workshop (nielen) pre deti
30. 7. MATTIA BOZZZ – jazz, funky
31. 7. Teater Komika: KLAUN HU-DOBNÍKOM

TRNAVSKÝ JAZZYK

- **7. júl**
19.00 h na Hlavnej ulici
VANESSA ŠARKÖZI & MILOŠ BIHÁRY GYPSY JAZZ PROJECT
20.00 h na Nádvorí
KRISTÍNA MIHALOVÁ & JAKUB ŠEDIVÝ
21.30 h Mr. ULTRAFINO

- **28. júl**
19.00 h na Hlavnej ulici
AFTERTEE
20.00 h na Nádvorí
TALENT TRANSPORT
host: Kamil Mikulčík
21.30 h DJ Adam Kvasnica

- **29. júl**
18.00 h na Hlavnej ulici
RYTMIKA
20.00 h na Nádvorí
ROBERT BALZAR TRIO
21.30 h FOOLK

- **30. júl**
19.00 h na Hlavnej ulici
MATTIA BOZZZ
20.00 h na Nádvorí
MICHAL BUGALA TRIPLE JUMP
ft. David Hodek & Richard Csino
hostia: Aron Hodek, Anabela Mollová
21.30 h FICTURE – GÁBOR TOKÁR

- **31. júl**
18.00 h na Hlavnej ulici
Teater Komika – KLAUN HU-DOBNÍKOM
19.00 h v mestskom amfiteátri
BRATISLAVA HOT SERENADERS
21.00 h DAN BÁRTA & ILLUSTRATOSPHERE

BAŽANT KINEMATOGRAF

- na Trojičnom námestí**
- 1. júla o 21.30 h CEZ PRSTY, r. Petr Kolečko, ČR
- 2. júla o 21.30 h LOLI PARADIČKA, r. Richard a Viťo Staviarski, SR
- 3. júla o 21.30 h VLASTNÍCI, r. Jiří Havelka, ČR/SR
- 4. júla o 21.30 h POSLEDNÁ ARISTOKRATKA, r. Jiří Vějdělek, ČR/SR

KONCERTY DYCHOVIEK

- 18.00 h v mestskom amfiteátri**
5. 7. DUBOVANKA
12. 7. BOROVIENKA
19. 7. ŠÚROVANKA
26. 7. ŠARFIANKA ■

POTULKY MALÝM RÍMOM.....

■ 5. júla o 17.00 h pred mestskou vežou POZVÁNKA

DO BIELEHO DOMU

Staršia a stredná generácia Trnavčanov ho pozná ako pioniersky dom, tí mladší zasa ako Kalokagatiu – Centrum voľného času. No názov tohto objektu mal v histórii aj iné podoby. Napríklad, na začiatku 20. storočia ho volali Emmerov dom a v polovici 20. storočia sa o ňom v zápisniciach mestskej rady zmieňujú ako o Bielom dome. Príďte si vypočuť jeho príbeh. Na návštevu do trnavského Bieleho domu vás pozýva Simona Jurčová

■ 12. júla o 17.00 h pri Kalvárii TRNAVA

ZO ŽABEJ PERSPEKTÍVY

Aj keď dnes nepôsobí Trnávka ako vodný tok prítlačivo, v minulosti zohrávala významnú úlohu pri vzniku a rozvoji Trnavy. Voda bola vždy základným predpokladom pre životaschopné osídlenie, lebo slúžila nielen na uhasenie smädu a zavlažovanie, ale aj ako zdroj energie. Významnú úlohu zohrala aj pri formovaní trnavského priemyslu

a križuje ju viacero architektonicky hodnotných mostov s vlastnou históriou. S Miroslavom Beňákom zaklopeme u trnavského vodníka, aby sme si mohli všetky zaujímavé a bežne neviditeľné miesta prezrieť z neobvyklej „žabej“ perspektívy jeho vodného kráľovstva. A tí najodvážnejší možno spoznajú aj tajomstvá unikátnej „trinástej komnaty“ pod Námestím SNP...

Povinný dress code: Gumáky, rúško, repelent a baterka

■ 19. júla o 17.00 pred mestskou vežou LINGUA LATINA NOS CIRCUMIACENT Latinčina,

ktorá nás obkolesuje

Spoločne s Katarínou Karabovou poodhalíme význam skratiek, symbolov, slov či nápisov na niektorých významných pamiatkach v historickom centre Trnavy

■ 26. júla o 17.00 h pri City Aréne PRÍBEH

FUTBALOVÉHO MÁGA

S Petrom Vágnerom nazrieme do verejnosti neprístupných priestorov futbalového štadióna a vypočujeme

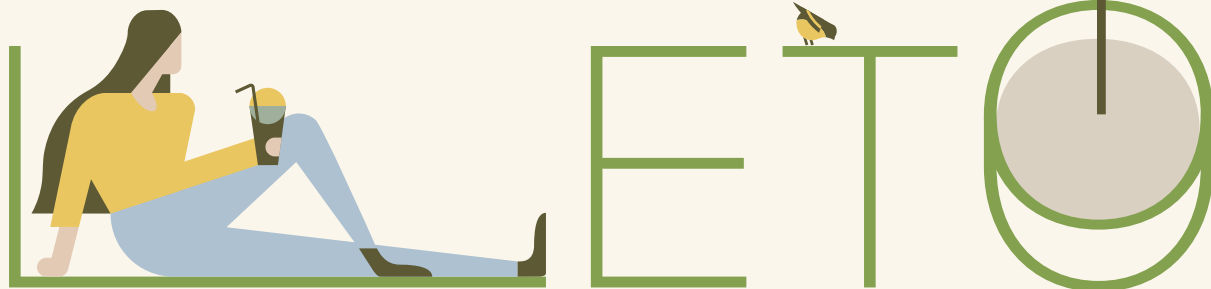
si príbeh Trnavčana 20. storočia Antona Malatinského, ktorý dodnes pred štadiónom nemo víta fanúšikov s pohľadom upretým do budúcnosti trnavského futbalu

■ 2. augusta o 17.00 h pred mestskou vežou PO STOPÁCH LÁSKY V TRNAVE I.

Vyberte sa s nami do dávnej i nedávnej minulosti Trnavy na miesta, kde sa odohrávali romantické, dramatické aj mierne pikantné príbehy lásky. Ani v minulosti sa nekončili všetky šťastne, najmä ak sa do hry zaplietla nevera alebo sobášny podvodník. Naša potulka bude dojímavá, napínavá a vzrušujúca, lebo nahliadneme aj do zákulisia zakázanej lásky a priestorov, kde sa darilo najstaršiemu remeslu. Putovanie trnavskými zákutiami zakončíme v historickej budove štátneho archívu na výstave mapujúcej stopy lásky v archívnych dokumentoch. Neváhajte, veď stále platí, že „láska je strašne bohatá...“

Sprevádzajú: PhDr. Júlia Ragačová a Ing. Stanislav Dzvonič

Potulky Malým Rímom pokračujú aj v auguste, program nájdete v augustovom dvojčíse. Vstupenky si môžete kúpiť len v predpredaji v Trnava Tourism v mestskej veži. Počet účastníkov jednotlivých potuliek je limitovaný.

JÚL 19.00 h
AUG 18.00 h

KONCERTY – DIVADLÁ – TANEC
Detské predstavenia každú stredu, piatok a nedeľu o 18.00 h

HLAVNÁ ULICA

PEŠIA ZÓNA
TAM KDE TO ŽIJE